

Fondatori: George Bacovia, Grigore Tabacaru (1925)

ateneu

www.revista-ateneu.ro
ateneubc@gmail.com

Revistă
de cultură
Nr. 666

• Revistă editată de Consiliul Județean Bacău • anul 62 (serie nouă) • februarie 2025 • 5,00 lei •

• Aurel Stanciu

Adrian JICU

Teritoriile poeziei

pagina 3

Marius MANTA

O nouă ediție a Crailor

paginile 7

Proză de Flavia TEOC

O vedenie născută din frică

pagina 10

Mircea MOȚ

Călătoria ratată a unui personaj

pagina 15

• sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar •

• Marius MANTA – „Călătorind în timp” – expoziție de artă naivă (p. 2) • Dan PERȘA – Roman și biografie (p. 2) • Ion MACHIDON – Ateneist convins (p. 4) • Gabriela GÎRMACEA – Despre percepție și educație (p. 4) • Constanța DUMITRIU – Velovaniată (p. 5) • Gheorghe IORGA – O introducere în poezia arabă modernă (p. 6) • Liviu FRANGA – Rădăcinile trandafirilor (p. 6) • Dan PERȘA – Spre steaua literaturii (p. 8) • Poezii de Ioan VINTILĂ-FINTIȘ și Ioana GEACĂR (pp. 8-9) • Ozana KALMUSKI-ZAREA – Mă consider norocoasă (p. 9) • Carmen MIHALACHE – Un spectacol luminos, stenic (p. 11) • Constantin ȚINTEANU – Privind prin strâmtoarea noii rame (p. 12) • Ioan DĂNILĂ – Temperamentalul duios (p. 13) • Leonard POPA, în dialog cu Alena MORNSTAJNOVÁ: „A fi scriitor nu înseamnă doar a scrie...” (p. 14) • Proză de Alena MORNSTAJNOVÁ – Pădurea de acasă (p. 15) • Violeta SAVU – Bagajul emoțional și metafora candelaburului (p. 16) • Daniel-Ștefan POCOVNICU – Prospeccțiuni perisabile? (p. 17) • Tudor CICU – Tehnica plăsmuirii pe tărâmul creației (p. 17) • Ion FERCU – Suntem, fiecare în parte, un Ulise al unui altfel de sens (p. 18) • Vasile SPIRIDON – Proteism controversabil (p. 19) • Interviu cu Oana CREȚU: „Calitățile pe care eu le apreciez în mod deosebit sunt autenticitatea, franchețea, bunăvoința” (pp. 20-21) • Gela ENEA – Nimic esențial, și totuși... (p. 21) • Ionel SAVITESCU – O scurtă istorie a Indiei (p. 22) • Cornel Simion GALBEN – Personalități băcăuane: Ovidiu Lazăr (p. 23) • Poezii de Kathryn Daszkiewicz (Anglia), în traducerea Cristinei-Andreea DOBRE (p. 24) •

Fragmentarium

AVANPREMIERĂ LA CENTENAR. Combinăm caseta „Litere și cifre băcăuane” cu o parte din corespondența primită de la universitarul și scriitorul Liviu Franga, colaboratorul nostru, la apariția numărului pe ianuarie al publicației. *Foarte aproape – la un pas, adică la o lună – de centenar, Ateneu-I tabacariano-bacovian aduce spre noi alte lumini și bucurii cultural-literare, de pe meleaguri ale sandriniano-bacoviene, mai precis din orașul Poeziei naționale (aici au sălășluit A-ul și B-ul nostru, deschizători de largi drumuri pentru urmașii lor). Asemenea multor reviste de înaltă cultură din țară, Ateneu-I este și rămâne dovada vie a prezenței de neînclăturat, a permanenței în viața noastră de zi cu zi a pasiunii pentru litere, pentru arte, pentru singura și adevărata cultură națională, reprezentativă și vie, în pofida tuturor amenințărilor, de la dezinteresul declarat până la agresiunea falselor valori.*

FERTIL CAPĂT DE DRUM. S-a încheiat Proiectul cultural internațional „Peisajul în viziune transdisciplinară”, inițiat de filiala Prahova a UZPR (Elena Trifan, coordonator) și derulat în intervalul mart.-dec. 2024. Bacăul a fost reprezentat de Societatea Cultural-Științifică „Vasile Alecsandri”.

EXCELENȚĂ PENTRU COMUNITATE. Colegiului Național „I.L. Caragiale” din Ploiești i-a fost dedicat filmul „Călătorind cu îndelungă răbdare. 160 de ani – povestea unei școli cum nu a mai fost alta”. Printre absolvenți, George Genoiu, redactor-șef al *Ateneu-lui*.

ONORABIL, ÎNĂLȚĂTOR. Să-i dăm dreptate lui George Călinescu: „Fiecare nație de pe lume e îndreptățită să speră că va fi sortită să exprime de la locul ei terestru adevărurile universale. Noi sântem, geografic și spiritual, mai aproape decât mulți alții de străvechea Eladă”.

SPRIJIN DE LA RRA. Reportajul de la „Vatra luminoasă” (redactor, Costin Enache), difuzat pe 15 și 16 febr., a confirmat valabilitatea Proiectului „De la Casa *Alecsandri*, la Casa *Zeletinilor*”, asumat de Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, în asociere cu Consiliul Județean.

NEVOIA DE PREPOZIȚII. De Ziua Națională a Lecturii am auzit de câteva ori un plăcut adevăr: lectura – un viciu nepedepsit. Da, dar fără un cuvânt de legătură s-ar înțelege că va urma invariabil pedeapsa. Or avem nevoie de o prepoziție: *un viciu de nepedepsit*. Să o punem până nu se grăbește să-i ocupe locul semiadverbul *încă*.

CARTEA RECORDURILOR, LOCO. Taisia Nicolau, 84 de ani, este probabil cea mai vârstnică solicitantă de carte de la Biblioteca Județeană „C. Sturdza” Bacău.

PRIMENIRI CRITICE. Bruno Mazzoni, românist, reputat traducător, premiat în ianuarie la Botoșani, a cerut o nouă ediție critică a operei eminesciene, pentru că, printre altele, au fost încălcate drepturile subdialectului moldovean.

IN MEMORIAM. Cornelia-Crenguța Grama, fostă directoarea a Bibliotecii Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău; Elena-Ligia Bârgu-Georgescu, etnolog, autoare de literatură pentru copii

AI. IOANID

d'ale lui Ciosu

„Călătorind în timp” – expoziție de artă naivă

„Literaturbahn” echivalează în ceea ce mă privește cu o experiență de neuitat. E primul meu volum, spațiul unde mi-am permis să aduc laolaltă, nu neapărat în forma unui itinerar dinainte stabilit, experiențe de lectură, puncte de intersecție sub forma unui dialog intercultural dincolo de timp și mai ales dincolo de mode. Și mi-am mai permis să călătoresc când metodic decadent, când în ritm de jazz, prețios ori cu prea mult piper, când răvășit de nebunia unei lumi care se află în continuă căutare; alteori, am fost invitat într-un Orient ale cărui tradiții au devenit pentru prezent doar subiecte de cafea. Apoi, am dezvăluit, arareori fără intenție, dezamăgiri ori, dimpotrivă, plăceri nedismulate. Aflat între cărți, am dat viață unei metafore, „Literaturbahn”, condensând deopotrivă ideea de mișcare și curiozitatea celui care își permite luxul de a contempla frumusețea ingenuă a lumii. Cumva, probabil am lăsat să se înțeleagă: „Literaturbahn” a constituit și o stare de spirit, înfățișată cititorului mai degrabă după bunul plac al călătoriei. Nu degeaba am apelat la „imagistica feroviarului”. Dinspre volumele copilăriei în paginile cărora „calul de foc” însemna o prezentă aproape magică și până la cărțile ultraspecializate pe care încă le studiez cu oarece frenezie, de la momentele unice când mă plimbam pe podul ce duce către Mărgineni, doar-doar voi observa o nouă locomotivă cu aburi, până la jumătatea de zi pierdută în

drum spre mare, întotdeauna dinspre realitate către niște „noduri” și culoare de interior, am înțeles că locomotiva/trenul vor rămâne în centrul preocupărilor și existenței mele.

Poate așa veți înțelege cel mai bine bucuria prilejuită de expoziția „Călătorind în timp”, expoziție sub semnul Zilei Culturale Naționale, organizată de Școala Populară de Arte și Meserii „Ion Ghelu Destelnică” Bacău. Manifestarea s-a aflat sub egida Consiliului Județean Bacău, a Inspectoratului Școlar, a Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Bacău, a Școlii Gimnaziale „Ioan Măric” Luncani și a constituit – sper să nu greșesc – prima expoziție cu caracter internațional a Școlii Populare de Arte și Meserii, pe simeze fiind propuse lucrări ale unor artiști din nouă țări, printre care Italia, Spania, Portugalia, Brazilia, Mexic, Cuba, Germania.

Având în centru ideile de aventură, călătorie, mișcare, pornind de la avatarurile locomotivei cu aburi, manifestarea s-a identificat cu o platformă a dialogului inter-

cultural, obiectivând prin instrumentarul artei naive deopotrivă un crez și un mod de a fi. La vernisaj, în data de 27 ianuarie, Ioan Măric – (pro)motorul evenimentului în întreaga sa arhitectură – a ținut să sublinieze importanța ideii de parteneriat în plan artistic/cultural, cât și necesitatea întreținerii fără întrerupere a unor relații cât se poate de dinamice între spații de cultură altădată „vag complementare”. La rândul său, profesorul Aurel Stanciu a fixat locul artei naive în arealul atât de bogat al demersurilor artelor vizuale, în timp ce criticul Iulian Bucur, cu șarm și drag-de-subiect, a făcut o scurtă incursiune printre formele temei-umbrelă ce a prilejuit întreaga expoziție, scoțând în evidență faptul că „în această frumoasă expoziție totul se mișcă și totul mișcându-se se deformează artistic, fiecare locomotivă capătă dimensiuni antropomorfe. [...] Artiștii nu vor să producă la modul mecanic realitatea, ci într-un mod sentimental”.

În parte naiv-nostalgic, în parte sub semnul unui ludic temperat, m-am bucurat așadar de încă o plimbare în siajul unui altfel de Literaturbahn, de data asta oferit cu plus de jovialitate în forme și maniere artistice diferite. Am călătorit pentru încă o dată prin timp și dincolo de acesta, având în auz vorbele exploratorului Paul Theroux: „Călătoria cu trenul este ca o carte pe care o citești încet, savurând fiecare pagină, fiecare capitol, fiecare cuvânt”.

Marius MANTA

• autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți •

Roman și biografie

Buzura la Berința este biografia care cuprinde perioada timpurie a vieții marelui prozator Augustin Buzura, scrisă de nepoata sa, Dana Buzura-Gagniu. Viața unchiului ei o fascinează, astfel că ea începe o muncă de reconstituire: din scrisori, din istorisirile în familie și din amintirile ce i le păstrează. Scrisă cu pioșenie, biografia se transformă într-un portret exemplar al prozatorului la vreme tinereții. O carte importantă pentru iubitorii romanelor lui Augustin Buzura și nu mai puțin pentru literatura și cultura noastră. Portret exemplar? Da, titlul cărții duce și el la acest gând și se arată drept o alegere inspirată, cu trimitere la celebrarea titanilor culturii. Biografiile sunt romane aparte, ce deschid ferestre spre înțelegerea mai adâncă a operei unui scriitor (în acest caz). E un Buzura prins în istorie mai ales și un Buzura însoțit de neajunsuri, dar și de iubirea celor apropiați, în cea mai sensibilă perioadă a vieții

lui. Cartea este importantă și pentru altceva. Scrisă cu dragoste, nu cu distanțarea unui monograf, ea parcă întemeiază, fondează ceea ce, adunat în timp, va fi biografia completă a scriitorului. Căci, nu-i așa, avem nevoie de astfel de biografii când e vorba de mari personalități ale literaturii românești. Buzura face parte din generația de aur a prozei noastre și stă alături de congenerii de debut în anii '60, între care Bănuțescu, Țoiu, Adameșteanu, Bălăiță, Uricaru, M.-H. Simionescu.

Sunt realizate și alte portrete, cum ar fi cel al remarcabilului Tata Moș. Conține și multe povești, cum ar fi povestea femeii din Mocira. Scurtele povești ce și le amintește autoarea nu doar că aduc o atmosferă de „O mie și una de nopți”, ci transformă cartea și într-un roman al căutării timpului pierdut, cu încărcătura lui emoțională, nostalgică.

Dan PERȘA

Revista de Cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CÂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Marius MANTA, Dan PERȘA, Violeta SAVU, Ștefan RADU (secretar general de redacție)

Redactori asociați: Ioan DĂNILĂ, Adrian JICU

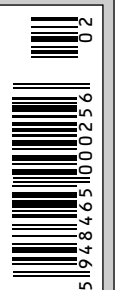
• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO42 TREZ 0612 1G33 5000 XXXX

Regatul poeziei

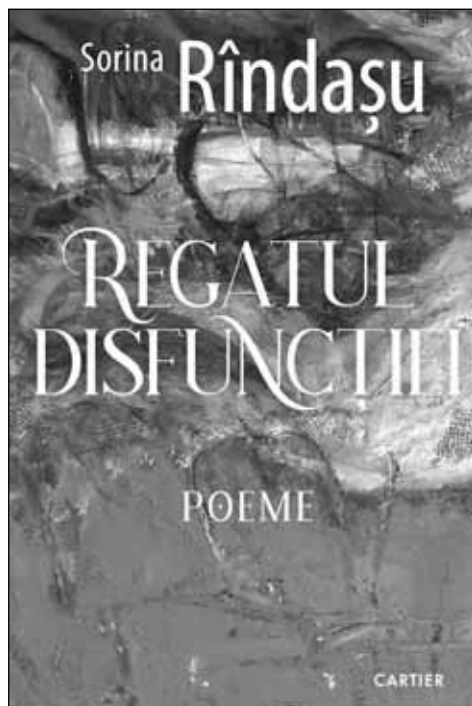
Recentul volum al Sorinei Rîndașu, *Regatul disfuncției* (Cartier, 2024), este o confesiune autentică și nemiloasă, care devoalează căutarea obsesivă a unei ieșiri dintr-o existență-surogat: „mi-am dorit să fiu departe / acolo unde oamenii / li se face sete, să tremur din senin / la mișcarea curentilor, puterea, mereu puterea / celor care nu se întorc înfrânți la casele lor. / unii dorm cu rucsacii sub cap, alții mănâncă mere, / fixează puncte imateriale. / care este corpul meu și de ce îl port / dacă nu răspunde / nici la cea mai simplă comandă: ridică-te și du-mă / cât mai departe de aici”. Cum ea nu există, singura alternativă rezonabilă rămâne înlocuirea acestei amăgitoare ispitiți cu acceptarea. Conștientă că „supraviețuirea e teribilă”, autoarea respinge tentația evadării, interzicându-și să creadă într-un tărâm al fericirii necondiționate.

Cartea Sorinei Rîndașu stă sub semnul fragilității, care ne face vulnerabili și, paradoxal, puternici. Cum putem rezista în aceste condiții, ne-o spun textele care vorbesc despre nevoia de solidaritate și empatie: „cine-o scapă de greutatea / propriei voci, cine-o scapă de / reziduuri, / cine. // merge. // cu. // mine. // pînă. // la. // capăt”. E aici un strigăt surd, expresie a singurătății apăsătoare, firul roșu al acestei poezii, în care scrâșnetul dinților a fost înlocuit cu privirea de pe margine, revitalizantă. E o poziționare asumată, unica posibilă pentru a depăși neajunsul de a te fi născut: „Singurătatea nu e grea, nu e nici măcar deranjantă. / mâine pe vremea asta mă voi gândi la moarte din nou, / mâine pe vremea asta voi fi tot aici, în mijlocul / unei camere care se schimbă în fiecare zi câte puțin”.

Volumul se construiește din imagini tari, multe din sfera corporalității, livrând cititorului un imaginar dark. Trupul-carcasă, trupul-mașinărie („care arde combustibil”), trupul-conductă, trupul-caroserie, cu sânge și gălme, inima care huruie, ochii oboșiți, cu cearcăne pline ca niște saci de box etc. sunt câteva dintre ipostazele unei dureroase percepții a realității. Un adevărat regat al disfuncției, în care Sorina Rîndașu alege retragerea în carapace și anularea oricărei speranțe: „cât timp aici nu mai e nimeni. Punem deoparte / conservele-scrumiere, punem deoparte visul în care / nimic nu seamănă cu fericirea asta atât de mare, / care-și mută stabilopozii”.

O săcâitoare senzație a alienării stăpânește în regatul disfuncției. De aici, un pronunțat fatalism, care plutește ca o ceață densă peste paginile acestei cărți pronunțat distopice. Prinși în menhina rutinei, nu ne rămâne decât să așteptăm încordați, „cu ochii închiși. / cu inima scoasă dintr-un corp pe care mulți l-au văzut, pe care / toți îl cunosc de la distanță, cu picioarele / în această găleată cu var, cu respirația în șaisprezecimi...”. O așteptare calmă, care va duce, finalmente, către liniștea mult visată. Posibilă doar prin iubire: „mă dau / mai aproape de tine / și-ți aud respirația într-un ritm nou, complex, / nefolosit altădată. / parcă e bine când, înaintea ta, cad tot felul de obiecte / iar tu calci peste ele, ca și cum / nu să te lovească ar fi vrut, ci să-ți netezească pielea. / mai mult te apropii și tu, / și traversăm așa, o vreme, micul deal, până nu se mai zărește / nici parte din apă. / ascunși, ne lăsăm înțepați de plante mai puțin cunoscute. / îmi spui că e frumos aici și te cred. / ne întindem și frigul ne cuprinde, ezitam să plecăm / mai departe. // cerul e clar și sub el nicio lume nu se va mai prăbuși / de acum.”

În tot, *Regatul disfuncției* se dovedește un percutant ghid anti-iluzie, care vorbește, apăsător, despre nevoia unui spațiu protector, a unui refugiu.

Insulele poeziei

Aceeași singurătate constituie materialul poetic al volumului semnat de Vlad Alui Gheorghe, *Mici insule fără verdeață* (Tracus Arte, 2024). Gen proxim pentru mulți dintre poezii de astăzi, crescuți în spiritul inaderenței la valorile unei lumi rigide, această singurătate este abordată într-o manieră ludic-detașată, printr-un sictir existențial, transformat într-o veritabilă *ars vivendi*: „Și când să răspund m-am trezit la reclame / Dumitru ieșise, și pe tv2 scame / Și ele dormeau, dar nu singure, două / Și prin geam deschis văd că-ncepe să plouă / Cu lemne și scânduri și petale de rouă / La vecini mobila veche lăsa loc la cea nouă / Și cometa vine și nu știm ce să facem / Dumitru ne-a zis ferm geamul să nu-l spargem / Când suntem în spațiu și nu vrem să ne întorcem / Și cometa să vină să apese reset / Să tragă peste fix

ca apa-n closet / Vărsată pe noi și mirosul nu iese / Și uite pe cer cum macrameul se țese // Ce frumoasă e lumea când încetează să-ți pese”.

Un acut sentiment al inutilității, asumat liminar, generează o confesiune bine temperată, cu puseuri ironice și autoironice. Primul text jalonează întreaga carte, așezând-o, molcom, sub zodia dezamăgirii: „sunt un tramvai / care se întoarce noaptea de la depou // singur, fără lumina aprinsă-n interior, cu semnul, / defect în / față, un tramvai în care nimeni nu mai vrea să / urce, care nu mai deranjează pe nimeni cu zgomotul / produs, care / nu mai ajunge de multă vreme pe unde / trebuie.”

În aceste condiții, Vlad Alui Gheorghe caută o salvare, ceea ce face din *Mici insule de verdeață* o încercare simbolică de recuperare a paradisului pierdut: „Eu am ales filmul, tu nu mai trebuia să faci / nimic, doar / să înfrunți ploaia, să te urci într-un taxi și / să vii. / Nimeni n-a rămas în stradă, / nici ploaia, / acasă era cald și încă mirosea a / cafea, / acasă te așteptam eu cuminte, / ca un școlar spășit,

pregătit să-și / dea ultima corijență.” Rutina generează o săcâitoare senzație a ratării, căreia Vlad Alui Gheorghe i se sustrage prin poezie, văzută ca singura modalitate de a evada din păienjenitul cotidianului: „întinzi mâna să atingi / pervazul rece / și te oprești / undeva / pentru că nu poți duce / nimic până la capăt, // așa că arată-mi pe hartă cu / degetul un loc / și acolo te voi duce // în ziua în care / curierii nu au / să mai vină”.

În fața unui prezent dezamăgitor, Vlad Alui Gheorghe construiește mici insule poetice, într-o încercare, iluzorie, de a fi fericit: „frumusețea adevărată e când o față / care-ți place desface un borcan / primit de la ai ei, îl miroase și vezi că-i / saltă inima și cu / ochii strălucitori / îți dă și ție // un motiv în plus să te / întorci / de nicăieri / acasă”. Insule fără verdeață, locuri de stat cu capul în mâini și de reflectat. De aceea, el se refugiază într-un trecut încărcat de sens, constatând, cu luciditate, că e totul pierdut. Că nu-i rămâne decât să tânjească după ceea ce nu poate avea.

Prins în propria cursă, el se vede nevoit să recurgă la nepăsare. Nepăsarea ca unică soluție posibilă – asta îl individualizează pe autor, care înțelege prea bine că doar așa poți rezista unei realități abrutizante prin caracterul ei repetitiv, printr-o monotonie sufocantă: „dimineața începe cu reluări din seara precedentă / câte două episoade, de la șase dimineața, și continuă / așa toată ziua, până când episoadele noi / devin cele vechi. // Fiecare zi de vară e la fel / e atât de multă frumusețe în orașul tău / și toate taxiurile aliniate în fața pieței te / așteaptă să vii acasă / din rătăcirile altora. // fiecare zi de vară e la fel / toți acei ani în care ai crezut că nu se mai poate / s-au topit ca o pastilă de alka seltzer pe care / o strivești cu lingura de buza câinii. // fiecare zi de vară e la fel / și încă o vară și alte câteva luni să treacă / până o să ne fie bine din nou într-un mic / și dulce și cuminte măcel // fiecare zi de vară e la fel.”

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

• nr. 98-99 / 2025

Se anunță o cifră rotundă, frumoasă și pentru „Spații culturale”! Aflându-se la numărul dublu 98-99, revista ne întâmpină cu materiale diverse și de calitate. Editorialul Valeriei Manta-Tăicuțu se oprește asupra unor c(h)estiuni(!) grave ale societății de acum: cine mai comunică, mai ales: cum se mai comunică? Decupez: „Deși frecventat de mass-media, de politicieni, sociologi, psihologi ș.a.m.d., dar și, mai ales, de scriitori și jurnaliști/publiciști, termenul *comunicare* pare a fi golit de sens, folosit automat, în fluxul vorbirii, fără să mai acopere vreo realitate. Declinul pare să fi început din școli, odată cu agreearea politicilor curriculare centrate pe formarea de competențe...” Un material de neratat, scris cu nerv (nu neapărat cu nervii!), cu argumente, exemple. Imediat, pe pagina următoare, Petru Ploeanu continuă cumva în aceeași notă cu „Sfârșitul istoriei = sfârșitul patriei = sfârșitul omului?”, pornind de la constatarea că vremea noastră seamănă mult cu „perioadele de recrudescență ale mult clamatei Apocalipse, din Evul Mediu”. Mai degrabă

despre „apocalipsa românească...” Am fost tare bucuros să întâlnesc la *poesis* șase voci care-mi sunt apropiate inimii: Leonid Dimov, Ion Tudor Iovian, Ovidiu Genaru, Dan Bogdan Hanu, Ion Fercu și Violeta Savu. Rețin de la primul: „Era-n acel spoit laborator / Cu ins celebru pus pentru decor / O veșnică balanță Mohr-Westphall / Cu braț întins, cu țije de metal / Ce scânteia-n amurg, însingurată / Pe lespede cu vine de agată, / De sub cleștar, în triburi, cete, secte, / Luceau alături prinse-n ac, insecte / Și-un tom deschis ivea păduri temute / La pagina o mie patru sute. / Nimic nu se clintea-n acea odaie / Cu folii roz și flori de ciumăfaie / Ci numai în duminici când eleve / Cu fruntea palidă și șorturi breve / La dascăli șlefuiți în negru stins / Rosteau istorii cu vestitul ins, / Se apleca sub clopotu-i oval / Cer, cumpăna balanței Mohr-Westphall” („Destin cu balanță”). Interesat de „istoriile locurilor”, de această dată Cornel Simion Galben propune un „Remember Dimitrie Ghika-Comănești” – magistrat, politician, diarist. Poezia revine odată cu grupajele de versuri Mihai Ursachi, Radu Stanca, Cristina Ștefan, Viorel Savin, Nicolai Tăicuțu, Dumitru Brăneanu, Leo Butnaru, Ion Ouatu. Cu proză: Adrian Lungu („Sinceritate”), Irene Postolache („La clacă”), Nina-Elena Ploeanu („Solomonara”), Rodica Bretin („Roșcata”). Doina Cernica ne invită în tărâmul magic al „poveștilor de călătorie”, în timp ce Stan Brebenel semnează un „jurnal de călătorie” în Ohrid, „Țara oamenilor înalți”.

Marius MANTA

debuturi în „ateneu“

Ion MACHIDON

Ateneist convins

La 30 de ani de serie nouă, revista noastră găzduise un grupaj de creații ale câtorva scriitori care „Au debutat în *Ateneu*” (oct. 1994). Cu satisfacție constatăm că debutanții de atunci au devenit nume cunoscute în literatura română, unii dintre ei răsplățiți pentru calitatea scrisului.

Care a fost contextul debutului în „Ateneu” (mentor, redactorul girant, frecventarea unui cenaclu, semnalare la „Poșta redacției” etc.)?

În ce măsură a fost de bun augur prezența dv. în coloanele revistei băcăuane? (I.D.)

apărut la „Poșta redacției”, realizată de poetul Ovidiu Genaru în revista „Ateneu”, cu poeziile „Noapte de toamnă” și „La poarta vecinului bat”. Pe aceasta din urmă o citez integral, după mai mult de 50 de ani, pentru o posibilă comparație cu poeziile pe care le-am scris după această perioadă: „La poarta vecinului bat / lumina e stinsă, / din ram plâpând aerul răspunde / dar pal, așteptând să vie iubito / cât o să plouă? / cât o să ningă? / dar tu, cât ai să dormi? // În curtea întunericului bate din aripi / dar eu murmur la cerdacul prieten / de singurătate / și noaptea ne leagă de cămașa ei / cât o să plouă? / cât o să ningă? / dar tu, cât ai să dormi? // Dimineața soarele cu jind mă prive /

Înainte de a vorbi despre împrejurarea în care a avut loc debutul meu în literatură, fac o incursiune prin timp și selectez din amintiri câte ceva din datele biografiei mele. M-am născut de mărtisor (1 martie 1951) într-o familie de țărani, cu mulți copii, în Satu Nou din Urecheștii Bacăului. Părinții mei știau carte cât să descifreze scrisul și să se semneze, la nevoie. Nici pome-neală de vreo carte în casa noastră, în afară de Biblie, din care tata citea în zilele de sârbătoare, mai ales duminica. Nu aveam nici de la cine împrumuta cărți decât foarte târziu, când începusem să merg la școală. De la biblioteca școlii, la recomandarea profesorului de română, împrumutam câte o carte pe care, după ce o citeam cu nesaț, o înapoiam. În condițiile acestea aveam să citesc din poeziile lui Mihai Eminescu și din poveștile și povestirile lui Ion Creangă, care aveau să-mi marcheze gustul cititorului profesionist de mai târziu. Scriitori care m-au fascinat și la care revin și azi, din când în când. Atât în privința cititului cât și a scrisului, nu am avut niciun îndrumător sau mentor, necum frecventarea unui cenaclu literar. Totul a venit din interiorul meu, mai mult din instinct, în momente de singurătate, găsind în orice carte cel mai bun prieten. Până să conștientizez că rostul unei bibliotecii personale în viața unui scriitor este capital, îmi alinam gândurile citind pe cărțile fraților mei mai mari, date de la școală. La fel, nu am avut pe nimeni care să mă fi povățuit să îmbrățișez arta scrisului. Cine s-o fi făcut în sătucul meu

la acele vremuri, când oamenii erau ocupați cu muncile agricole și își vedeau în liniște de gospodăriile și de familiile lor? Nu pot spune că mi-am premeditat debutul în literatură, ci el s-a produs de la sine; pur și simplu trebuia să aibă loc, cred. La vremea aceea nici în școala noastră din Cornățel, unde am absolvit cele opt clase obligatorii, copiii nu aveau preocupări artistice. Cu toate acestea, norocul – zic eu acum, după mulți ani – mi-a surâs în urma unui eveniment fericit din viața de școlar. Profesorul meu de limba și literatură română, Mihai Moroșan (Dumnezeu să-l odihnească!), un om exigent, dar totodată bun cu elevii, a cerut la clasa surorii mele (cu un an mai mică

decât mine; eu eram într-a șaptea, ea într-a șasea) să scrie poezii. Era primăvară, cu pomi înfloriți. „Uite ce ne-a cerut domnul profesor: să scriem poezii. Eu nu știu”, s-a plâns ea. Și atunci am scris eu câteva poezii inspirate din ceea ce vedeam în jurul meu: pomi înfloriți, furnicuțe, fluturași etc., pe care i le-am dat ca și cum ar fi fost ale ei, dar fără să știe profesorul. Sora mea nu și-a ținut promisiunea și m-a dat de gol că eu le-am scris, și nu ea. De atunci au trecut destui ani fără să mai fi scris măcar un vers, fără să mă fi gândit vreodată că voi ajunge să debutez în literatură. Așa a plecat dorința de a scrie. Probabil că așa a decis Pronia în cazul meu. În februarie 1974, am

La ultima ediție a Târgului de Carte „Gaudeamus”, Editura Didactica Publishing House a propus publicului mai multe lucrări de literatură pentru copii. *O fată numită Bucurie*, scrisă de Jenny Valentine, a fost apreciată de *The Sunday Times* drept „o carte încântătoare prin simplitate și umor”. Afirmăția poate constitui o pistă de lectură: o carte ușor de citit și amuzantă. Însă mesajul cărții este profund, iar autoarea deschide o perspectivă meditativă cu privire la educație, la diversitatea punctelor de vedere, la reguli și la adaptarea în societate.

Apariția cărții *O fată numită Bucurie* subliniază câteva aspecte cu privire la educație, care merită să fie analizate și discutate în societatea noastră. Jenny Valentine prezintă povestea unei familii care alege să-și crească cei doi copii ca cetățeni ai lumii și își schimbă foarte des domiciliul (195 de țări!), pentru a le oferi fetelor o multitudine de experiențe culturale. Ca formă de educație au ales homeschoolingul și existența lor părea să fie fericită până în momentul când bunicul nu mai poate locui singur și părinții sunt nevoiți să se întoarcă acasă, în Anglia, să locuiască în casa acestuia și să se adapteze unui alt stil de viață, unor alte reguli, aspecte care au repercutat asupra copiilor cărora li se pare că nimic nu are sens și trebuie să accepte *opusul lucrurilor la care am învățat toată viața să ne așteptăm*.

Deși erau obișnuite să se mute des, cele două fetițe percep această nouă schimbare din viața lor ca venind într-un

Despre percepție și educație

context grav. Întrebarea „Unde mergem?” are un răspuns care înseamnă un reper stabil pentru părinții rătăcitori prin lume: „Acasă”. Însă cuvântul este năucitor pentru fetițe care întreabă: „Unde este asta?” Bucurie își explică nedermerirea: „Acasă. Era ceva la care nu mă gândisem până atunci. Nu fusese până în acel moment un loc real pe hartă. Acasă era oriunde se aflau mama, tata și Clau”. Pentru toți, cuvântul „acasă” va marca sfârșitul unei experiențe și intrarea într-o realitate pe care părinții o știau, dar fetelor li se pare coșcătoasă.

Părinții sunt nevoiți să-și caute locuri de muncă stabile și să introducă reguli pe care copiii trebuie să le accepte. Adaptarea nu este ușoară. De aceea, fetele par că nu-și mai recunosc părinții, deoarece schimbarea bruscă a stilului de viață le-a găsit nepregătite să accepte o realitate rigidă, cu reguli clare. Cu umor, fetița Bucurie notează: „Clau crede că mama și tata au trecut printr-un transplant de personalitate peste noapte, când noi nu eram atente. Spune chiar că există posibilitatea ca ei să nu mai fie părinții noștri”.

Noul stil de viață înseamnă renunțarea la o anumită formă de libertate și acceptarea unor constrângeri. În țările prin care trecuseră și locuiseră pentru scurt timp, fetele nu fuseseră obișnuite cu clișeele vieții cotidiene: „Rutina se

schimba în funcție de locul în care ne aflam și de ceea ce urma să facem. Uneori, ne trezeam la răsărit, înaintea păsărilor, și ne găteam micul dejun afară, în timp ce toate vietățile din jurul nostru erau încă adormite. Alteori, stăteam în pijama până târziu, cu televizorul pornit și volumul dat la maximum. Uneori, ne prindea noaptea târziu privind luminile nordice dansând pe cer sau se întâmpla să facem drumetii lungi prin pădurea tropicală”. Bucurie observă că, alături de bunicul său, normalitatea înseamnă altceva. Impunerea și acceptarea regulilor sociale sau familiale sunt un proces dificil și de durată, prezentat cu umor: „E ca și când aș folosi un semn de punctuație precum punctul, când noi eram obișnuiți cu virgule”.

Adaptarea la mediul școlar este iarăși un proces dificil pentru cele două fete obișnuite să învețe acasă cu părinții. Învățaseră mai mult la nivel experiențial: să observe lumea și lucrurile simple, să-și formeze abilități de lectură și de scriere. Citiseră cărți care depășeau nivelul lor cognitiv și de vârstă, dar totul venise firesc, dintr-o anumită nevoie, așa că, în noul context școlar, cunoștințele dobândite nu se suprapuneau cu cele învățate de colegii lor. Tatăl își încurajează fetele să facă față noilor schimbări, iar mama le spune că alegerea de a se întoarce acasă a fost una corectă. Afirmăția

frunzele piersicului porniră după hrană”. („Ateneu”, Bacău, [serie nouă], an XI, nr. 2 (115), febr. 1974, p. 14). În iulie 1975, tot în această revistă avea să-mi apară debutul propriu-zis, cu un grupaj de cinci poezii și cu o prezentare emoționantă a regretatului scriitor George Bălăiță: „Ion Machidon este un poet țăran cu nume de împărat. Scrie de mult. Apare prima oară tipărit acum. Un vers greoi dar încărcat de suflet. Fire închisă, el îngrădește poezia ca pe un arbore pe un deal în lumină. Poezia este chiar felul lui de a fi”. Așadar debutul meu în Revista „Ateneu”, în urmă cu peste cinci decenii, s-a produs din pură întâmplare, așa zice, iar cu trecerea vremii avea să-mi aducă multe bucurii și satisfacții pe latură scriitoricească. Sigur că debutul meu poetic din prestigioasa revistă avea să-mi fie de bun augur pentru a persevera pe drumul consacării într-ale literaturii nu doar ca poet, ci ca ateneist convins. Am ținut să nu dezamăgesc pe nimeni din colectivul de redacție al revistei din anii debutului meu. George Bălăiță, Sergiu Adam, Constantin Călin, Ovidiu Genaru, dramaturgul George Genoiu, Octavian Voicu, Mircea Dinutz formau o grupare de scriitori de toată bunătatea și înțelegerea față de tinerii aspiranți la nemurirea slovelor tipărite. Debutând în Revista „Ateneu”, al cărei strămoș este „Ateneul cultural” al lui Grigore Tabacaru și George Bacovia din 1925, măconsider un scriitor norocos. Toate acestea se găsesc în romanul meu „Călit la focul durerii”, în trei volume, cu aproape 1500 de pagini...

mamei stârnește nemulțumirea lui Clau, care „spune că alegerile corecte țin, de fapt, de opinia fiecăruia dintre noi, nu de un adevăr dur ca piatra”.

În romanul lui Jenny Valentine, perspectiva asupra școlii este foarte interesantă. Clau descoperă că școala nu este oribilă sau dificilă, deși crezuse asta, că unii colegi încearcă să se afirme, iar alții să se acomodeze. Nu li se cer performanțe, „fiecare vrea să fie diferit, dar în același timp la fel”. Însă Bucurie simte că școala nu îi dă „sentimentul aceluși bine de *după*, ca în reclame, când o nouă zi de școală s-a terminat”. Pentru ea, școala este un loc al contrastelor, unde sunt „multe lucruri de gestionat și prea multe atenționări despre cum să vorbim pe un ton corespunzător”.

Da, școala este locul unde se șlefuiesc caracterele, se formează și se evidențiază personalitatea elevilor, constituie un mediu în care te adaptezi și te pregătești pentru viață, însușești noțiuni și înveți să respecti reguli. Întrebarea ar putea fi: Cum faci să se întâmple toate acestea? Soluția propusă de Jenny Valentine o reprezintă lectura la toate nivelurile și la toate disciplinele, povestea care ne captivează pe toți, pentru că aceasta este esența lumii: „Când nu ai magia cărții de povești, problemele tale pot părea mai puțin fantastice și nu e prea distractiv să le rezolvi”.

Gabriela GÎRMACEA

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (LXVIII)

Colegiul Național Pedagogic „Ștefan Velovan” din Craiova (l-am vizitat în sept. 2024) poate fi frate bun cu omologul lui din Bacău măcar sub raportul modelelor intelectuale. Pedagogul Ștefan Velovan (1852-1932) aparține perioadei când în Moldova de mijloc se afirma Grigore Tabacaru (1883-1939), promotor al școlii active. Principiile le erau comune: „La o parte cu jobenul, când picioarele sunt goale! Voi forma învățători buni și-i voi trimite în popor, să propovăduiască cultura și iubirea de patrie” (Ștefan Velovan); educatorului „i se cere să cunoască bine și profund materia pe care o predă, să aibă entuziasm pentru fiecare subiect și credință în cunoștințe” (Grigore Tabacaru). Cei doi (nu întâmplător, fii de preot) aveau credința că dascălilor li se potrivește aura de apostoli.

Am găsit cu bucurie într-un anuar al Școlii Normale „Ștefan Velovan” numele surorilor Popa (Stela, Forentina și Constanța), absolvente cu medii apropiate de treapta maximă (nu a existat în acei ani

1970 vreo medie de 10, dar nici sub 7) ale secției învățători. Cea din urmă este azi conf. univ. dr. Constanța Dumitriu, de la Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, după ce între anii 1988 și 2000 a fost profesoară de psihologie și pedagogie la Colegiul Național Pedagogic „Ștefan cel Mare”. Aici și-a susținut în 1988 probele pentru gradul didactic I. Coordonatorul lucrării („Raportul atitudinilor în structura personalității profesorului”), Paul Popescu-Neveanu, a asimilat-o cu o teză de doctorat, pentru contribuția originală la cercetările în domeniu. Foști discipoli ai doamnei profesoare sunt astăzi performeri în țară și în lume. Absolventa de psihologie-sociologie (1972-1976) de la Universitatea „Al. I. Cuza” Iași a susținut în 2003 teza de doctorat cu o temă inedită: rolul portofoliului în evaluarea competențelor studenților și profesorilor. „Comunicarea sau comunicativitatea este o aptitudine necesară profesorilor, dar și fiecărui român”, susține domnia-sa. (I.D.)

„Psihologia comunicării”, cartea mea din 2011, vorbește despre barierele în comunicarea didactică, cu implicații semantice, ținând de vocabular, gramatică, sintaxă și chiar de conotațiile emoționale ale unor cuvinte. De aici rezultă că predarea reprezintă (ar trebui să reprezinte) întotdeauna un act de comunicare eficientă. Totodată, procesul de învățământ (nu de învățare!) ar trebui abordat/analizat din perspectiva interacțiunii a patru factori: evaluarea inițială, predarea, învățarea și în cele din urmă evaluarea.

Coordonatoare a activității UNESCO la nivelul Liceului Pedagogic Bacău fiind, am derulat programe de cercetare experimentală cu elevi, profesori și specialiști, între care și George Văideanu. Acesta vorbea despre funcția internațională a educației, în contextul interdependențelor globale, alături de funcțiile știute: culturală, formativă și socială. O bază solidă de pregătire a educatorilor – așa cum cerea la vremea lui Grigore Tabacaru, care a predat magistral psihologia și pedagogia la Școala Normală Bacău – este garanția succesului individual, dar și colectiv, al întregii societăți.

Constanța DUMITRIU

* Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat

Teleşcoala „Ateneu”

Fonetica pentru definitivat (XXV)

Valorile lui i

Subiectul a mai fost discutat în cadrul acestei rubrici, sub titlul „Propunere de sistematizare”, pentru a răspunde la întrebarea dacă *i* „șoptit” este sau nu sunet („Ateneu”, nr. 620, apr. 2021, p. 5). Reluăm tema, folosind alte exemple și încadrând-o în capitolul „Sistemul vocalic”:

1. *i* lung (vocalic, plenison, silabic): [i] (a-vi-on);
2. scurt (avocalic, asilabic; în structura diftongilor și triftongilor): [i], notat cu un semicerc orientat în jos, sub literă, și nu deasupra, pentru a nu se confunda cu punctul (ie-pu-re; ur-soai-că);
3. ultracurt; *i* „șoptit” cf. DOOM (avocalic; *i* final, postconsonantic, asilabic, la sfârșit de cuvânt și în compusele cu ori-): [i], notat cu un fragment de linie verticală cât să întregască litera, așezat sub ea; *i* cu „picioruș” (cas-tan; ori-ci-ne);
4. zero (literă ajutătoare/diacritică; în digrafele și trigrafele nesilabice): ci, gi; chi, ghi): [O] (cio-ban, ma-giun; chia-bur, pri-vegh).

Veloviană

Mi-au rămas în minte definițiile date de doi poeți: unul din zilele noastre, Grigore Vieru: „Limba română este întâia graniță a țării mele care trebuie pă-

zită”, și unul etern, Mihai Eminescu: „Limba este însăși floarea sufletului etnic al românimii”. Asemenea argumente mi-au călăuzit pașii de normalistă, de psihopedagogă și de cercetătoare. Primul standard profesional când vine vremea

evaluării cadrului didactic cere ca acesta să cunoască foarte bine (deci nu bine) disciplina de învățământ predată. Iată de ce formarea inițială, la nivelul liceului pedagogic (pentru învățători și educatoare), trebuie tratată cu toată seriozitatea.

(Bi)centenarele lunii

- Febr. 1825 – S-a născut **Dimitrie Bolintineanu** (apud *Literatura română. Dicționar cronologic*, 1979; alte lucrări de informare susțin anul 1819 sau 1825, fără precizarea lunii).
- Febr. 1925 – Apare la București „**Ritmul vremii**”. Revistă literară, critică, socială”; printre colaboratori, Agatha Grigorescu.
- 2 febr. 1925 – Apare în „Lupta” pledoaria pentru „**Reînființarea bacalaureatului**”, cu argumente ca acestea: „Desființarea examenelor școlare, abuzul și neînțelegerea metodei de predare activă, prefăcută de unii dascăli într-un fel de joc de-a școala, decadența de după război a învățământului nostru de toate gradele, dat pe mâna elementelor nepregătite, toate acestea au dezvățat generațiile școlărești de azi să mai știe a practica efortul. Azi pare o cruzime să întrebăm pe un tânăr de 19 ani ce mai știe din cunoștințele pentru căpătarea cărora a stat opt ani pe băncile liceului. Totuși acum 20 de ani nu vedeam ceva neomenos în a supune examenului și pe copilul de clasa I primară”.
- 6 febr. 1925 – S-a născut la Pașcani **Gheorghe C. Bistriceanu** – medic veterinar și manager agricol în Bacău.
- 9 febr. 1925 – S-a născut la Văgiulești, jud. Mehedinți **Traian Cicoare** – monograf al județului Neamț.
- 11 febr. 1925 – S-a născut la Obârșia, com. Izvoru Berheciului, jud. Bacău **Nicu Teodoru** – poet și monograf al localității natale.

• Florența Oțetea

„Conexiuni culturale”, la Filipeni

Primăria comunei Filipeni, prin Școala Gimnazială din localitate, în parteneriat cu Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Bacău, a organizat ediția de Dragobete a acestui an, cu concursul elevilor, cadrelor didactice și al aparatului administrativ. S-a vorbit despre zeul iubirii la români, s-a prezentat și s-a donat carte și s-a conturat o galerie ad-hoc a personalităților originare de aici: medicii Gheorghe Năstase și nepotul acestuia, Costache Andone, scriitorii Gheorghe Bărgăuanu și Ion Bubă (B. Munte), profesorul Vasile Totolea, învățătorul Gheorghe Postoi, frații Ștefan Antohe (profesor de matematică) și Simion Antohe (medic veterinar) ș.a. Pe primii doi i-a descris într-un medalion acad. dr. Virgil Răzeșu, de la Piatra-Neamț. Programul artistic a fost asigurat de Grupul folcloric „Valea Dunăvățului”.

Pagină realizată de Ioan DĂNILĂ

vox humana

Marius MANTA

O nouă ediție
a *Crailor*

Puține sunt cărțile care au născut atâtea pasiuni și au constituit punct de plecare pentru viitoare controverse precum romanul „Craii de Curtea-Veche”. Publicat în 1929, rămâne una dintre capodoperele literaturii și limbii române, un exemplu cu totul remarcabil pentru un stil „căutat”, cu elemente constitutive din mai multe zone, un „vârf” estetic mai întâi de toate, propunând cititorului o galerie de personaje bine conturate, complexe, fiecare întretesând propria poveste și alcătuind o personalitate puternică. Fără doar și poate, meritele lui Mateiu Caragiale sunt numeroase – au fost de altfel puse în evidență de studii importante, așa încât universul matein și-a multiplicat coordonatele într-un ritm ce te duce cu gândul la progresia geometrică. Stilul și atmosfera, temele abordate, chiar o anumită tensiune narativă mascată, registrele lexicale, simbolurile și aluziile implicite, caracterul de operă deschisă – toate se autoinstituie în argumente pertinente pentru un soi de fascinație ce a acompaniat generații și mode literare.

În paranteză fie spus, am revăzut la început de an filmul lui Mircea Verou – un regal! Propunând o adaptare literară care a păstrat coordonatele importante, recreând stilul vizual și în fapt adevărata atmosferă, producția cinematografică a avut puncte de tangență cu geografia intimă a vremurilor surprinse în roman, întrucât s-a filmat în zona veche a Bucureștiului, pe Batiștei, la Mogoșoaia, în zona Parcului „Carol”, apoi la Dunăre și chiar în preajma Cazinoului. E drept că au fost și voci mai critice cu jocul actorilor, dar ele s-au topit printre volutele pline de înțelegeri tainice, pe care le-a provo-

cat transferul dinspre literatură către arta cinematografică. Dar să închid paranteza...

Materialul de față îmbracă mai degrabă haina unei invitații la o nouă lectură a *Crailor*, semnalând o ediție cu totul și cu totul remarcabilă. Am așezat-o în imediata proximitate a ediției Humanitas, cea tipărită în 2015, care a beneficiat de ilustrațiile lui Răzvan Luscov. Totuși, de data aceasta, bucuria mi-a fost și mai mare, mai ales datorită faptului că vorbesc, iată, despre o apariție anastatică bibliofilă, volum îngrijit de Ioan Pinteau și George Ardeleanu, ce adună în cuprins și un dosar critic matein. Cartea pe care v-o supun atenției a avut punct de plecare într-o ediție publicată în 1945 la Editura Coresi, îngrijită de Dinu Albușescu, Nicolae Steinhardt,

George Tomaziu, tipărită în 446 de exemplare numerotate, numărul 225 fiind și martorul în desăvârșirea proiectului la acea vreme. Apariția volumului din 2024 a fost posibilă grație unui proiect editorial deosebit de amplu, inițiat și susținut de Biblioteca Județeană „George Coșbuc” Bistrița-Năsăud, în colecția „Panteon românesc” (ediții de patrimoniu), colecție coordonată de prof. univ. dr. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române. Una dintre particularitățile ediției este și prezența a paisprezece ilustrații de George Tomaziu – pictor, grafician, memorialist, poet, intelectual rafinat, absolvent al Academiei de Arte Frumoase București (clasa Francisc Șirato), el însuși cu un destin de excepție – posibil subiect de film! –, închis deopotrivă în timpul Celui de-al Doilea Război Mondial, cât și în 1950, răzcutat de spionaj în favoarea Marii Britanii. Despre desenele sale Pavel Chihaiia nota la moartea lui Tomaziu: „*Craii de Curtea-Veche* a lui Mateiu Caragiale rămâne până acum cea mai frumoasă însoțire plastică a unei scrieri, alături de alte opere iluminate în Occident, un Cervantes, un Stephane Mallarmé, un Dino Buzzati. [...] Și la George Tomaziu, ca și la Mateiu Caragiale, găsim strălucirea veche a comorilor bizantine, povestiri care se întorc în

răsăritul culturii noastre, siluetele cavalerilor de legendă pe decorul veșnicilor trăsături lumești și virtuților zgomotoase, orgoliile heraldice și pretențiile ridicole, această măreție și decadentă a amurgului unui imperiu. George Tomaziu a interpretat pe Mateiu Caragiale ca pe ultimul mare scriitor bizantin...”

Încă din 2023, într-un articol din „România literară” (nr.1-2), Ioan Pinteau atrăgea atenția asupra unei cărți rare, „greu de găsit acum în bibliotecile din România. O ediție de colecție, «bibliofilică» (termenul îi aparține lui N. Steinhardt), apărută la Editura Coresi în 1945. Lipsește din bibliografiile Mateiu Caragiale și nu e ușor de găsit în referințele și interpretările critice privitoare la *Craii de Curtea-Veche*. Și pentru noi, îngrijitorii acestei ediții anastatice, descoperirea a venit oarecum surprinzător. Surprinzător, citind, recitind și redescoperindu-l pe N. Steinhardt, un matein împătimit, care a consacrat un număr semnificativ de texte lui Mateiu (incluse în acest volum), aflând, chiar de la el, date clare despre editarea ediției din 1945 (a se vedea scrisoarea din 1985, reproducă în articolul semnat de George Ardeleanu, trimisă de N. Steinhardt directorului *României literare*)” („Predoslovie”). În același articol ni se

precizează: „Mărturiile lui Steinhardt cu privire la *Craii de Curtea-Veche* sunt numeroase și, am spune, emblematice. Le găsim nu numai în textele critice, eseuri, interviuri, completări la anumite lacune în ceea ce privește edițiile *Crailor*, scurte polemici pe marginea unor teme mateine; le găsim și în corespondență”. Preiau la rândul meu un scurt fragment dintr-o scrisoare a lui Nicolae Steinhardt către Virgil Ierunca: „Îndrăgostit – de patruzeci și unu de ani (scrisoarea este din 1970, n.n.), și nebunește – de *Craii de Curtea-Veche*, urmărind neîncetat cu atenție crescândă pătrunderea cărții în cercuri din ce în ce mai largi de cititori; strălucirea ei mereu mai explozivă, mai necontestată; diamantina refracție pe care întunericul o «acuză»; recunoașterea ei definitivă drept ceea ce a fost și este: o capodoperă a literaturii noastre, citesc tot ceea ce se scrie despre romanul acesta vrăjtit. [...] În sfârșit, orice prilej e bun pentru a vorbi despre *Craii*.” – scrisoarea a fost publicată și în primul volum de corespondență, publicat la Polirom în 2021. Trasee și afinități în și dincolo de timp! În „arhitectura critică” a lui Nicolae Steinhardt, „dosarul” conține nouă articole/eseuri publicate în reviste și/sau volume de sine stătătoare: „O carte a Bucureștiului: *Craii de Curtea-Veche*” (de urmărit traseele pe care semnatarul le „reface”), „Mateiu I. Caragiale, *Craii de Curtea-Veche*”, „Mateiu Caragiale”, „Craii lui Mateiu și craii lui Fănuș” (o analiză comparată, având drept referent, în chip evident, romanul „Frumoșii nebuni ai marilor orașe”), „Visul galeș matein” (surprinzând un dublu caracter – de vis împlinit și de povestire în marginea vieții), „Toate ne sunt îngăduite, însă nu toate ne sunt de folos” (în contra unei critici biografice!), „Cu sifon, sifon albastru”, „Johann Strauss: valsul imperial” (un exercițiu exemplar de a pune în acord atmosfera romanului cu un „vals domol, voluptuos și trist, aproape funebru. În legănarea lui molatecă, pâlpâia, nostalgică și sumbră fără sfârșit, o patimă așa sfâșietoare că însăși plăcerea de a-l asculta era amestecată cu suferință.” – nota chiar Mateiu Caragiale), apoi, la final, „Addenda la Mateiu I. Caragiale”.

Volumul a fost deja întâmpinat pozitiv în cadrul unei debateri din martie 2024, la Muzeul Național al Literaturii Române, la care au luat parte Ioan Pinteau, George Ardeleanu, Clara Mareș, Nicolae Brînzea, Călin-Andrei Mihăilescu, Caius Dobrescu, Adrian Mureșan. Ulterior, în iulie 2024, cartea a fost lansată și la Mănăstirea Rohia. Au urmat alte ecouri: sunt convins, drumul ei abia a început!...

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Revista *Scriptor* începe anul într-o formă grafică nouă, elegantă și prietenoasă. Din sumar bogat și variat mi-a atras atenția Dosarul *Rotitele scrisului. Fenomenul cursurilor de scriere creativă*. Eram curioasă să aflu amănunte despre fenomenul de scriere creativă, iar când a apărut noul număr al revistei *Scriptor*, deja citeam cu sârg, cu creionul în mână, cartea prozatorului american George Saunders, *O baie în iaz, pe ploaie*, despre experiența sa ca profesor la Universitatea Syracuse. Citindu-i lucrarea, am primit de la acest generos scriitor lecții importante despre scris. Dar cine sunt cei care au răspuns invitației lansate de scriitoarea Cristina Hermeziu, noul redactor-șef al revistei *Scriptor*? Ea îi numește „scriitori-maeștri și câțiva foști ucenici într-ale scrisului, deja autori de literatură, stăpâni pe mijloacele lor” – Gabriela Adameșteanu, Șerban Axinte, Cătălina Bălan, Mihaela Buruiiană, George Cornilă, Andrei Crăciun, Dumitru Crudu, Cristian Fulaș, Florin Iaru, Dan Lungu, Ioana Părvulescu, Ana Maria Sandu, Anca Vieru.

Câteva sfaturi, „pentru un scriitor aflat la început de drum”, oferite de maeștri: Gabriela Adameșteanu – „Să scrie doar când are impresia că vrea să spună ceva ce nu s-a mai spus: când îl/o obsedează o

nr. 121-122 (1-2/2025)

frază, o imagine”; Dan Lungu – „L-aș îndemna să înțeleagă că tot ceea ce urmează să construiască în calitate de scriitor o face exclusiv prin cuvinte. Emoții, stări, atitudini, relații, realități, absolut totul se exprimă doar prin mijlocul și cu ajutorul cuvintelor [...]”, iar Ioana Părvulescu sintetizează cu un singur îndemn, „Curaj!”, recunoscând că între ale scrisului, totul a învățat de la *Viață*: „La ea mi-am făcut ucenicia. O, iar viața știe să te lovească peste degete, din păcate, dar și să te consoleze minunat”. Majoritatea repondenților sunt prozatori, iar ei vorbesc mai ales despre scrierea unei proze. Fac o paranteză pentru a mărturisi că ador cum descrie George Saunders ceea ce el numește „ideea poveștii ca transfer de energie”: „Într-o poveste bună, scriitorul

crează energie din cadentă, apoi transferă această energie următoarei cadente [...] Reușește să facă asta fiindcă e conștient de natura energiei pe care a creat-o. Într-o poveste slabă (sau în primele versiuni ale unei povești), scriitorul nu înțelege exact natura energiei pe care a creat-o, o ignoră sau o folosește prost și ea se risipește. Cel mai bun transfer de energie, cel preferabil și cel mai eficient (calea regală prin care o scenă poate face povestea să avanseze într-un fel nesuperficial) este să faci o cadentă să o *cauzeze* pe următoarea, mai ales dacă următoarea [...] aduce cu sine un salt de nivel narativ”. Așadar, am putea învăța de la Saunders, sau de la scriitorii dosarului din recentul *Scriptor*, sau de la alți scriitori de succes cum să *încercăm* să scriem o povestire; dar concluzia unanimă pare a fi că într-un curs de *creative writing* cel mai important e să înveți *cum să nu scrii*. Prozator de mare succes este și irlandezul Colm Tóibín, iar Radu Cucuteanu a realizat un interviu cu el pentru acest număr al revistei, din care decupăm o altă opinie despre ce ar putea fi o povestire: „Fiecare lucru este o poveste. Iar povestirile sunt mai apropiate de un poem, în sensul în care poți sta câțiva ani la rând fără să scrii una, iar apoi apare ceva și pur și simplu înfloresc.” (A)

Spre steaua literaturii

Literatură proaspătă ar fi orice carte nou apărută. De data aceasta cartea însăși e prospețime. Autoarea este Miruna-Lucia Găină, are 15 ani și, din câte se spune, și-a scris „romanul” începând de pe la 13 ani. Poartă titlul *Iluzia nemuririi* (Bacău, Ed. Rovimed, 2024).

Cu o scriitură curată stilistic, descoperi dezinvoltura lui Alexandru Sever, ghidușia lui Lautreamont și ceva din spiritul eminescian. Dar poți lega cartea și de căutarea imortalității, de povestea lui Ghilgamesh, a lui Dorian Gray. Mai poate fi privită ca un *Marele Gatsby*, dar pe dos: nu recăpătarea trecutului pierdut, ci dobândirea viitorului ce încă fiindu-ți necunoscut, îl iei în stăpânire ficțional. Și, într-adevăr, cea mai spectaculoasă realizare din acest roman este ficționarea. Tânăra scriitoare sparge cronotopul pentru a se proiecta în diversele posibilități de evoluție ale sinelui ei aflat în căutarea absolutului. Absolutul știm ce este din marile religii. Dacă există o divinitate supremă, atotputernică și atotștiutoare, există totuși ceva mai presus, stând deasupra capului divin: Absolutul. Octavian Soviany îl exprima într-un vers la debut: „Și egal cu sine însuși e bătrânul alchimist”.

Posibilele euri călătoare într-un viitor prospectat conlucrează pentru dezvăluirea identității ultime a scriitoarei. Spargerea sinelui în posibile euri nu aduce naratori diferiți, ci, dimpotrivă, prin condensare, caută să reducă eul la esența sa. Toate cărțile ce pot părea influențe nu sunt lecturi la care să fi ajuns la această vârstă. Dar le are în sine în chip natural, așa cum Capablanca avea strategia șahului înainte de a-și fi studiat predecesorii. Iar romanul este cât se poate de coerent. Descoperi ceva din literatura – hai s-o numim cu un termen generic – onirică (fără a suferi de rigorile suprarealismului sau onirismului estetic). Este un oniric din zorii onirismului și care exprimă, ca la Lautreamont de pildă, libertatea totală de a crea. Dar în același timp există o tramă epică bine controlată, ce dă cărții o structură coerentă. Ceea ce nu se întâmplă în literatura onirică, îndeobște fragmentată. Cel puțin aceste două perspective sunt urmărite de ochiul prozatoarei, rezultând un roman original, fraged. Petru Cimpoeșu spunea: nu scriem cum vrem, scriem cum putem. Ei bine, Miruna-Lucia Găină așa poate să scrie. Însă nu am pretenția de a fi „catalogat” tot ce ține de acest roman. Cu ocazia lansării, Petre Isachi și Ion Dinvale au considerat că poate fi privit și ca un roman filozofic.

Este posibil, așadar, să avem de-a face cu o viitoare stea literară. Care azi este îngrijorată că primul ei roman ar fi prea profund ca să fie înțeles! Niciun pericol în această privință; romanul ei este ca o carte deschisă pentru cititor. Clar, cu năstrușnicii, cu fantezie și, mai ales, cu idealuri, cu dorința de a atinge perfecțiunea.

Pericolul vine din altă parte și îl știm pentru că am văzut multe, tern spus, știm din experiență. Au existat tineri deosebit de talentați, geniali chiar, dar au abandonat literatura. Li se va fi părut superfluă la un moment dat ori și-au pierdut credința în actul scriptural ori, pur și simplu, au învățat atât de multe într-un scurt timp, încât și-au descoperit identitatea ireductibilă și nu au mai avut nevoie de explorarea ficțională ca o cale de autocunoaștere. Te poți întreba, în context, până la ce vârstă părinții unui copil-minune își pot înțelege copilul? Miruna-Lucia Găină este și olimpică la mai multe materii cu punctaje extraordinare, iar evoluția ei este imprezvizibilă. Pentru ce va opta? Vom trăi și vom vedea.

Eu îi salut debutul și sper că-și va onora talentul literar în viitor, spre bucuria cititorilor.

Dan PERȘA

imperiu de crini și cenușă

1.

întinde-ți mâinile înfiorate
și învârt roata cosmică

mă acoperă o prăpastie
cu pulberea venețiană
a luminii

sunt sufocat de latențe
mereu pândit de timpul
activ

întinde-ți mâinile înfiorate

*Peste puțină vreme,
lumea nu mă va mai vedea...*

2.

singurătatea se zbate ca o plăcere în mine
sunt plin de greșeli
s-au deschis foarte ciudat
spectrele frigului

inventat de cuvinte
mă retrag într-un vis
zăpezile au îmbătrânit și ele
bufonii plâng pe altare

sunt plin de greșeli

Tot ce e om se naște și se-ngroapă.

3.

primește-mă lângă tronul tău

căci sunt împlânzitor de imperii
și sunt împlânzitor de coroane
totul este un nisip provizoriu
ne hrănim trupurile cu el

râde cu inocență bufonul
femeia se roagă

Sub luna blondă nu se plânge...

4.

cu răbdare zidim în labirint un oraș
un vierme roade mesteacănul trupului
ne contopim cu apele
și lumea zăbovește în trâmbețe de lemn

vine sfârșitul
peste cele patru margini de lume
e sărbătoare-n frig

cu răbdare zidim în labirint un oraș
orașul cu umbre

Gândind la tine fruntea-acum mă doare.

5.

lunecăm continuu
pe raze și pe energia cuvintelor
orânduie-n rugăciuni

dureros lunecăm

plin de iubire te atingi de lucruri
întemeind o viziune

TELEVIZIUNEA LITERARĂ
www.televiziunealiterara.ro
0722.410.597
0740.370.665
tvbucuresti@yahoo.com

ireversibil se frânge lumina
și trupul meu devine
o cârpă jefuită de vânt

*Voi bate păstorul
și oile vor fi risipite.*

6.

obosită iarna se zidește-n orgolii
grele judecăți sunt la vămi
pentru cel care vinde
care se lasă vândut cu știință

se surpă câmpia cuvintelor

e o liniște udă

zadarnic am sporit în frumusețe
din depărtarea ta
din toate cele care sunt

Vis de-albastru și de-azur.

7.

oștenii vin cu lanțuri mari pe tample
cailor au zăbale argintate de vânt
se răstignesc cetățile pe scutul lor
și se ascund cântând în pământ
tu iubito îmbracă-te în zăpadă
vei fi cea mai frumoasă regină
peste imperiu de crini și cenușă
din lumea aceasta atât de străină
eu nu sunt decât un înger damnat
care plânge acum dintr-o carte
scrisă cu sânge pe un cer ondulat
doar cu viață și moarte

8.

ascultă
noaptea urcă prin oasele noastre

bulgări de ceață
dansatorii sunt imaginați de piramide

uite
în catedrala de rouă
stelele au înghețat

pe copitele cailor
Și ninge și plouă

9.

departe de întuneric
zăpada cade pe icoana Mariei
păstorul atinge

fruntea copilului
viața încă ne mai urmează

pe marginea colinei
doar pelerinul
și un idol cioplit

nimic nu este mai frumos
decât singurătatea

mâna lui așază
câteva frunze
pe paginile goale

*Apoi am văzut în cer
un alt semn mare și minunat*

Ioana
GEACĂR

ai această șansă dai vina pe alții

și o vreme poate să-ți fie chiar bine
te îndepărtezi
lumea glisează
în sens invers

Îmi plac lucrurile strâmte azi să mă simt

o femeie sărmană mănâncă pe furis ceva din plasa
pe care o ține strâns în gerul lui ianuarie înainte de
a intra în locuință are hainele rupte pe ea dar
și un aer de eleganță care le ține

un fascicul de lumină întins în lungul străzii

să-ți păstrezi bunătatea asta înseamnă
să fii puternic azi
să rezisti când ieși din casă

e așa de frig
încât ți se vede fantasma urletului
ieșind printre buze

răutatea a existat dintotdeauna în noi

dar cineva o activează o face mai puternică
o umflă ca pe un virus latent
pană se transformă în violență furie anxietate

dau pe știri război în direct imagini îngrozitoare
cu care ne-am obișnuit

în amintire e mai plăcut decât în realitate
dacă știi ce să alegi
dacă uneori nu mai poți nu mai poți
așteaptă să treacă ziua noaptea ziua noaptea

gândirea divină încă este un receptacol
pentru lume

pun coji de portocală deasupra gunoiului
să împrăspățez

la un meci de tenis

jucătorii schimbă terenul cu sfială fără să se atingă
de teamă să nu-și fure unul altuia sufletul
pană albă de pescăruș prinsă în fileu
tremură cu finețe în vânt

lumi mistuite minți greoaie

cine a fost anxios e și mai departe
cine a fost extremist continuă
teoria amestecului
a înregimentării unor pioni în tabăra adversă
dă roade

nivelarea se perfecționează
și gândirea e tot mai rară

omul obiect se-ncarcă de lumina altora
amestecul e cheia succesului
tendința materiei de a trece la dezordine

acum suntem învățâți într-o urnă
iar deschizătura e așa de îngustă
încât nu e loc pentru nimeni
să cadă

un bărbat cu umerii lăsați mâinile în buzunare

lângă mașina cu portiera deschisă
o femeie trage borul pălăriei mult peste față
se apleacă și încurajează un copil
și viața e mai bună azi
firicele de ceață sclipesc în farurile aprinse
n-ai cum să nu observi hainele fosforescente
ale gunoierilor
care vorbesc aprins
o ceată de motocicliști la semafor ca la start
și gata ziua a-nceput îmi dai
drumul la mână

în autobuz același traseu alte chipuri

o față ține telefonul ca pe o carte
trăsăturile chipului ei
se-nghesuie într-o lacrimă

în difuzor o melodie de dragoste lasă-mă
să intru-n inima ta

călugăriță tânără se mută
după panoul despărțitor din spatele șoferului
deschide cartea de rugăciuni

peisajele alunecă pe geamuri scrijelind
lumina tamisată

difuzie văzută din dronă

la stop două armate de pietoni trecând unii prin alții
amestecându-se cu tristețe și ură
grabă tocuri și piteni lovituri de umeri și coate

cu telefonul într-o mână și cafeaua într-un pahar
de plastic
ai putea trece strada fericit să strici echilibrul
să faci o cărare ca moise

pe lângă noi mărșăluiesc monștri
habar n-ai în cine vor lovi
în mulțime
țintele se amestecă

o ușă galbenă mașină galbenă tufănele galbene

în coș la florărie afară
ziua de azi pare să-și fi găsit tema

o femeie sprijinită-n baston asta sunt eu
dar în altă zi

pe trotuar
o pisică portocalie și un pic mai în față o
portocală aruncată de la o fereastră
un om cu umbrelă în loc de cap în
fața intrării bate insistent

Ozana KALMUSKI-ZAREA

Mă consider norocoasă

„Să arăți prin prin gesturi cât mai mult, dar cât mai multă
emoție. [...] E un fel de actorie, că nu sunt emoțiile tale proprii.
Le descoperi, le recreezi și le împarți. Dar ca să le recreezi, să
le descoperi trebuie să le simți tu. Trebuie cumva să le simți tu
că dacă nu, arată absolut fals. Și oricine vede, ca și la actori”,
afirmă Vlad Vizireanu, cel ce a debutat în operă, în anul 2013,
în Arizona. Este o vreme asistent al dirijorului Lorin
Maazel. Principal Guest Conductor la Ploiești, invitat la
Festivalul „George Enescu” în 2013 cu Orchestra din Lille, cu
Pittsburg Symphony și Royal Camerata, în 2019, cu Wiener
Kammerorchester la *Ateneul Român*, Vlad Vizireanu s-a născut
în România și a emigrat în SUA pe când avea 4 ani.

Mi-a atras atenția un detaliu: de la bunic, Vlad a moștenit,
pare-se, talentul muzical. Bunicul a fost 11 ani prizonier în
Siberia și a învățat să cânte la vioară. La Brusturoasa, în
Moldova, bunicul lui Vlad, domnul Volmer, era profesor de mu-
zică.

Ei bine, în anul 2012, Vlad se întoarce în țară și dirijează
prima oară Orchestra inginerilor din București. El a studiat
pianul, apoi a urmat un masterat de muzicologie în
Austin/Texas și un inspirat profesor l-a sfătuit să încerce dirija-
tul, ceea ce i-a schimbat destinul. Vlad Vizireanu transmite
emoții și este expresiv. Și mai este și câștigător a numeroase
premii; primul, la Concursul de Dirijat Hans von Bülow, în 2021.
Laureat al Concursului de Dirijat Cadaqués, într-un concert
televizat la Auditori Hall, Barcelona, și finalist al prestigiosului
Concurs Donatella Flick, a colaborat cu London Symphony
Orchestra, Los Angeles Philharmonic, Orchestre National de
Lille, Tonhalle-Orchester și multe alte ansambluri de renume
mondial. A fost invitat în repetate rânduri la Festivalul
Internațional „George Enescu”, unde a dirijat orchestre de elită
precum Wiener Kammerorchester.

Joi, 6 februarie 2025, la Centrul de Afaceri și Expoziții
Bacău, iubitorii muzicii clasice au avut parte de un eveniment
de excepție: Orchestra Filarmonicii „Mihail Jora” a susținut un
concert simfonic sub bagheta dirijorului Vlad Vizireanu, avân-
du-l ca solist pe violonistul Valentin Șerban. Programul serii a
inclus lucrări de Felix Mendelssohn-Bartholdy și Robert
Schumann, compoziții de referință în repertoriul universal:
Concertul pentru vioară și orchestră în re minor de Felix
Mendelssohn-Bartholdy, lucrare de tinerete (1822), urmat de
celebru *Concert pentru vioară și orchestră în mi minor, op. 64*,
capodoperă de final, terminat în anul 1844, într-un sejur petrecut
la Soden, în apropiere de Frankfurt. Mendelssohn, bolnav
fiind, nu a participat la premiera realizată de violonistul
Ferdinand David – dedicatorul opusului, sub bagheta compozi-
torului danez Niels Gade. Ambele concerte au fost magistral
interpretate de Valentin Șerban, ca un omagiu pentru aniversa-
rea lui Mendelssohn, născut în 3 februarie 1809!

Solistul serii, Valentin Șerban, este un nume de referință în
lumea violonistică. Câștigător al Marelui Premiu al Concursului
Internațional George Enescu 2020-2021, Șerban este apreciat
pentru tehnica impecabilă și expresivitatea sa artistică. A ridicat
în picioare publicul de la *Ateneul Român*, interpretând cu
măiestrie *Concertul pentru vioară și orchestră op. 47* de
Sibelius, iar de atunci cariera sa a cunoscut o ascensiune spec-
taculoasă. Recent, a concertat alături de Orchestra Națională
Radio și Filarmonicile din Brașov, Iași, Sibiu, Bacău și Târgu
Mureș, interpretând lucrări de Brahms, Lalo și Vivaldi. Studiile
sale au început la Liceul de Muzică din Brașov, continuând la
Universitatea „Transilvania” și, ulterior, la Universitatea de Arte
din Graz, sub îndrumarea violonistei Silvia Marcovici. (Da, și
pentru că în orașul nostru nu există un cult al valorilor, sfios, ne
permitem să amintim că Silvia Marcovici s-a născut în Bacău în
30 ianuarie 1952. Violonistă cu o carieră muzicală excepționa-
lă, a emigrat în 1976 în Israel. Silvia Marcovici spunea într-un
interviu: „Mă consider norocoasă. Datorz ceea ce sunt men-
torului meu, Ștefan Gheorghiu. Pentru mine, sunetul este
proiecția sufletului.”) Valentin – concert-maestru la Filarmonica
din Brașov – a câștigat numeroase premii internaționale, iar
cariera sa l-a purtat pe marile scene ale lumii, de la
Konzerthaus Berlin, la Filarmonica din Paris și Queen Elisabeth
Hall din Antwerp.

În partea a doua, publicul a avut ocazia să asculte *Simfonia
a IV-a* de Robert Schumann, o lucrare de o profunzime
emoțională remarcabilă. Dirijorul Vlad Vizireanu este recunos-
cut pentru precizia și claritatea interpretărilor. Pe lângă activi-
tatea sa pe marile scene, Vizireanu este dedicat promovării
muzicii contemporane și educației muzicale. A fondat Impulse
New Music Festival (INMF) și a condus proiecte menite să
faciliteze accesul tinerilor la muzică clasică, inclusiv prin
Enescu & The Americas, o inițiativă de promovare a creației lui
George Enescu în Statele Unite.

Concertul din 6 februarie 2025 – un moment de mare rafina-
ment artistic – a reunit două personalități marcante ale scenei
muzicale internaționale. O experiență muzicală de neuitat!

Flavia TEOC

O vedenie născută din frică

Când Gorm împlini treizeci și cinci de ani, Freja îi aduse în gospodărie o sclavă tânără, sătulă să audă că își ținea ibovnică printre femeile măritate, așa cum făcuse și tatăl lui. De ce băiatul ei nu își putuse lua nevastă până la vârsta aceea nu putea pricepe și pace. La început fuseseră bârfe și spaiame aruncate la întâmplare că ferma lor ar fi blestemată, că deasupra gospodăriei vor pluti pentru totdeauna umbrele celorlalți trei băieți uciși acolo. Așteptară așadar mai întâi trei ierni la rând să vadă dacă cei trei se vor întoarce ca *draugr*¹.

Trei ierni dormiră în aceeași încăpere Freja și Gorm, mamă și fiu, ciulind urechile la fiecare trosnet din vatră sau de afară, la șuieratul vântului și la pocnetul făcut de căderea sloiurilor de pe streșină.

leșeau afară din casă doar atunci când se lumina de-a binelea și intrau în casă puțin după ce prânzeau. Dădeau iute nutrețul la animale ca nu cumva dunga roșie a soarelui topindu-se peste câmpie să dispară înaintea ei să pună zăvorul la ușă. Făceau apoi un foc strașnic în vatră, lăsând să iasă fumul prin *vindr auga*² și înfundau apoi ochiul de sus cu o pânză groasă țesută de Freja când fusese gravidă cu Bjorn, cel dintâi băiat. Când jarul se liniștea în vatră, se chirceau pe picioarele lor acoperite cu blănuri de oaie, și se străduiau să adoarmă fără să se bucure de somn, pentru că știau bine că pacea celui viu atrage răzbunarea celui mort.

Se întâmplase ca într-o noapte să audă pași ușori adulmecând ușa și o furnăială scurtă trecu prin peretele de lemn al casei trezindu-i din somn. Freja se ridică în capul oaselor și îi făcu semn lui Gorm ducându-și degetul la buze ca nu cumva să scoată vreun sunet sau să încerce să deschidă ușa. Văzu ochii umezi și speriați ai fiului ei care avea deja cincisprezece ani și înțelesese că din oasele lui bărbat n-o să scoată niciodată. Se rotii apoi cu urechea lipită de pereții de lemn ai încăperii, simțind în nări mirosul primăverii în care îi tăiaseră din pădurea de lângă Kattegat, ea cu Hrafn. Se opri în fața ușii, însă zgomotele nu se mai auzeau.

– Poate a fost un cal rătăcit, spuse Gorm, consolându-se singur.

– Un cal rătăcit, murmură Freja, înseamnă un călăreț mort.

Gorm se acoperi cu invelitoarea de blană până deasupra ochilor, fără să mai spună nimic, însă Freja continua:

– N-a furnăit ca un cal. Culcă-te. Poate a fost doar vântul. Căinii dorm și ei.

Într-o altă seară, în peretele pe care îl spărseseră ca să scoată morții în ziua înmormântării, ca nu cumva să își amintească ușa dacă vor fi să se întorcă, se deschisese o groapă rotundă, luminată, de mărimea unui cap de om, acoperită cu pânză subțire de păianjen. Freja și Gorm se apropiară cu băgare de seamă, știind în sufletul lor că e o vedenie născută din frică. Când erau la un cot de ea, groapa se mișcă de pe perete în sus pe tavan, alunecă pe peretele celălalt și se opri pe capacul de alamă al cuptorului, tot acoperit de crăpături, închipuind un cap de cerb privind dincolo de ei.

– *Fylgur*³, spuse Gorm, în timp ce capul se topi în căldura vetrei.

Freja duse mâna la gură, sugrumându-și spaima, ca nu cumva țipătul ei să sperie *fylgurul* neamului venit să-i ocrotească. Amândoi știură că nu au a se teme, pentru că cerbul era animalul neamului lor neînfricat și maiestuos.

În cea de-a treia și ultima iarnă, Freja auzise mare vânzoleală în țarcul oilor. Jarul din vatră se stinsese de mult, dar nu îndrăzni să aprindă lumânarea. Gorm sforăia în sfârșit, după ce până la miezul nopții se perpelise în așternut. Zbieretele

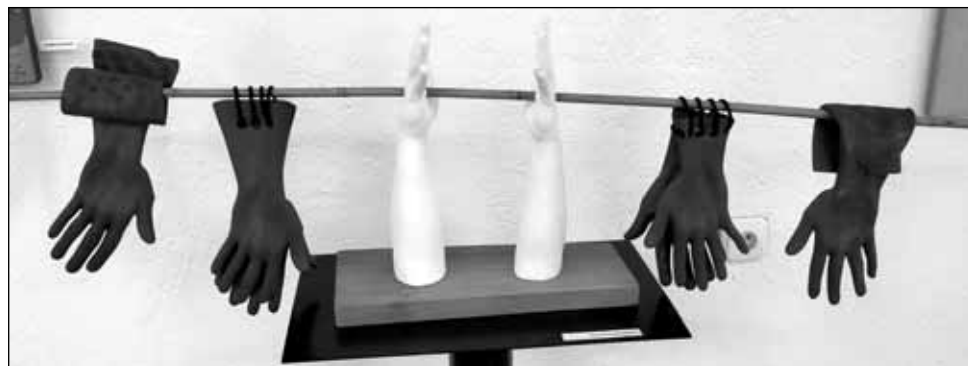
oilor se ridicau deasupra casei și se spărgeau apoi asupra acoperișului în mulțime de voci. Freja se aruncă în genunchi în fața ferestrei, acolo unde călugărul latin îi spusese că Maica Domnului nostru Iisus Hristos rămâne noaptea de veghe, și fără să știe vreo rugăciune spuse doar atât: „Și tu ești mamă”. Plânse apoi lacrimi de mamă căreia îi muriseră fiii, lăsând durerea să se prelingă din ea. Zbieretele oilor nu încetaseră, însă un gând liniștitor îi spuse că fiii ei sunt bine. Se ridică în picioare, aprinse lumânarea, puse pe umeri șalul de lână și se duse în țarcul oilor. Le împărți nutrețul, duse câteva brațe în grajdul cailor și apoi în cel al vacilor, și se întoarse în casă, prăbușindu-se apoi într-un somn adânc cum nu mai dormise de când era copilă.

Anii trecură și, când în al douăzecilea an de la plecarea lui Canut primiră veste că se va întoarce să își ia pământul de la Fregerslev, Freja nu simți altceva decât ușurare. Un bărbat în toată firea își va ridica ferma la doar o jumătate de oră depărtare de ei. Asta însemna că ferma lui Canut va fi prima în fața clanului lui Thorvald, cei care îi ucisese fiii, deși se juriseră pe toți zeii că nu ei au fost. Le dădea mâna să se jure, pentru că doar cei care muriseră apucaseră să le vadă fețele. În primăvara aceea, clanul lui Thorvald rămăsese să are și să semene pământul, în timp ce toate celelalte clanuri înfometate plecaseră spre Scoția și spre Hebride să secere vieți și să vină cu odoare. Întorși cu bărcile pline, se adunaseră apoi într-o mare armată și îl urmară pe regele lor, Hardeknude⁴, în expediția din Anglia, unde îl așezară pe tron. La masa de seară fuseseră pentru prima dată serviți de Ana, sclava adusă din ținutul vikingilor *wendzi*⁵.

Fata scânci ca un ied când Gorm îi luă fecioria, și din noaptea aceea Gorm își uită ibovnicile, găsind un loc în hambar doar pentru el și Ana până când, cine știe, se gândi el, va găsi un loc mai bun doar pentru ei doi.

* * *

La scurt timp după plecarea lui Gorm, Freja muri de febră într-o dimineață de toamnă. Ana îi pusesse vreme de trei nopți cărpe înmuiate în apă rece și oțet, aplecându-se cu pântecul mare peste trupul slăbit al muribundeii. Apa îi aluneca de pe frunte pe obraji în jos, și uneori pe tâmpile, peste urechi și peste cerceii de ambră de mare.

• Anca Mihăilă

– Să mă îngropi cu ei în urechi, îi spuse Anei, încercând să-i prindă privirea.

– Am mai văzut oameni scăpând din febra asta, îi răspuse Ana, dar dacă mori îi vei lua cu tine.

Delirând sub arșiță, Freja i se păru de câteva ori că nepotul ei nenăscut o lovește din pântecul mamei, împingând-o cu mâinile și cu picioarele să plece din lumea asta mai repede și să-i facă loc lui și neamului care va răsări din el. În zorii zilei în care Freja își dădu sufletul, Ana se chinui să o tragă cu așternut cu tot afară, lângă fântână, unde răcoarea pietrelor încă ude de rouă i-ar mai stinge fierbințeala. Freja deschise ochii și văzu crengile mesteacănului plantat de Hrafn întinzându-se până aproape de acoperișul casei. O frunză căzu din el, însă la jumătatea drumului se opri în aer și porni din nou în sus. Ana nu avu nici cea mai mică îndoială că sufletul Frejei ieșind din trup luă cu ea frunza și o duse în cer.

O îngropă ajutată de cei din clanul Thorvald. Bătrânul Thorvald îi făcu în aceeași zi sicriul, în forma unei corăbii funerare pe marginile căreia sculptase merele zeiței *Idunn*⁶, iar cel mai mic dintre frați, mare tăietor în piatră adusese cu carul o piatră de hotar ca să i-o așeze la cap. Ana îi spălă trupul și o îmbrăcă într-o rochie de pânză verde cusută cu fir de argint de la gât și până la glezne. Așezaseră lângă ea câteva obiecte din dulapul ei: cinci mărgelile de sticlă pe piept și un cuțit mic cu un ax încrustat de argint, cupa din lut alb din care băuse mireasă, un butoiș cu ulei și o casetă de lemn în care Ana așezase fibulele de argint și mărgelile din argint și ambră, toate sub atenta supraveghere a bătrânei Thorvald. A doua zi o duseseră cu carul până în cimitirul din Horning, unde așteptau toți fermierii din împrejurimi.

La întoarcerea spre casă, bătrâna Thorvald, trecută de optzeci de ani, îi spusese Anei că se mută cu ea să o ajute să nască și, înainte să apună soarele, boarfele ei erau peste tot în bucătărie, trimițându-o pe Ana înapoi în camera servitorilor.

După moartea Frejei, câțiva mai curajoși se apropiară de holdele de la Fregerslev rămase fără stăpân. Erau coapte, gata de cules, și nu departe de ele se întindea livada de meri înconjurată de viță de vie. Cine s-ar fi apropiat să fure n-ar fi plecat de acolo cu coșurile goale. Câțiva mai curajoși veniră cu carele în prima noapte cu lună plină și

plecară cu ele la fel de goale, pentru că în jurul holdelor și al livezii, cei din clanul Thorvald sădiseră un gard de scaieți înalți cu ace groase de care agățară flamura neamului lor. Din noaptea aceea nimeni nu îndrăzni să se mai apropie nici de fermă, nici de livezi.

Prevăzătoare, Ana își strânsese într-un sac hainele de lână și pânzeturile pregătite din timp pentru copilul ei. Știa că zilele ei sunt numărate la fermă, dacă nu o omorâse nimeni până acum se datora doar copilului pe care îl purta în pântece, primul nepot și poate singurul al viteazului Hrafn. Ochii bătrânei Thorvald o urmăreau arzători, pândindu-i fiecare mișcare ca nu cumva pruncul acela nenăscut să se vatăme, singurul care le-ar asigura pământul și casa din Fregerslev până ar deveni bărbat și poate cine știe va fi luat și el calea pustiei. Legile lor nescrise, legile *thingului*⁷ nu i-ar fi lăsat în ruptul capului să ia totul în stăpânire atâta timp cât undeva pe fața pământului se mai găsea un urmaș al lui Hrafn, însă copilul acela avea nevoie de mai mult decât grija unei servitoare, fie ea și mama lui.

Într-o seară, când simți tăieturi în pântec, Ana își luă sub braț sacul cu haine, se strecură din casă și se duse pe malul râului care trecea prin spatele fermei, așezându-se pe iarbă în stufăriș plin de orăcăitul broaștelor. După câteva ore în care icni și se chinui singură, strângând între dinți cheia mare a hambarului, simți cum orăcăitul asurzitor al broaștelor coboară în coșul pieptului, apoi în pântec, scoțându-i copilul afară.

Era băiat. Îl spălă în râu, îi puse numele Kalf, îl înveli în două pături de lână și adormi cu el la sân până când o treziră chemările bărbaților Thorvald căutând-o de-a lungul și de-a latul râului cu facile aprinse. Coborî atunci în bărcuța pescarilor, o dezlegă de țarș și se lăsă pe spate cu pruncul la piept, rugând în gând toți zeii să o ducă acolo unde soarta pruncului îi aștepta pe amândoi.

(fragment din romanul *Kir Varængi*, în curs de apariție)

Note

1. În lumea vikingă, un *draugr* era echivalentul înțeleșului pe care îl are un zombie în lumea de azi.
2. Sub aspect etimologic, expresia *vindr auga* derivă din *vindr*, care în limba nordică veche înseamnă *vânt*, și *auga*, care înseamnă *ochi*. Literal, *vindr auga* se traduce ca ochiul vântului și înseamnă *ferastră*.
3. În mitologia nordică, un *fylgur* este un spirit protector care poate apărea sub forma unui animal și este adesea legat de destinul familiei pe care o însotește și o protejează.
4. Regele Hardeknude, cunoscut și sub numele de Knud al III-lea, a fost fiul regelui Knut cel Mare și al Emmei a Normandiei. El a domnit ca rege al Danemarcei, din 1035 până în 1042, și ca rege al Angliei, din 1040 până în 1042.
5. *Wendzii* erau în perioada vikingă un grup de triburi slave care trăiau în regiunea de coastă a Mării Baltice.
6. În mitologia nordică, zeita *Idunn* este asociată cu tinerețea veșnică. Soția a zeului poeziei, *Bragi*, *Idunn* este cunoscută și ca păstrătoare a merelor magice care conferă tinerețe eternă.
7. În societatea vikingă, un *thing* era o întâlnire publică unde se discutau legi, se soluționau dispute și se luau hotărâri importante pentru comunitate.

Teatrul Tineretului din Piatra-Neamț

Un spectacol luminos, stenic

În marea dezordine a zilei de azi, în atmosfera otrăvită, sumbră în care ne ducem existențele, să vezi un spectacol luminos este stenic, reconfortant. „Orașul nostru“ de Thornton Wilder (în traducerea lui Radu Lupan) de pe scena Teatrului Tineretului mi-a dat această prețioasă stare. Este o piesă care și-a păstrat intactă puterea de a transmite adevăruri simple, omenești, general valabile, care ne ating, ne stănesc emoție. Scrisă în anul 1938, i-a adus autorului un premiu Pulitzer, Wilder obținând alte două în cursul importante sale cariere de dramaturg, romancier, scenarist. Despre „Orașul nostru“, Edward Albee, un confrate mai tânăr al scriitorului, generos în aprecieri (cum nu sunt ai noștri compatrioți), spunea că „este cea mai bună piesă americană scrisă vreodată“.

Teatrul a fost marea iubire a lui Wilder, convins că dintre toate formele de artă, el este „cel mai direct mod prin care o ființă umană poate împărtăși cu alta sensul a ceea ce înseamnă a fi om“. Un sens cuprinzător, bogat, cu o mulțime de fețe, de nuanțe, unele surprinse și în spectacolul creat de regizoarea Teodora Petre și scenografa Velica Panduru, împreună cu o excelentă echipă. Piesa lui Wilder, un dramaturg preocupat de înnoirea, de modernizarea expresiei, tehnicii artei scenei, este construită pe formula teatru în teatru, în care convenția este expusă, decorul este minim, iar didascalii se enunță. Astfel că vom asista la o facere, și nu întâmplător spectacolul începe chiar cu o naștere, fericita mamă a unei perechi de gemeni fiind doamna Goruslawski, și în rolul de cameraman apoi, care

se va afla tot timpul în scenă, filmând. Pentru ca spectacolul să capete formă, este nevoie de un regizor, jucat în mare vervă, cu risipă de farmec, de Paul-Ovidiu Frilensâr-Cosovanu, însoțit de o muzicuță, la care cântă, din când în când, subliniind anumite momente, muzica în spectacol având un rol esențial. Există corul localnicilor, care funcționează ca un personaj colectiv, muzica originală (foarte inspirată) fiind creația lui Cezar Antal.

Pe platoul de filmare, vor intra actorii, care se vor transpune în personajele piesei, urmând indicațiile directorului de scenă, care stabilește scenele (la unele se vor trage și duble), le amintește și replicile,

totul fiind captat de camera mână, fiind captat de camera mână, prezentă în toate locurile acțiunii, atentă la tot ce mișcă, la detalii.

Aflat în dialog deschis cu publicul, plimbându-se și prin sală, regizorul, un povestitor, un factotum (el interpretează și alte personaje), introduce în scenă cele două familii: Gibbs și Webb, fiecare având câte doi copii. Mircea Postelnicu este doctorul Gibbs, mereu disponibil, săritor la datorie, empatic, înfățișat de actor cu un aer cehovian, iar domnul Webb, gazetarul, are în Dragoș Ionescu un foarte bun interpret. Scena casnică a frământării unui aluat, ce i se tot lipește enervant de mâini, este jucată

cu mult haz de actor, transmițând convingător stările prin care trece personajul. De altfel, regizoarea Teodora Petre a gândit și a construit multe momente din spectacol, deschizând calea spre înțelesuri plurale, spre metafore complexe. Iar scenografa Velica Panduru a creat cele mai adecvate cadre acțiunii.

Revin la distribuție, notând că soțiile doctorului și jurnalistului, două energice mame de familie, sunt întruchipate de Ecaterina Hâtu și Corina Grigoraș, amândouă pe deplin credibile, prima mai fantezistă, visătoare, a doua mai realistă și cu simț critic. Costumele le individualizează exact, Velica Panduru și asistenta ei, Maria Constantin, conlucrând armonios. Creațiile lor sunt inventive, diverse, potrivite cu situațiile (costumele de la nuntă și elementele decorative din ambient sunt un festin vizual) și au și câteva, bine plasate, accente nostime.

Copiii celor două familii au chipurile lui Emanuel Becheru, Cristina Ciulei, Andrei Merchea-Zapotočki și Smaranda Postelnicu. Cunoscându-se de copii, crescând împreună, colegi la școală, ajunși adolescenți, George Gibbs și Emily Webb se îndrăgostesc. Emanuel Becheru redă îndoielile, neliniștea unui tânăr încă

neocopt, care trebuie să ia decizii majore, iar Smaranda Postelnicu, în Emily, are un debut convingător, jucând cu sensibilitate, candoare, emoție, susținute pe toată partitura. Și în scenele când era în viață, și în cea din cimitir, când devenise un spirit, „Orașul nostru“ fiind o piesă cu vii și morți.

Un rol reușit face Rares Pîrlig, dascălul Simon, personaj enigmatic, închis în sine, alcoolic, bătuit de demoni, care se va sinucide chiar în ziua nunții celor doi tineri. Personaje izbutite au Valentin Florea, Gina Guleai, Maria Hibovski, Florin Hrițcu, Dan Grigoraș. Elena Popa și Daniel Beșleagă sunt memorabili în scena întâlnirii din cimitir. De altfel, întreaga distribuție a acestui spectacol de echipă, cuprinzând nouăsprezece actori, este o adevărată etalare de talente.

Vizual (cu un lighting&video design semnat de Cristian Niculescu), cu expresive, picturale cadre, „Orașul nostru“ încântă ochiul. Dar lucrează și în adânc, amintind că viața este aici, nu în altă parte, dacă-i înțelegi rânduiala, ritualurile, ritmurile, chiar și rutina, dacă-i dai sens. Viața cu firescul ei, în „doi câte doi“, cum spune Wilder, în familie, și în grup, în comunitate, într-una profesională sau extinsă (a locului unde trăim), așa cum transpare din concepția regizorală a Teodorei Petre.

Frumusețea e chiar aici, în lucrurile simple de lângă noi, oameni cu existențe efemere, ca păpădiile spulberate de vânt, dar ale căror semințe împrăștiate vor ivi alte flori, și viața va continua.

Carmen MIHALACHE

Ca în fiecare toamnă, Teatrul „Maria Filotti“ din Brăila, prin Festivalul Internațional de Teatru și Arte Performative, oferă publicului un autentic regal teatral. Ediția din 2024 a fost închinată aniversării a 75 de ani de activitate teatrală la Brăila. Astfel, întregul program al evenimentului a fost conceput de directorul Teatrului „Maria Filotti“, regizorul Radu Nichifor, în acest sens, cu spectacole la Sala Mare și Sala Studio, prezentate de teatre din spațiul teatral românesc, de Teatrul Republican „Lucașfăruș“ din Chișinău, Republica Moldova, de Teatrul Național din Győr, Ungaria, dar și cu relevante evenimente conexe, reprezentate de lansări de carte și conferințe, ale căror invitați au conexiuni cu orașul sau teatrul brăilean. Criticul de teatru, profesor universitar al Universității Naționale de Arte „George Enescu“ din Iași, Călin Ciobotari, în calitate de moderator, i-a provocat pe protagoniștii conferințelor pentru a se destăinui.

Actrița Teatrului „Nottara“ Catrinel Dumitrescu, cu un farmec aparte, cu duioșie, sensibilitate și umor și-a amintit de tulburătoare momente din copilăria și adolescența sa. Născută, crescută în orașul Brăila, cu o copilărie petrecută cu precădere în teatrul brăilean, unde tatăl era regizor tehnic, actrița a reliefat, aproape olfactiv, momentele apropierea de scenă, de culisele teatrului, de încăperile și cotloanele din spatele scenei. A rememorat primul spectacol în care a jucat, colaborarea cu teatrul brăilean din perioada liceului, subliniind unele prezențe scenice notabile, spectacolele remarcabile devenite istorie sau

Tamara CONSTANTINESCU

„Obligația creatorului - aceea de a lăsa ceva în urmă“

marii regizori și metodele lor de lucru. Brăila, afirmă actrița, capătă valoare simbolică pentru că reprezintă „acasă“!

O altă autentică personalitate din lumea teatrului a fost scenograful Dragoș Buhagiari, în prezent președintele UNITER, de asemenea un brăilean. El s-a oprit asupra spectacolelor vizionate și a modului în care copilăria poate influența creația artistului de mai târziu, punctând apoi direcțiile pe care le urmează scenograful în estetica unei creații scenice, în final subliniind obligația creatorului „de a lăsa ceva în urmă“.

Cea de-a treia prezență remarcabilă a fost una oarecum firească și totodată necesară: Veronica Dobrin, profesoara al cărei destin a avut puternice conexiuni cu orașul Brăila, cu teatrul de aici. O spectatoare împătimită de teatru, cu experiență în domeniul învățământului și ca directoare de școală, de liceu. Ca președintă a Comitetului de Cultură, inclusiv în anii '80, când încep lucrările de restaurare a clădirii Teatrului „Maria Filotti“, a făcut parte din colectivul de conducere a lucrărilor, implicându-se în relația cu Ministerul Culturii de atunci, pentru a primi subvențiile necesare. Cu o sinceritate dezarmantă, cu emoție, Veronica Dobrin s-a referit și la unele dificultăți ale traseului ei prin viață,

ajungând până în anul 2000, când i se propune să fie directoarea teatrului brăilean. Timp de 10 ani numele Veronicăi Dobrin va fi legat de această instituție, prin fire invizibile ale dedicării ființei ei în alegerea repertoriului, în completarea colectivului cu cei mai buni actori, în invitarea unor mari regizori, pentru realizarea unor spectacole de referință în spațiul cultural brăilean, național și internațional. Festivalul „Zile și nopți de Teatru European la Brăila“, a cărui directoare a fost criticul de teatru Doina Papp, se datorează tot Veronicăi Dobrin, care afirmă că deși s-a retras de la conducere, nu a plecat niciodată din teatru cu adevărat.

Lansările de carte au reprezentat de asemenea momente distincte. Cartea de cronici de teatru „Bulgări de timp“... teatral, apărută la Editura Junimea din Iași în anul 2024, a cărei autoare sunt, cuprinde un număr însemnat de articole despre spectacolele Teatrului „Maria Filotti“ și despre edițiile Festivalului de Teatru brăilean. Cartea a fost comentată de profesorul universitar dr. habilitat, de la Universitatea Națională de Arte „George Enescu“ din Iași, Facultatea de Teatru, Anca-Doina Ciobotaru. Moderată de doamna Veronica Dobrin, cea de-a doua lansare de carte a fost o adevărată întâlnire cu istoria, continuând întâlnirea din seara precedentă, vizionarea spectacolului prezentat de Teatrul Republican „Lucașfăruș“ din Chișinău, 1946, ca ilustrare scenică a subiectului. Volumul *Cartea foamei*, semnat de Larisa Turea, istoric, ziarist, cronicar de teatru, din Republica Moldova, care s-a aplecat asupra unor evenimente dramatice din istoria Basarabiei, petrecute după ocupația sovietică, a devenit cartea de căpătâi a autoarei, ajungând la a patra reeditare. Volumul a fost comentat, printr-o analiză minuțioasă, de doi specialiști: profesor dr. Viorel Mortu și academicianul profesor dr. Ionel Cădea. Scrierea conține exerciții de supra-viețuire într-un timp „ieșit din țâțâni“, o carte-avertisment, cronică a unor ani de suferință. 67 de confesiuni, de mărturii ale celor implicați sau ale rudelor lor, despre îngenuncherea populației prin înfometare, despre soluțiile dramatice descoperite pentru a învinge foamea. Un autentic „Să nu uiți, Darie!“ basarabean.

Constantin ȚINTEANU

Privind prin strâmtoarea noii rame

Oare oamenii intrând în podul lui Grigorescu nu vor vrea să coboare și în casă? Podul la ce o fi fost folosit mai la început? Pentru că acum e o lume respinsă, nu de tot, dar inactuală, sau loc în care găzduim sincer străinii și chiar rudele, nu le putem oferi o cameră lângă noi. Dar pentru mine a ajuns să-mi trimit acolo sus

figurile de ieri, obiecte depășite. Cum locul e deja plin, invitații (străini) sunt trimiși în alte părți sau aruncați în stradă. Asta îmi dă ideea că acest viitor «Pod» e tot un fel de legendă a familiei, de readunare de lucruri care vrei, nu vrei rămân atașate de «curriculum», adică de mers.¹

amănunt; ele au făcut obiectul unei instalații dedicate persoanelor și urmelor lăsate de acestea în spațiul amintit. Astfel s-a completat o trilogie, din care primele două au fost expozițiile „Podul lui Ion Grigorescu” și „Cabinet de curiozități – Ion Grigorescu” (Galeriile Karo, 2016, 2018). Exponatele acoperă o perioadă de peste un secol, cea mai veche fiind colecția de reviste „Democrația”, care a aparținut lui Octav Gușerescu, bunicul dinspre mamă al artistului, cele mai noi fiind publicații recente legate de artă. Aș evidenția din această masă eterogenă câteva piese care mi-au atras atenția în mod deosebit: șevaletul lui Octav Grigorescu; portavocea folosită la filmarea „Un dialog post-mortem cu președintele Ceaușescu” (2007); manechinul primit de la Sorin Dumitrescu pentru expoziția retrospectivă „Arta, politica, religia în față cu crima”, de la sala Catacomba (1992); casetofonul din anii '70, la care Ion Grigorescu asculta/înregistra casete cu amintiri ale părinților sau ale colegilor cu care stătea la masă, muzică, „Europa liberă”, performanțe (rare) în care își cercetează glasul; proiectorul Rusi („am făcut filme de prin 1974 până prin 1982, apoi am plecat în țară să muncesc și l-am cam uitat. În anii '90, când l-am refolosit, începuse să ruginească, să refuze să se miște, și tranzistorii se topeau. Am mai apucat să-mi proiectez filmele pentru a le copia cu camere video”); șablon traforat pentru față de zahăr a colivei, (probabil anii '80), pe spate fiind lipit un afiș (de la pionieri)?; acuarelă care a servit drept „carton” pentru lucrarea „Ce e pictura?”; truse cu guașe; cutii de cărbune de tei primite gratis la facultate (1963 – 1969); placa de zinc pentru afișul expoziției „Arțiști

care folosesc fotografia” (ultima), de la Casa de Cultură Germană „Friederich Schiller”, București, 1982 („Afișul a fost tras pe hârtie de ziar, arăta tare nenorocit, e o epocă eroică, în care se introduce permisia de expunere în sălile UAP doar pentru membrii de partid.”); aparatul Smena al fratelui său Mihai („tot ce am folosit eu pentru Reportajul din Gorj (1972) + multe altele, al căror negativ nu le mai găsim, a fost realizat de el când era agronom la Arcani, aproape de mănăstirea Tismana.”)².

Deschisă în primăvara anului 2024⁴, expoziția „Podul lui Ion Grigorescu II”, de la Galeriile Karo din Bacău, a dorit să fie o continuare a celei de acum opt ani, când panotarea a fost făcută chiar de către artist (și-a configurat instalația pornind de la siluetele traforate în lemn de brad, reprezentări ale celor patru evangheliști, elementele fiind rămase din corpul navei expuse la Bienala de la Veneția din 1997). Mă străduisem atunci să-i pun lucrările de pictură într-o lumină cât mai favorabilă, utilizând rame special făcute de mine în acest scop. În ciuda efortului depus, ele nu au fost apreciate: „Ramele par prea

uniforme late și rezultatul e că nu aparțin podului, sunt prea andimansate (adică gătite de duminică). Când se face o instalație ramele se împotrivesc, izolează, în instalație e nevoie de comunicare și de varietate, e cum ar fi o sculptură (însă plină de goluri). În muzeele noastre se văd serii lungi de tablouri înrămate, rame modeste, în marile muzee, la Milano spre exemplu, ramele sunt colosale și fac tot atât spectacol cât și tablourile. În saloanele secolului XIX, mai era și tapetul închis la culoare, multe rânduri de tablouri până la tavan. Acum, aici, fiecare lucrare va aminti singură de pod, privindu-l prin strâmtoarea noii rame. Va fi mai greu de resălbățicit interiorul galeriei dumneavoastră. Vom vedea”⁵. Era vara anului 2016 și făceam ultimele pregătiri pentru aducerea laolaltă a lucrurilor adunate dintr-un pod, pentru a fi rearanjate în alt pod. O misiune dificilă, deoarece reconstituirea pornea încă de la început cu multe provocări: cum redai starea locului original, ce aduci și ce lași în urmă, care ar fi interesul publicului, al celorlalți actori implicați în relatarea acestei povești, cui folosește. Din punctul meu de vedere, Podul nu este demn de studiat doar pentru că aparține unui remarcabil artist al artei contemporane, ci și fiindcă evocă perioade importante din trecutul apropiat sau mai îndepărtat. În acest răstimp mulți i-au trecut pragul sau și-au găsit refugiul acolo, prin intermediul obiectelor lăsate în custodie. Mă gândesc mai ales la Matei Lăzărescu, Florina Coulin, Christian Paraschiv, Mihai Sârbulescu, cât și la Cătălin Davidescu, Doru Covrig, nu în ultimul rând Manuel Zeltzer („Din seria celor din pod trebuie trecut Manuel Zeltzer, colegul

cu care am expus prima dată – 1969 –, plecat la Haifa. A lăsat 3-4 picturi, caiete, a trimis scrisori, un catalog-două. E primul imigrant în pod. Cădere⁶ nu a urcat în pod. Demult șoareci, porumbei. Nu e un loc obișnuit cu vizite. Nici acunzătoare, dar în el se pot pierde intențiile de ordine. Statistic ce caut nu găsesc.”)⁷

Întorcându-mă rapid în prezent, constat că situația s-a schimbat oarecum față de cea precedentă. Deși mi-am propus să refac atmosfera podului, prin aglomerări la baza pereților galeriei, m-am concentrat în primul rând pe o prezentare adecvată a exponatelor. De fapt, o aranjare după criteriile subiective, estetice până într-un punct, ordonare a haosului, unde oricine poate să ia în mână o carte, să ridice un angrenaj ciudat din castronul de tablă, să descifreze un înscris palid de pe cartonul prăfuit. Chiar dacă la parter au fost aduse lucrări de pictură și grafică („Panică la ieșirea din hipodrom, Mihail Kogălniceanu 1844; Cum voi îndura focurile iadului, Autoportret la automat etc.), centrul de greutate s-a plasat de la bun început la etaj unde, simbolic măcar, a fost întocmit Podul. Un pod, cum spuneam, mai curând imitator, unde cu dificultate se poate întrevedea originalul, în lipsa multor indicii, imposibil de pus la dispoziția privitorului. Ceea ce părea să fie un dezavantaj, o slăbiciune a însemnat în același timp și o neașteptată oportunitate. Având la îndemână obiecte autentice, părtașe la atâtea întâmplări, cel care se afundă în universul propus al podului îl remodelează în imaginație, aducând mai aproape de sine ceva ce îi este de fapt străin și greu de înțeles. Dar adevărata miză a demersului nu ar putea fi scopul didactic, nici măcar cel de satisfacere a curiozității, cu toate că și acestea merită atenția noastră.

Podul este o reproducere în mic a Scenei Lumii, unde fiecare își joacă rolul, într-o piesă eternă despre care nu se știe mare lucru. Ce contează însă cu adevărat e că ni se aduce oglinda în față, suntem îndemnați a cerceta cu luare aminte întrebări care s-au mai pus: „De unde venim? Ce suntem? Încotro ne îndreptăm?”⁸

Note:

1. Ion Grigorescu, corespondentă, 2024.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*.
4. 2024.
5. Ion Grigorescu, corespondentă, 2017
6. Andrei Cădere, prieten cu Octav Grigorescu, a vizitat casa din Vasile Alecsandri, nr. 20, dar nu și podul.
7. Ion Grigorescu, corespondentă, 2024
8. „D'ou venons-nous? Que sommes-nous? Ou allons-nous?”, pictură de Paul Gauguin, 1897

Este foarte rar ca în zilele noastre să găsești un subiect capabil să unească, suficient de puternic, oameni complet diferiți, veniți din varii sfere de activitate. Acumulările pulsează frenetic în podul care acționează ca un rezervor, captator de renunțări și reveniri; un spațiu atemporal unde se trage vâlul peste mumia faraonului, cu povestea spusă, dar uitată de mult, poate chiar de la început. Căci așa cum se întâmplă, în pod aducem lucruri pe care nu am reușit să le exilăm în altă parte fie din comoditate, fie datorită nostalgiei: o imposibilitate de a tăia cordonul ombilical ce ne leagă de trecut. Podul ajunge metaforă a vieții care a fost, un amestec de negare și abandon. Depozit mai curând al carcaselor, a ceea ce rămâne în urmă, fie că e coaja unei pupe din care a ieșit fluturele, fie produsul rezidual, amprenta muncii de zi cu zi. Devine arbore genealogic parțial, oarecum hibridizat, unde la masa familiei au venit și nepoții, oameni tolerați, poate unii iubiți totuși. Dar din perspectiva timpului și amneziei transformați într-o masă amorfă, din care doar câțiva mai pot descurca ghemul, și aceia parțial, și nu de puține ori chiar fără sorți de izbândă. Este peștera lui Aladin, cu bogății puse de-a valma, capodopere demne de călcat în picioare, desene ascunse sub covoare, muchii ascuțite, care te împung în coaste, vrafuri de obiecte grele gata să și se năruie peste picioare, forme învelite în hârtie de ziar. Întotdeauna mai rămâne o minune pierdută pe undeva, podul pare o dihanie cu multe chipuri, se pliază după cel ce îi trece pragul precum apa care ia forma vasului. Burta de boa constrictor s-a umplut până peste cap, ai de rumegat pentru un veac și jumătate; cum se face însă că mistuirea se mișcă în sens invers, tu ești cel consumat, ai plecat din pod, dar el nu mai pleacă din tine. Îl tragi pe după umăr odată cu umbra, rămâne marsupiul în care îndeși bani albi pentru zile negre, îți chivernisești spoiala cât poți mai bine. Cu toate acestea, în loc să se îngroașe, ea se tot subțiază, se prelinge pe pereții de jos în chip de Manole cu aripi de lemn și de Ană închisă între ziduri. De după ușa cu geam răzbat fluvii de lumină și ascultă ceva din Recviemul lui Mozart. Scara în spirală te ține blocat preț de o clipă, mână de acordeon răsucită la spate. Îți tragi sufletul și din câțiva pași ajungi în stradă. Imediat lași în urmă casele celor trei magi, te dizolvi apoi cu totul în labirintul marelui oraș...

În ianuarie 2021, la invitația lui Ion Grigorescu, am cercetat încă o dată podul casei sale părintești din strada Vasile Alecsandri, numărul 20. Cu acel prilej, am intrat în posesia unui număr însemnat de obiecte de care nu mai avea nevoie; mi le-a dat să le folosesc cum socotesc de cuviință. Un amestec eclectic de artefacte, lucrări de artă, instrumente, unelte, accesorii, cărți, reviste, fotografii, tipare și multe altele. Le-am inventariat și catalogat în

**Drept
de autor viu**

Luna aceasta, președintele Franței a autorizat prezentarea publică a rezultatelor cercetării spectaculoase a unui grup coordonat de o româncă: o mână de oameni au inventat, cu ajutorul inteligenței artificiale, mașinăria de citit gândurile. Voluntarilor antrenați în experiment li s-au „prelevat” rațiuni și sentimente, care au fost transmise unor artiști plastici. Aceștia au creat tablouri inedite doar sub raportul execuției mecanice. Cât despre dreptul de autor, rămân semnele de întrebare. Uluit de o asemenea veste, încerc aici în tihnă un portret de artist complex, original, la popas aniversar. Nu sunt singur în acest demers; am chemat cât mai multe voci.

Începuturi

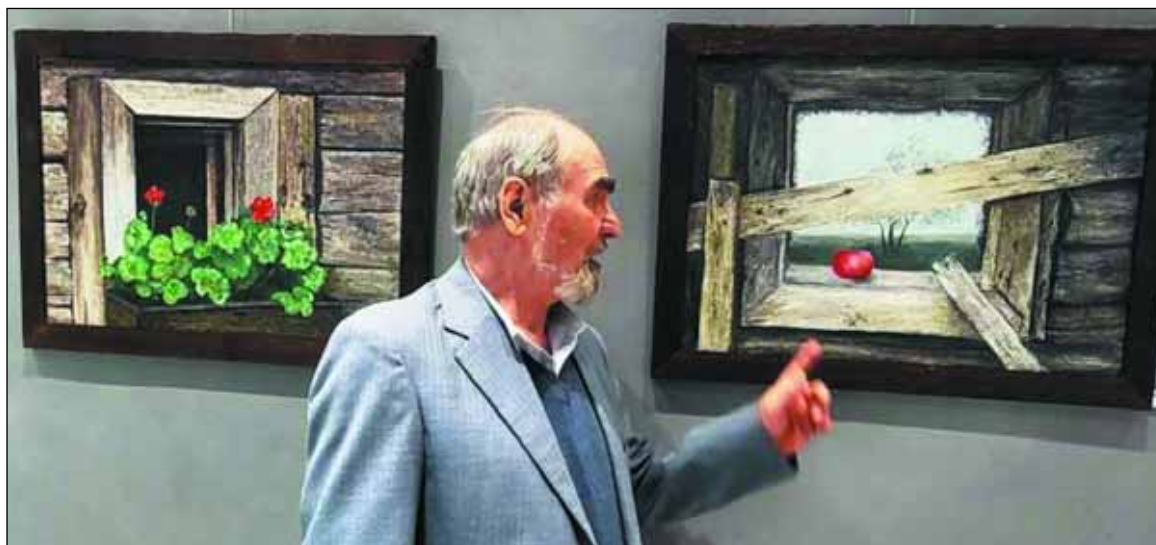
Venit din Prisăcanii Iașiului (n. 25 ian. 1945), „locul de unde a privit prin ferestre către lumea care l-a uimit și îndemnat către vrednicie” (Gh. Băltătescu), elevul lui Dan Hatmanu și Mihai Cămăruț s-a făcut cunoscut rapid în mediul didactic băcăuan. Profesorul de desen din comuna Letea Veche, unde a fost repartizat în 1967, a pus maximă pasiune în munca lui, încât după un „drum lung și anevoios” (Valeriu Traian), 9 dintre cele 12 lucrări cu care s-a prezentat județul Bacău la o expoziție națională au fost semnate de școlarii săi. Era în 1968. Doi ani mai târziu, va ieși în lumea artistică cu o expoziție colectivă, a Grupului „Penelul alb”, alături de Ștefan Pristavu, Mihai Butnaru și Miluș Semenov. A urmat firesc intrarea în U.A.P. Minuni a făcut și la celelalte școli: nr. 5 (azi, „Alexandru cel Bun”), nr. 19 (azi, „Al. I. Cuza”), Liceul de Artă „George Apostu” și în ultimii ani, la Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău.

Peisagistul

Statutul de începător a fost iute depășit; „reporter al peisajului” (Iuliana-Delia Beiu), Aurel Stanciu s-a remarcat mai întâi ca autor de imagini localizate („Lunca de la Prisăcanii”) sau neutre („Înserare”), etalând o „incontestabilă vocație” (Constantin Cucos) și participând astfel la „actul purificării prin intermediul artei” (Teodor Hașegan). „Acuarelele lui sunt fluide și transparente, cu un dens registru tematic și cu o paletă tonică” (Grigore V. Coban), transmițând „căldură și emoțivitate” (Eugenia Antonescu). Utilizând „simboluri în valoare de arhetip: copacul, dealul, casa, poarta” (Cristina Radulian), „lucrările sale cristalizează și comunică învăluitor fiorul liric al comunității cu natura aflată în perpetuă devenire” (Costică Cucos).

Aurel Stanciu – 80

Temperamentul duios

**Istorie
social-culturală**

După o incursiune în Transilvania și Republica Moldova, Aurel Stanciu propune în 2012 o expoziție-șoc: „Sfinții cu ochii scoși”. Sunt 45 de lucrări „inspirate de momente dramatice trăite de bisericile din spațiul românesc: vandalismul antireligios a făcut ca picturile să fie distruse în ceea ce ele au semnificativ ca ipostazieri umane” (Ioan Dănilă).

**Ieșirile
în lume**

S-au produs înainte de 2012 cu ceea ce a devenit cartea de vizită a artistului: ferestrele, „marcă înregistrată” [Aurel Stanciu] (Lucian Strochi), „deschise parcă spre veșnicie” (Carmen Mihalache). „Impresionat de amintirile din copilărie, de frumusețea fațadelor și interioarelor caselor țărănești” (Doina Cernica), el „propune un alt mod de a privi și a înțelege adevărata artă, cea care se află acolo unde te aștepti mai puțin” (Carmen Istrate-Murariu). Asocierile sunt previzibile: „Porțile și ferestrele lui Aurel Stanciu funcționează sub forma unor portaluri care acumulează energie reprezentativă pentru un mod de a fi înalt” (Marius Manta); „Ferestrele lui își au

sorgința în porțile maramureșene, dar și în porțile lui Brâncuși; ele sunt nu doar obiecte, ci simboluri de interpretat. Fereastra face legătura dintre interiorul personal, intim și exteriorul aglomerat” (Petru Bejan). Confirmarea cea mai recentă vine din vestul țării: despre personala deschisă la Oradea în 2024, s-a spus că tema ferestrei este situată „sub semnul unei nostalgii bine temperate, proprie unui om pentru care lumea satului s-a dovedit a fi un model existențial asigurător de echilibru sufletesc” (Aurel Chiriac).

Ferestrele mele spun ceva (nu cele noi; cele bătrânești). Ele sunt ca ochii, iar cele bătrânești au o anumită taină. Fereastra vreau s-o fac așa cum este ea, învechită. Am muncit trei zile la una dintre ele ca să pară puțin jupuită. Mă provoacă ferestrele obidite, necăjite. (2017)

Mentorul

Crezul său pedagogic a fost exprimat fie principial (*Dacă vrei să iasă cu adevărat ceva bun, temeinic, nu te poți împărți în două direcții. Cine vrea să devină profesor face un jurământ cu el însuși și cu bunul Dumnezeu, dăruind apoi din suflet câte o bucățică învățăceilor. Ca să iasă ceva dintr-un elev, trebuie să știi să-l motivezi*), fie factologic: *Convingerea mea este că un om care nu are har pedagogic nu trebuie să rămână în învățământ. Aici nu contează că ești un mare artist; în primul rând e nevoie de știința de a transmite cunoștințele tale și dragostea pentru artă. Atelierul meu adevărat este la școală, la Liceul de Artă George Apostu. Acolo stau într-o baie de culoare permanentă și am mereu sub ochi o nouă expoziție, cu lucrările proaspete ale elevilor mei, foarte diverse, așa cum sunt și ei, ca personalități în formare.*

**Dincolo
de zidurile școlii**

Aurel Stanciu este singular în mediul didactic și artistic din ultimele trei decenii, prin ambiția constructivă de a iniția și derula forme extracurriculare pentru nivelul preuniversitar. Principiul promovat este acela că în cazul unităților de învățământ cu profil vocațional anul școlar se încheie formal în iunie; el a continuat sub forma taberelor de creație nu doar pentru băcăuani, ci pentru toată țara și pentru Republica Moldova. La Valea Budului, Poiana Sărată, Valea Uzului, cu sprijinul Direcției Județene pentru Sport și Tineret Bacău, a organizat 17 ediții ale Taberei Naționale de Artă „George Apostu”. Într-o atmosferă destinsă, s-a pictat, s-a

sculptat, s-a discutat despre artă și societate, iar rezultatele muncii elevilor au fost reflectate în revista „Semn”, inițiată tot de Aurel Stanciu.

Omul cetății

Absolvent al secției Muzeologie a Institutului de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” București, cu o lucrare de licență coordonată de istoricul Dinu C. Giurescu, Aurel Stanciu a fost și este un model de activism civic. *Trebuie elaborat un proiect general al comunității artistice. Din moment ce toți vor înțelege*

să ne unim, trebuie elaborate o serie de proiecte în care să surprindem ce este mai corect și mai bun pentru cultura băcăuană. (2008)

Etnologul

Atent la destinul patrimoniului material al județului, a elaborat o teză de doctorat cu o temă preponderent aplicativă: „Porțile monumentale românești – element specific al arhitecturii populare din zona Troțușului”, coordonată de Constantin Prut, la Universitatea de Vest din Timișoara. „Bine documentat în teren” (Feodosia Rotaru), a extins aria de interes la nivel național, cerând un amplu proiect de inventariere foto a porților țărănești cu valoare artistică, el însuși înregistrându-le pe cele din zona Berzunți. Ipoteza apare astfel: „Valoarea arhitecturii rurale este serios periclitată de invazia civilizației și a kitsch-ului” (2009).

**Designerul
editorial**

Solicitat să realizeze coperte de carte ori ilustrații de interior, precum și logouri ale colecțiilor („Universum Bacoviensis”, de pildă), a dovedit originalitate, ca în cazul revistei „Semn”, „excelent primitiv de participanți(i) [din tabere] și de presa din țară” (Cornel Galben).

**Din clubul
pasionaților**

Colecționar de insigne (deține circa 13 000 de unități, presa numindu-l *cel mai mare colecționar de acest fel din țară*), de cărți poștale vechi (are peste 10 000 de unități), filatelist, numismat, Aurel Stanciu scrie astfel un alt chip al istoriei românilor.

**Sensibil,
adică duios**

„Temperament vulcanic, debordând de energie” (Miruna Hașegan), „artist plastic cu idei și penel de excepție” (Gheorghe Geo Popa), gata de „împărțire cu și prin frumos” (Iulian Bucur), Aurel Stanciu e birit de sensibilitate și duioșie. O spun în cunoștință de cauză, de vreme ce îl studiez/admir din 1981 și îi dau crezare în confesiunile de artist-om: *Când lucrez, sunt foarte pretențios cu mine; aproape că mă căsăpesc singur. Sunt foarte emotiv și îmi este îngrozitor de frică de ridicol. Teama aceasta poate fi și trebuie învinsă printr-o terapie intensivă: să lucrezi și iar să lucrezi. [...] Îmi doresc ca totul din jurul meu să fie mai frumos, iar oamenii, mai buni, mai toleranți.*

Ioan DĂNILĂ

Alena MORNSTAJNOVÁ:

„A fi scriitor nu înseamnă doar a scrie...”

– Pun pariu că în anul viitor veți publica un nou roman... Ați debutat în 2013, cu *Slepa mapa* (Harta oarbă), urmat de *Hotyleh* (Micul hotel) în 2015, apoi romanul care v-a făcut cunoscută în toată lumea, *Hana* – 25 de traduceri în limbi diferite! –, în 2017. În 2019, *Tiche Roky* (Anii de tăcere). În 2021, o carte pentru copii, *Strasidylo* (Strasa, mica fantomă), urmată de alta, anul trecut. Din doi, în doi ani... Acesta este ritmul dumneavoastră narativ?

Alena Mornstajnová: – Da, de obicei public un roman în doi ani. Nu este nicio regulă sau obligație; pur și simplu se întâmplă. Subiectele cărților mele tratează dificultățile vieții – cu toții avem niște necazuri în viața noastră – și a scrie cărți despre lucruri triste nu este ușor. De aceea scriu și cărți pentru copii. Aceste cărți sunt amuzante și îmi place să le scriu. Asta este ceva ca o psihoterapie pentru mine. Până acum, am scris șase romane și șase cărți pentru copii. Acum termin al șaptelea roman. Acesta ar trebui să fie publicat în primăvara aceasta.

– Deci ați debutat relativ târziu, la 50 de ani. Nu este un risc literar? Sau, mai degrabă, un avantaj?

– Este însăși viața! Eram foarte ocupată, de aceea am publicat prima mea carte când aveam cincizeci de ani. În același timp, eram mamă, studiam la universitate și predam la un liceu. Apoi am avut trei locuri de muncă simultan – predare, traducere și scris. Am început să lucrez la prima mea carte în 2000. Mi-a luat foarte mult timp să o termin. Zece ani! Scriam doar în weekend sau în vacanțe. Când am hotărât să mă apuc de scris, cuvintele se închegau anevoios. În minte îmi veneau imagini, ca într-un film, dar nu prindeau viața pe hârtie. Duceam la capăt doar câteva propoziții. A fost un chin creator. Cu siguranță, dacă aș fi început să scriu mai devreme, aș fi scris altfel, dar acum, în sfârșit, îmi pot dedica tot timpul doar scrisului. Pot spune că sunt o norocoasă.

– Romanul *Hana*... O carte de mare succes, distinsă cu Premiul pentru cea mai bună carte în Cehia în 2018 și nominalizată la Premiul BERD în 2021. A fost tradusă în 25 de limbi, inclusiv în limba română, în 2024, iar ultima dată, în vietnameză. Ce considerați că a fost decisiv în succesul cărții?

– Chiar nu știu. Trebuie să întrebați cititorii cărții. Am scris un roman despre orașul meu natal, despre oameni obișnuiți și despre o fată care avea visele ei și dorea să trăiască o viață fericită. Dar războiul a intrat în viața ei și, de asemenea, trădarea unor oameni de la care nu se aștepta, iar viața ei s-a dezvoltat într-o direcție complet diferită. Oamenilor le plac astfel de povești care, poate, chiar s-au întâmplat, fără ca ei să știe asta.

– *Hana* este o oglindă imaginilor individuale, din care se recompune întreaga societate sau familie. Un puzzle... Cum ar trebui să-l citim? Este o cronică de familie? Este un roman al dramei colective (Holocaustul)

În prezent, Alena Mornstajnová este cea mai citită autoare cehă, iar al treilea roman al său, *Hana*, a devenit *Cartea anului 2018* în țara natală. Debutul editorial, cu *Slepa map*, s-a petrecut când Alena Mornstajnová și-a sărbătorit a cincizecea aniversare. *Hana* a ajuns cel mai bine vândută carte, iar cei care o solicită la bibliotecă trebuie să se înscrie pe o

sau al speranței? Cred că Hana, cu puloverul negru și basma, cu felia de pâine pe care o avea mereu în buzunar, trece peste toate eșecurile și traumele, iar în ultima secvență a cărții o găsim vizitată de amintiri, din cele care ne fac să vrem să trăim. Personajele dumneavoastră supraviețuiesc, dincolo de drame.

– Da, este o carte despre speranță. Uneori aceasta este singurul lucru care ne ajută să trecem mai departe prin dificultățile vieții. Și, de asemenea, sentimentul că viețile noastre au un oarecare sens și că putem fi de folos altcuiva. Ca *Hana* pentru Mira... Nu am vrut să scriu o carte despre Holocaust. Totul începe cu epidemia de tifos care a avut loc în Valasské Mezirící, în anii 1950. Știam că *Hana* mea va fi altceva, dar motivul alterității nu a eclozat decât la sfârșitul romanului. Atunci își învinge toate dramele prin care a trecut.

– *Critica literară a remarcat perfecțiunea construcției personajelor dumneavoastră. Aveți o predilecție pentru personajul feminin. Nu mă refer doar la Mira și Hana, puternic individualizate. Poveștea se transmite mai ușor prin astfel de personaje, sunt ele mai marcate de evenimente?*

– Îmi plac personajele feminine puternice. Eroii romanelor sunt în mare parte bărbați. Am citit undeva că până la optzeci la sută dintre personajele principale ale cărților sunt masculine. Poate că nu-mi amintesc exact, dar cam așa a fost. Femeile au însă și ele vieți interesante.

listă de așteptare. A fost adaptată pentru teatru și urmează să fie ecranizată într-un film de lungmetraj. Coperta ediției cehe prezintă un *vineček*, o specialitate de patiserie tradițională, găsită în majoritatea magazinelor de dulciuri. Este un profiterol delicat în formă de coroană, cu cremă de vanilie în mijloc, totul acoperit cu glazură, care conferă prăjiturii un finisaj lucios. De obicei, produce încântare, dar în *Hana* desertul este de fapt un vestitor al morții. Personajul principal, Hana Helerova, e o supraviețuitoare a Holocaustului, dar antisemitismul a persistat în Cehia și după Al oilea Război Mondial, fiind o caracteristică a regimului stalinist. Istoria amintește de *procesul Slánský*, organizat de Partidul Comunist Cehoslovac, la doar un deceniu după Holocaust. Atunci paisprezece inculpați au fost judecați, dintre care unsprezece erau de origine evreiască. În ciuda faptului că erau comuniști devotați, toți inculpații au fost găsiți vinovați. Cei unsprezece de origine evreiască, printre care și secretarul general al partidului, Rudolf Slánský, au fost executați. Acțiunea romanului se desfășoară pe perioada a trei decenii încrâncenate, 1933-1963. Pasionată de istorie, Alena Mornstajnová a urmat cursurile Universității din Ostrava, unde a

studiat însă engleza și ceha. Toate romanele sale au cunoscut succesul literar: *Slepa mapa* (Harta oarbă, 2013) – nominalizată la Premiul pentru carte cehă, 2014, *Hotylek* (Micul Hotel, 2015), *Hana* (2017) – un succes internațional și *Tiché roky* (Anii de liniște, 2019) – Book of the Year, în opinia cititorilor, *Listopad* (Sfârșit de Noiembrie, 2021), un roman al Revoluției de catifea, care a condus la schimbarea regimului politic în Cehoslovacia – Premiul Cartea Cehă, *Les v Dome* (Pădurea de acasă, 2024). Romanul cunoscut cititorilor români, grație excelentei traducătoare Gabriela Georgescu (cunoscătoare a limbii cehe), *Hana*, a fost nominalizat la Premiul pentru carte BERD 2021. Scriitoarea a scris, de asemenea, două cărți pentru copii: *Strasidylo strása* (Străsa, Mica Fantomă) și *Modrá planeta* (Planeta albastră). În 2024 a fost prezentă la FILIT Iași și Bookfest București. O cronică elogioasă despre romanul *Hana* a fost publicată, în luna noiembrie a anului trecut, în „România literară” (nr. 49/2024), sub semnătura lui Adrian Lesenciuc (*Vini și miracole*).

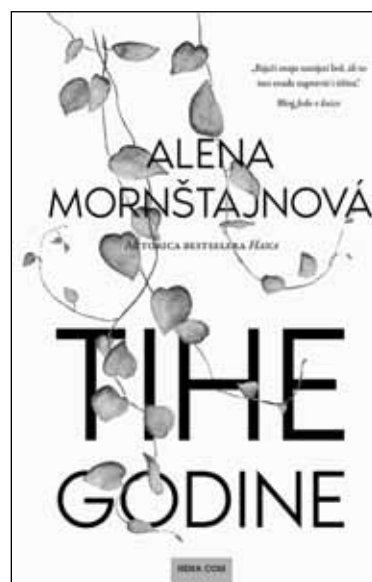
Alena Mornstajnová locuiește în Valasské Meziříčí, un orașel unde se desfășoară și povestea *Hanei*.

Sunt una dintre ele și scriu mai ales despre personaje feminine. Le pot înțelege mai bine, este mai ușor să empatizez cu ele. Când construiești un personaj, trebuie să-i trăiești viața. Mira e personajul meu preferat dintre cele create de mine, pentru că e puternică și optimistă. Au trecut zece ani de la moartea părinților ei, iar timpul i-a transformat durerea profundă într-un regret mut. Dar amintirile dureroase au dispărut, prezența în casa copilăriei nu-i mai aduce umbra mamei și nici nu-și mai aude tatăl venind. Așa se încheie primul capitol al cărții, când personajul înțelege că a început o viață nouă. Da, vreau să fiu ca Mira, și eu sunt o fire curajoasă.

– *Am trăit aceleași experiențe politice și sociale ale lagărului comunist. Am văzut ce a însemnat 1968 la Praga și la București, chiar dacă am înțeles evenimentele mult mai târziu. Am trecut prin revoluții anticomuniste diferite. Ne-am culcat într-o lume, ne-am trezit în alta... Ați scris un roman despre cum ar fi arătat lumea fără evenimentele din 1989. Cum ar fi arătat, din perspectiva scriitorului, aflăm citind cartea. Este povestea dramatică a unei familii obișnuite divizate și aduse la confruntare de marile evenimente dintr-o noapte de noiembrie. Urmărim traseul Mariei Hajná, care este arestată și apoi condamnată la douăzeci de ani de închisoare pentru rolul ei la demonstrații. Probabilitatea ca ea să-și vadă copiii crescând până la maturitate este mică, dar refuză să renunțe la spe-*

ranță. Scrie scrisori pentru a o menține. În paralel cu acest destin este acela al Magdalenei, care este luată de la părinți și plasată într-un „sanatoriu” pentru ridicarea cadrelor comuniste. Într-o zi, cele două vieți se intersectează – cu un rezultat care contrazice speranțele și dorințele ambilor indivizi... Cum ar fi arătat lumea pentru... cititor?

– Asta este ceea ce încerc să descriu în romanul meu distopic *Listopad* (Sfârșit de noiembrie). Cum ar fi arătat lumea dacă evenimentele din 1989 ar fi mers în direcția greșită? În opinia mea, am fi trăit în continuare într-o formă de dictatură. Mi s-a reproșat uneori, chiar înainte de apariția cărții, că nu înțeleg comunismul. Tot ceea ce descriu în cartea mea s-a întâmplat. Mulți par să fi uitat de opresiune și de lipsa constantă de aprovizionare. Ei își amintesc doar un lucru: în socialism, statul avea grijă de oameni, toată lumea avea un loc de muncă și toată lumea avea un apartament. Dar s-a întâmplat și ceea ce ei nu spun: asta se aplica doar dacă erai docil. Dacă nu crâcneai în front. Pot înțelege și asta, generația mai în vârstă se simte afectată. Oamenii erau tineri, sănătoși și orientați spre viitor. Acest lucru le-a modelat memoria. Dar ceea ce mă surprinde este că aceste opinii există și în rândul tinerilor născuți după sfârșitul comunismului. De aceea nu ne putem opri să vorbim despre asta și să lămurim cât de greșit a fost acest sistem. Încerc să înțeleg pe toată lumea. Nimeni nu este

numai bun sau numai rău. Fiecare cititor are percepțiile lui.

– *Sunteți un fin observator social, ca orice scriitor... Ce ați schimbat în societatea de astăzi, după 35 de ani de libertate? Facem bine tot ce facem, mai ajută literatura în vreun fel?*

– Îmi place să scriu cărți, dar nu cred că au puterea de a schimba lumea. Poate că îi ajută pe oameni să vadă lumea cu alți ochi, să-i înțeleagă pe alții. Dacă vrem o lume mai bună, o putem face doar pornind de la noi înșine. Pentru a fi bun cu ceilalți, ajută-i pe cei care au nevoie. Să nu te mai plângi și să faci ceva. Începe cu lucrurile mici. De pildă, să zâmbești celor care trec pe lângă tine...

– *Ați fost profesor, traducător... Este ușor să fii scriitor?*

– Da, pentru mine. Este cel mai bun loc de muncă din lume! Dar, la modul serios: uneori nu este ușor. Scrisul în sine nu

Alena MORNSTAJNOVÁ

Pădurea de acasă

– fragment –

M-am trezit noaptea. Mi-a lovit nasul duhoarea care a înmuiat casa în timpul inundației, s-a instalat la subsol și ne-a vizitat la etaj în nopțile toride. Deși perdelele erau trase, lumina albăstruiă a lunii s-a filtrat în casă de afară, iar umbrele nemișcate umpleau camera. M-am întors cu fața la perete și mi-am tras cearceaful de în peste cap ca să mă ascund de ei. Prin fereastra întredeschisă pătrunde aer cald – greu și sufocant.

este dificil pentru mine. Dar a fi scriitor nu înseamnă doar a scrie, ci și a promova cărți, a discuta cu cititorii, a călători. Uneori mă simt obosită.

– A supraviețuit cititorul avizat, cel cultivat în școli și familie? Am văzut că la Praga și Karlovy-Vary, pe care le-am vizitat, oamenii citesc mult: în metrou, în autobuze... Cartea-ficțiune nu este în pericol.

– Oamenii din Cehia încă mai citesc. Este o țară cu o lungă tradiție de lectură și cea mai densă rețea de biblioteci din lume. Există o mulțime de cluburi de carte și influenceri de carte pe internet și nu numai acolo. Oamenii se întâlnesc și vorbesc despre cărți și literatură. Eu sunt membră a două cluburi de carte și am mulți prieteni din mediul literar. Datoria școlii, o spun și ca fost profesor, este să formeze astfel de cititori.

– Cum este relația dumneavoastră cu literatura pentru copii?

– Îmi place să scriu cărți pentru copii, chiar dacă nu am plănuț niciodată să fac asta. În timpul și după ce am scris *Hana*, nu am putut să dorm. După cum știți, cartea este despre lucruri apăsătoare și a trebuit să citesc și să ascult o mulțime de povești triste și tragice. Atunci am decis să scriu, imediat după aceea, o poveste pentru copii – era psihoterapia mea. A scrie povești pentru copii este ca o întoarcere la copilărie, la vremea când lumea era un loc sigur și frumos, și viitorul părea plin de speranță.

– Ați fost recent în România, la FILIT Iași, la Brașov, la BookFest București... Ce gânduri s-au născut aici?

– Să întâlnești oameni care sunt interesați de literatură este întotdeauna o inspirație. Nu a fost prima mea vizită în România și sper să nu fi fost nici ultima. Mă bucur că *Hana* și-a găsit cititorii acolo și sper că ei vor putea în curând să se familiarizeze cu celelalte cărți ale mele. Poate chiar cu cele pentru copii.

Dialog de **Leonard POPA**
Traducere din limba cehă,
de **Radu ANDRIESCU**

Vara ne-a jucat feste. După un iulie ploios, a venit un august cald și uscat pentru a scurge excesul de umiditate de pe pământ și a ne chinui cu nopți fierbinți împovărate de vise confuze. A fost un vis care m-a trezit? Căldura m-a trezit sau noaptea neobișnuit de strălucitoare? Sau un sunet care amintește de scârțâitul persistent al unui gol? Sunetul nu aparține vorbirii obișnuite a nopții.

Abia acum mă gândesc la asta; în noaptea aceea m-am ghemuit într-o minge, am închis ochii și m-am întors la culcare. Dimineața m-am trezit chiar mai devreme decât de obicei, și mama nu era acasă. O liniște nemișcată plutea peste podeaua noastră. Am ieșit din camera mea. Ușa dormitorului era deschisă. Husa de pe o parte a patului dublu se desprinsese

și se rostogoli pe podea, iar perna era mototolită. Am trecut prin toate camerele și m-am uitat în baie. Era ciudat unde putea merge atât de dimineață. Am crezut că tocmai a trecut pe la bunica pentru o conversație. Am coborât în fugă scările până la parter și am bătut la ușa apartamentului de jos. Bunica mi-a deschis. Și ea era încă în cămașa de noapte.

„Mama este aici?”

Bunica s-a uitat la mine somnoroasă o clipă, apoi a tresărit, a fugit în grădină, s-a uitat în jur și a strigat numele mamei. În acel moment m-am speriat.

„Mama!” am strigat și eu. Bela a lătrat și a început să sară pe poarta din față.

Bunica s-a întors pe hol. „Nu e sus? Te-ai uitat bine?”

M-a împins și a fugit pe scări. Cămașa lungă de noapte zvâcni între picioare și bunica aproape că o călca de mai multe ori. Ea a înjurat și a dispărut la primul etaj.

„Zuzana!” a strigat, dar mama nu a răspuns.

„Nu striga, probabil că doar a ieșit la plimbare”, mormăi somnoros bunicul și rămase în ușa bucătăriei.

„Are pantofii aici.” Am arătat spre sandalele de vară ale mamei.

Bunicul s-a uitat la pantofii aliniați frumos în fața suportului pentru pantofi.

„Zuzana”, a strigat din nou, apoi a apărut în vârful scării.

„Patul este făcut, cufărul este acolo și toate lucrurile ei.”

Bunicul era confuz. – O să arunc ceva și o să mă uit prin sat.

„O să fac ocol prin sat; tu iei câinele și mergi în pădure.”

M-am așezat pe treaptă și am plâns.

Știam, știam că pădurea pune la cale ceva. L-am văzut apropiindu-se de noi.

Tatăl meu a fost luat de apă, iar mama a fost ademenită de pădure.

Chiar dacă bunicul a trecut prin pădure cu Bela și au căutat și vecinii, ei nu au găsit-o pe mama. Abia înainte de prânz, culegătorii de ciuperci au dat peste ea. Stătea în spatele unui tufiș printre copaci, îmbrăcată doar într-o cămașă de noapte și purtând papuci de casă. Papucii pe care i-a pus când a ieșit pe poartă în miezul nopții și a luat drumul din spate în pădure pentru a se pierde în el.

Dar pădurea nu a vrut-o pe mama. A returnat-o ca pe un cadou nesolicitat, un sacrificiu de care nu avea nevoie.

O ambulanță a intrat în pădure de-a lungul drumului de pământ, a încărcat-o pe mama și a dus-o suficient de departe încât chemarea pădurii să nu ajungă la ea.

Când mama s-a întors trei luni mai târziu, vorbea din nou, dar aspectul ciudat de pe chipul ei a rămas. Părea cunoscut și deloc plăcut. Uneori era atât de în capul meu încât când mă întorceam împotriva ei, ea se uita atent. Apoi, într-o zi mama a tresărit și a șuierat: „De ce te uiți așa la mine, iubito?”

Da, a fost. Se transforma într-o bunică...

Traducere din limba cehă,
de **Radu ANDRIESCU**

În binecunoscuta narațiune a lui Caragiale, pentru a nu mai rămâne repetent, lui Goe i se oferă o călătorie cu trenul la București (orașul având atributele unui autentic centru), nu oricând însă, ci în timpul aparte al sărbătorii: „Ca să nu mai rămâie repetent și anul acesta, mam'mare, mamița și tanti Mița au promis tânărului Goe să-l ducă-n București de 10 mai”.

Cum personajul caragialian este un repetent, adică un individ prins într-o mișcare circulară căreia nu i se poate sustrage, se apelează la călătorie, fiindcă aceasta este prin excelență o experiență ce ar putea asigura evoluția și dorita schimbare a lui Goe. Plecând într-o călătorie, individul iese din mediul său, suferă o dorită metamorfoză, reușind să se întoarcă victorios asupra lui însuși în primul rând.

Călătoria cu trenul implică cele două gări, ale căror semnificații îi stau în atenție Nadiei Julien, în al său dicționar de simboluri. Dacă gara de plecare este un simbol al începutului unei etape de evoluție, al unei experiențe fizice și spirituale, gara de sosire anunță în primul rând că s-a ajuns la finalul unei etape, nu oricum însă, ci cu experiența nou dobândită. Gara de plecare nu este menționată în textul caragialian, ci doar peronul unei urbe, un spațiu deschis, al așteptării unui tren ce ar trebui să se supună voinței repetentului. Plecarea are loc într-o dimineață cu tri-

Mircea MOȚ

Călătoria ratată a unui personaj

mitere spre un început semnificativ: „Destul că foarte de dimineață, dumnealor, frumos gătite, împreună cu tânărul Goe, așteaptă cu multă nerăbdare, pe peronul din urbea X, trenul accelerat care trebuie să le ducă la București. Adevărul e că, dacă se hotărăște cineva să asiste la o sărbătoare națională așa de importantă, trebuie s-o ia de dimineață”.

Nu se precizează cât va dura călătoria din urbea X la București, dar naratorul nu uită să menționeze cu exactitate timpul sosirii în capitală: „Trenul în care se vor sui ajunge în Gara de Nord la opt fără zece a.m.” Cum inteligentul Caragiale nu s-a referit, cred, întâmplător la ora la care trenul ajunge la București, adică „opt fără zece a.m.”, am convingerea că cifrele vor putea înlesni accesul la posibile semnificații de profunzime ale textului caragialian, dincolo de realismul amăgitor al acestuia. Cu atât mai mult cu cât gara de sosire marchează în primul rând finalul unei etape, nu oricum însă, ci cu experiența nou dobândită.

Revenind la dicționarul de simboluri al Nadiei Julien, pentru autoare zece este „un număr

al totalității”, dar și un simbol al „creației, în care se stabilește un echilibru natural între întreg și elemente”. În egală măsură, consideră Nadia Julien, cifra zece reprezintă „sfârșitul unui ciclu și începutul altuia” (s.n.). Să adăugăm că zece este „cifra vieții și a morții”. Cifra opt, reprezentând totalitatea, este un semn al echilibrului final și, mai ales, al evoluției, dar și consecința finală a unor acte sau acțiuni, trebuind să marcheze triumful unui personaj metamorfozat. Suficient, cred, pentru a (ne) convinge că ora sosirii trenului în Gara de Nord ar trebui să coincidă cu metamorfoza personajului care a încheiat, conform cifrei, o etapă, pentru a începe una nouă, eliberat din mișcarea nemiloasă a repetării.

În tren se întâmplă însă ceva care deturneză sensurile călătoriei ca semnificativă experiență. Goe nu vrea să intre în compartiment; vrea să rămână „în coridorul vagonului cu bărbații”. Să nu uităm că personajul ține biletul de călătorie la pălărie, fiindcă așa îl țin bărbații. Sunt două amănunte ce trimit la ideea că personajul își maschează condiția de copil,

condiție mascată și de uniformă de marinar aparținând unui vas de război („un corp secund”, după Emanuele Coccia). În felul acesta, Goe trece drept altul decât acela pe care călătoria ritualică ar fi trebuit să-l schimbe. Pe de altă parte, pe parcursul călătoriei sale, lui Goe i se interzice contactul nemijlocit cu lumea exterioară: lui nu i se permite să scoată capul pe fereastră, fiind silit să rămână într-un interior sufocant, ce-l limitează precum însăși emblematicele sa repetențe...

Să mai adăugăm un amănunt: Goe sfițează ordinea riguroasă a trenului nu doar prin pierderea biletului, ci și prin tragerea semnalului de alarmă, ceea ce face ca trenul să ajungă la destinație la altă oră decât cea prevăzută. Trenul lui Goe sosește la București cu întârziere de câteva minute, suficient pentru ca experiența călătoriei să fie pusă sub semnul întrebării. Și cifrele cu valorile lor simbolice să nu mai conteze! Personajul schimbă trenul cu birja, îndreptându-se spre un „bulivar” care-i anulează individualitatea. Goe nu se mai întoarce, fiindcă experiența călătoriei a fost ratată: „Trenul se pornește în sfârșit și ajunge în București cu o întârziere de câteva minute. Toată lumea coboară. [...] Apoi cocoanele se suie cu pușorul în trăsură și pornesc în oraș: – La bulivar, birjar! la bulivar!...”

Teureongkeu (2024; film cunoscut mai bine cu titlul tradus în engleză, *The trunk*; în limba română a apărut cu titlul *Bagajul*) este o miniserie de tip k-drama (k-dramas sunt seriale TV realizate în Coreea de Sud, vorbite în coreeană). Povestea din cele opt episoade se bazează pe romanul omonim al scriitoarei Kim Ryeo-ryeong, la scenariu contribuind și Park Eun-Young; cinematografia este realizată de Park Jang-hyuk, iar regia este semnată de Kim Kyu-tae.

Mai mult decât telenovela, *Bagajul* este o dramă psihologică, cu doze consistente de mister și cu ușoare accente de thriller polițist. Personajul principal este Han Jeong-won (interpretare memorabilă, de mare intensitate, a lui Gong Yoo) – un bărbat înalt, chipeș, de 35-40 de ani, având o carieră strălucită ca producător de muzică. Han Jeong-won locuiește într-o vilă de lux (moștenire de la tatăl său), dar eleganța decorurilor minimaliste nu atenuează tristețea interioarelor sumbre și claustrofobe. Scara, mai mult o rampă imitând șurubul lui Arhimede, mi-a amintit de grafica artistului neerlandez M.C. Escher.

Sufletul protagonistului este pătruns de spleen. Divorțul de dată recentă îi sporește depresia. Femeia cu care a fost prieten încă din copilărie, pe care la maturitate a iubit-o cu ardoare, Lee Seo-yoon (interpretare remarcabilă – Jung Yun-Ha), chiar și după ce l-a părăsit, continuă să-l învinovătească pentru o tragedie care le-a marcat căsnicia. La scurt timp după divorț, ea se recăsătorește cu un bărbat mai tânăr decât ea, Yun Ji O (interpretare, Jo Yi-Gun). Cu toate acestea, Lee îi oferă lui Han șansa iertării și împăcării, cu condiția unui pact: să accepte să se căsătorească, prin intermediul unei agenții secrete care contracta căsătorii fictive, și să trăiască timp de un an cu „noua” lui soție... Lee, o arhitectă cu o fantezie debordantă (inclusiv casa lui Han a fost redecorată după ideile ei avangardiste), este o femeie dominatoare, înnebunită să dețină controlul, seducătoare și fascinantă, dar frumusețea ei este glacială. A-l obliga pe fostul soț să se căsătorească, fie și pentru un termen scurt, cu o

Violeta SAVU

Bagajul emoțional și metafora candelabrului

femeie aleasă de ea, este un act prin care își manifestă supremația. Astfel, din oferta agenției de căsătorii de conveniență, Lee o alege ca soție pentru fostul ei soț pe cea care i s-a părut a fi docilă și insignifiantă, pe Noh In-Ji (rafinată și nuanțată interpretarea actriței Seo Hyun-jin). Han e vexat de absurditatea propunerii lui Lee, dar în cele din urmă cedează insistențelor și manipulărilor ei. Un vechi proverb românesc descrie perfect situațiile care vor urma: socoteala de-acasă nu se potrivește cu cea din târg... Apropiată ca vârstă de Lee și Han, Noh In-Ji nu trece neobservată, fiind o femeie atrăgătoare, stilată, sofisticată, misterioasă. Han și Noh încep o relație convențională, dar motivațiile amândurora sunt mai ales de ordin psihologic: la început, pentru amândoi falsa căsătorie reprezintă un exercițiu în lupta cu fantomele trecutului. Când doi oameni conviețuiesc, chiar dacă sunt doi străini, confesiunile sunt inevitabile. Emergența experiențelor celui alt echivalează cu descoperirea propriului sine; și cum între Han și Noh există suficiente compatibilități, treptat se declanșează atât atracția fizică, cât și cea sufletească. Însă în proaspătul cuplu nu lipsesc suspiciunile, motivele de gelozie și tensiunile, iar viitorul lor împreună este discutabil. Chimia între cei doi actori este vibrantă; interpretările ambilor actori sunt admirabile, fiind capabili să exprime o varietate de trăiri în cuvinte puține, mai mult prin gesturi și priviri.

The trunk nu este o miniserie perfectă; dintre cusururi menționez: multe personaje secundare au rămas insuficient dezvoltate; ultimele două episoade

conțin momente melodramatice; jocul actorilor din rolurile secundare e uneori șarjat; finalul cvasiedulcorat. Ritmul lent nu m-a deranjat, dar sunt câteva secvențe statice lungite nejustificat. Anumiți spectatori s-au declarat iritați de întoarcerea și înaintările în timp. Dar analepsele și prolepsele generează o dinamică bună; în plus, activează puterea de concentrare a spectatorilor.

Cu toate că ritmul e lent, povestea nu e lipsită de suspans. Subțire, intriga polițistă funcționează ca un liant între cele două cupluri (Han și Noh; Lee și Yun Ji O) și antrenează aproape toate personajele secundare. Victima este Um Tae-seong (interpretare, Kim Dong-won), un individ paranoic, cu antecedente penale, hărțuitor al lui Noh In-Ji. Pentru experimentul detectiv Kim Hyun-Choo (interpretare, Choi Young-Joon), toți membrii cvadruplului amoros devin suspecți. Pe malul unui superb lac, unde a fost găsit cadavrul, apa aduce și un misterios cufăr, securizat cu un cifru puternic. Conținutul bagajului va demasca însă o suferință traumatică, disimulată abil de

unul dintre cele mai contrariante personaje ale poveștii.

Titlul *Bagajul* poate deruta, aruncă o pistă falsă legată de importanța cufărului în ancheta criminalistică. În cele opt episoade, sunt mult mai dese și mai bogate de sens referințele la somptuosul candelabru din locuința lui Han. Într-o nuvelă a lui Lev Tolstoi, *Stăpân și slugă*, bogătașul Vasili, rătăcind drumul pe un viitor cumplit, se tot învârtă pe un câmp în jurul unei tufe de peliniță pe care, într-un mod suprarrealist, de la distanță, o confundă cu un sat. Această peliniță din povestirea lui Tolstoi, ne explică scriitorul american George Saunders, este „o plantă asociată cu amărăciunea, moartea, vremurile de restriște, speranțele frânte”. „Pelinița este – afirmă mai departe George Saunders – un «simbol» strălucitor și bizar, ce reprezintă mai multe lucruri deodată. E un semn al zădărnici. [...] Ea amintește de natura nemilos de egalitară a morții și de imposibilitatea de a o evita (o vede oriunde s-ar duce, nu atât ostilă, cât indiferentă). Vasili se identifică cu ea, se vede pe sine și pelinița ca fiind într-o dificul-

tate similară [...] la fel ca ea, și el este singur, «în așteptarea morții inevitabile, apropiate și absurde».” Prin opulența sa, candelabru din *The trunk* se află în antiteză cu modestia tufei de peliniță. Totuși, ca simbolistică îi seamănă, candelabru purtând amprente de violențe extreme ce au marcat copilăria lui Han reprezintă „amărăciunea, moartea, vremurile de restriște, speranțele frânte”. Acest obiect îi este realmente ostil lui Han; cu toate acestea, el nu are puterea de a-l înlocui, căci rănilor sale din copilărie nu s-au cicatrizat. Candelabru este totodată „un «simbol» strălucitor și bizar” al relației dintre Han și fosta soție... Dar, într-un ungher al casei, un superb bonsai își întinde discret crengile spre o lucarnă, prin care se întrevește peticul unui cer senin... Oglindefe oare acest bonsai brațele unei noi iubiri?!...

În literatura română, H. Bonciu publica în 1934 romanul *Bagajul*... Pompiliu Constantinescu găsea în *Bagajul* pagini de „o claritate de halucinație, o senzație de vis cu ochii deschiși”; pe Mihail Sebastian îl uluiau *pasajii* cu „forță de sumbră senzualitate”; iar Anton Holban s-a lăsat impresionat de felul în care Bonciu „știe cum să alterneze umbrele și luminile, și cari sunt cuvintele cari sugerează și desprind melancolii”. *Claritatea de halucinație, senzația de vis, forța senzualității sumbre, jocul de lumini și umbre, melancolia* – toate se află printre atribuțiile miniseriei sud-coreene... Sunt fascinat de coincidențe, dar obiectiv vorbind, *Bagajul*... lui H. Bonciu este dedicat iubirii fizice, iar explicația titlului *The trunk* constă în faptul că fiecare personaj al cvadruplului amoros (Han, Lee, Noh, Yun) poartă în suflet un bagaj burdușit cu răni și deziluzii. Dar visele liniștite și iubirea sinceră ar putea face povara mai ușoară...

* George Saunders, *O baie în iaz, pe ploaie. O lecție despre scris, citit și viață de la patru maeștri ruși ai prozei scurte*, traducere din limba engleză de Iulian Bocai, București, Editura Trei, 2024

• Horia Bernea – Prapor la Tescani

Tescani, loc binecuvântat

În data de 6 februarie 2025, la Muzeul de artă contemporană „George Apostu” Bacău a avut loc vernisajul expoziției „Tescani, loc binecuvântat”. Gândită sub forma unei colaborări cu Muzeul Național „George Enescu”, expoziția retrospectivă aduce în același loc lucrări de artă plastică extrem de valoroase, reprezentative pentru spiritul Tescanilor. Totodată, expoziția de pe simezele Centrului celebrează o tradiție impusă de Tabăra de pictură de la Tescani (1974-2024), loc de inspirație profundă, fenomen unic în peisajul cultural românesc. Importanța evenimentului a fost subliniată de criticul de artă Maria Bilașevschi: „Tescaniul rămâne acel creuzet, acel loc care a adunat toate personalitățile ce au format o școală de gândire, de trăire, de disciplină a artei vizuale. În mare parte, Tescaniul înseamnă peisaj... Tot ce se întâmplă aici este vibrație, energie și acea unicitate a unor timpuri care nu mai au cum să se întoarcă...”

La rândul lor, prezente la expoziție, Cristina Andrei (manager al Muzeului Național „George Enescu” București) și Gabriela Ilaș (curatorul expoziției) au argumentat necesitatea unor asemenea proiecte care pot genera un discurs cultural între generații. În aceeași linie a punctat și Ovidiu Ungureanu, manager interimar al Centrului de Cultură „George Apostu”: „Această colaborare între Centrul de Cultură „George Apostu” și Muzeul Național „George Enescu” a reprezentat mai mult decât un act organizatoric și logistic; este un act de conștientizare colectivă, un semn că valorile culturale rămân un far călăuzitor, indiferent de provocările timpului”.

Seara zilei de 6 februarie a fost completată de un concert extraordinar Teodora Brody, Călin Grigoriu, Andrei Kivu – „Incantații – de la Enescu la jazz”, concert care a propus printre alte lucrări și o interpretare jazzistică a „Rapsodiilor” lui George Enescu. (M.M.)

Orice aş face oricât, bibliotecă-mi tot înclină a se transforma într-o enormă vizuină de colecționar pasional obsedat. Pe care, un răstimp, cu aplicat sârg am ajuns s-o „grădinaresc” oarecum cumpătat, ca să nu-mi invadeze absolut toată casa. Poate că de ciudă, în timp, ca o plantă luxuriantă dintr-o altă junglă a unei noi ficțiuni, și-a născocit două „ambasade”, devenite peste noapte „filiale”, pe un fel de sateliți oportunist împlețiți cu nevoia existențială, sau compulsivă, pentru cărți și citiri. Reclamând astfel la modul figurat niște lungi, tot mai prelungi galerii, coridoare ale schimbului galopant nesățios. Neputințele distanței prea mari o determină acum deja a reacționa sporadic precum o stea de mare: dacă îi tai (sau, pur și simplu, îi lipsește) o „rază”, purcede fără ezitare a se transforma în două. Nu doar „raze”, ci chiar stele de mare. Și uite așa mă trezesc cum asist, martor mut și complice ușor interzis, la procesul mai puțin așteptat al creșterii bibliotecii mele printr-un soi de „duplicare celulară”.

Mă găsesc astfel ușor surprins de ample inventare sau liste de lecturi orientate, programate, necesare, previzibile și amânate, organizate pe câmpuri de interes personal așa cum pilitura de fier se aliază la ordinul tacit al magnetului. „Trecute în rezervă” din varii

atelier de lectură experimentală

Daniel-Ștefan POCOVNICU

Prospecțiuni perisabile?

motive pe care viața mi le-a așezat constant, dibaci, iscusit și tenace în calea lecturii „la timpul potrivit”.

Așa s-a petrecut mica istorie și cu un volum pe care – răspicat mi-am recunoscut mie însumi – ar fi trebuit să-l parcurg mai demult. Apărută în Franța lui 2017, tradusă la noi în 2018, *Încotro se îndreaptă lumea* (Pascal Lamy, Nicole Gnesotto, împreună cu Jean-Michel Baer, București, Ed. Niculescu, 2018) e o carte de prospectivă temeinic elaborată. Pe care un administrator de risc o ia cam târziu în considerare acum, la începutul lui 2025. Când privești spre viitor cu un scop pe cât se poate pragmatic, pentru orientarea unei afaceri spre orizonturi sociale, economice, politice propice, scăparea rămâne greu de scuzat!

Nu mai știu exact când am cumpărat tomul de față. Nici nu sunt prea sigur că asta s-a întâmplat chiar în 2018. Dar cu siguranță nu îmi permiteam să citesc versiunea originală în limba franceză, la momentul

aparitiei ei. E prea mult pentru mine, lux de *think tank* nemai-auzit acolo unde mă mărginesc încă a sta binișor în banca mea.

Și uite așa m-am trezit în debutul lui 2025 silit doar de împrejurările căutărilor mele intime a trece la o lectură pe care am fost înclinat a o suspecta că se va înscrie în registrul rezultatelor mai curând „perisabile”. Poate chiar „alterată” deja, perimată, uzată moral prin forța extremă a mersului înainte în marșul forțat al viitorului. Alergat ca un armăsar de-a dreptul nebun de viteza tot mai amețitoare imprimată echipajelor, caravelor, convoaielor multiple, numeroase, covârșitoare, ale majestății sale, timpul. Decurgând cumva copleșitor din disperarea cu care schimbarea trage la atelajul (încă) triumfător al progresului (mai ales cel tehnologic, din punctul meu de vedere).

Dar, odată ce am început să citesc, am constatat cu reținută surpriză că cei șapte-opt ani de „retard” al lecturii s-au putut

transforma într-un interval de verificare a proiecțiilor propuse. Direct în laboratorul imens al realității nemiloase, necruțătoare, cât și în cel al minții oarecum uluite într-un fel straniu captivant.

Altfel spus, verde în față, în ianuarie 2025, nu fu prea târziu a citi cu rost cartea aceasta. Ceea ce nu înseamnă nicidecum că autorii au întotdeauna dreptate, ci, mai potrivit, că, atunci când nu au, reușesc a rămâne în miezul problematic al întrebărilor esențiale despre mersul lumii actuale. Ce se află zburciată de exact aceleași valori tulburătoare evidente și la orizontul spre care se îndrepta a apune deceniul trecut.

Beneficiul suplimentar dobândit prin această lectură tardivă vine însă într-un mod cât se poate de neașteptat. Prin grila sau filtrul de lectură al cărții acesteia, se „citește” cu totul altfel, mai puțin pățimaș, criza noastră electorală fără precedent. Un politician, o universitară și un jurnalist vedeau just calea pe care noi chiar ne aflăm astăzi. Fără vreo exage-

rare. Previzunile autorilor francezi, cu convingeri bine strunite analitic, totuși stângiști, progresiști și europartizani, se pliază adecvat pe situația concretă confruntată acum două luni de români.

Cei doi poli ai alegerii, fie și „păcăliți” de cele mai noi tehnologii ale amăgirii, tot reflectă fidel înclăștarea (ce nu se pornește și nu se oprește aici și acum) celor două extreme. A mondializării geoeconomice bazate pe progres tehnologic și a conservatorismului frustrat geopolitic din varii motive: marginalizare, pierderea identității sau chiar a umanității.

Aceștia din urmă chiar aduc a trumpiști de România. Încântați poate de primele discursuri și măsuri ale noului-vechiului președinte american. Despre care să nu uităm nicio clipă că e un om de afaceri, tranzacționist adică, dar și un showman și un dezvoltator imobiliar. Ca un Berlusconi american, inspirând compania „aeriană” pentru politicieni low cost Nordis, sau pe cea protejată de liberali, deocamdată ignorată cu tâlc de Recorder.

Însă mijlocul, miezul electoratului român rămâne indecis fiindcă discurs idiot, oricât de european, și păsărească suveranistă de tribalism new age răsună similar în teatrul de umbre ori marionete fără fir (cu păpușarii aiurea).

Având exemple ilustre în lumea realismului magic (Gabriel García Márquez, Mircea Eliade ș.a.), scriitoarea Diana Dobrița Bîlea e acel magician care știe să facă realitatea și fantasticul să fuzioneze, iar inserturi de acest tip în narațiunea ei își trag seva, pe de o parte, din mitologia satului românesc din zona mirifică a Dunării, pe de altă parte, din lumea miturilor universale în care tehnica plăsmuirii nu e decât tehnica de a controla întâmplarea. După romanul psihologic din 2017, *Omul dintre două lumi*, și cel din 2019, *Fântână în cer*, iată un nou roman psihologic cu trimeri către orizonturi mitice: *Fata cu ochii de lună* (Iași, Ed. Junimea, 2023), în care autoarea reușește să rezume și să nuanțeze două mituri caracteristice: mitul lui Pygmalion și acela al lui Wutao-tse. În cazul lui Pygmalion și Galateei, opera devenise om, iar în cazul pildei filozofului chinez, după ce pictorul din povestea spusă zugrăvise un peisaj pe un perete și intrase în pictură, dispărând odată cu ea, omul a devenit operă. În timpul lecturii acestui minuțios și documentat roman, gândul mă ducea și către un cunoscut basm românesc despre mitul readucerii la viață din drumul sortit morții, din narațiunea romanului *Două morți și-o înviere* de Dan Elias, dar și la revelația artistului de geniu că nu tot ceea ce se vede în natură se percepe doar cu ajutorul văzului. Într-un anumit sens, în cartea aceasta, *Fata cu ochii de lună*, este

Tudor CICU

Tehnica plăsmuirii pe tărâmul creației

vorba despre ceva care nu există, dar ne putem imagina o lume situată între posibil și realitate, prin care uneori poți călători și alteori poți locui (în sensul de a trăi povestea).

În *Fata cu ochii de lună* accentul cade pe construcția personajului central și evoluția lui din punct de vedere mental și sufletesc. Talentul autoarei de a-și transcrie ideile în pagină este remarcabil. Iar complexele personajelor centrale (pictorul Augustin Manu și fata sălbatică Roza Ventura), puse în lumină de psihanaliză, vor justifica, în final, acțiunea. Această dominantă a scriiturii reliefează o imagistică a Sinelui și vine să fixeze, în mintea cititorului, un personaj care trăiește într-un scenariu psihanalitic, în care fraza „mor ca să trăiesc, pentru că eu sunt opera mea” îl va urmări pe eroul romanului până la capătul vieții. Iar demonstrația pe care ne-o propune autoarea, creionând povestea unui destin nemilos cu soarta eroilor ei, ne arată că întotdeauna există suferință, după cum există și teorii ale unei vieți, dirijate de Cel-de-Sus, și dincolo de om. Și aici lucrează „fericit” și fantezia autoarei. Pictorul Augustin Manu trăiește o adevărată poveste de dragoste cu fata sălbatică ieșită în cale pe malurile Dunării. Dar un

accident provocat de o avalanșă de zăpadă, la schi, îi va schimba total viața. Rămas fără membrele superioare și orb pentru totdeauna, pictorului nu-i rămâne decât să fie „un văzător cu sufletul”. De aici vor începe întrebările care îl vor urmări și pe cititor. Se găsește artistul în situația „unuia care face umbră pământului degeaba?” sau trauma de după accident devine sursa inspirației pentru creația sa, destinată a fi nemuritoare prin sculptura numită *Domnișoara Wind Rose*? Cele unsprezece luni petrecute printre șamanii din Peru îi vor oferi experiențe nebănuite. În urma dialogurilor cu mentorul șaman Alejandro, pictorul înțelege ce îi lipsește sculpturii lui ca să ajungă la perfecțiune. „Drumul tău nu e complet până când nu vei deveni vindecător tu însuși”, i-a spus șamanul. De aici, până la a-și dona inima prin „sinuciderea asistată” și prelevarea de organe, unui *altul*, care să-i definitiveze opera, nu-i decât un pas. Dar în planul lui Dumnezeu nu intrase un artist, ci Felician, un băiat simplu. Totuși, opera este dusă de artist până la capăt, iar finalul poveștii capătă o perspectivă nebănuită: sculptura e furată, ajunge sub numele de *Fata cu ochii de lună* la un japonez milionar și va fi văzută ca una dintre marile creații ale lumii.

La lectură, povestea Dianei Dobrița Bîlea te ține captiv, hrănind imaginația și sufletul atras de taine.

Motto: „Chiar și un ceas stricat are dreptate de două ori pe zi.“

The Imitation Game

Pe inocentul Lennie Small din „Șoareci și oameni“ nu-l poți înțelege ca pe un căutător de sens al supraviețuirii, ca „întreg“ dacă nu-l asculți și pe Crooks, negrul, fierarul: „Lennie e băiat bun“ (*ibid.*, p. 43); „Poate că acu ai să înțelegi. Tu-l ai pe George. Tu știi bine că vine 'napoi. Da' ia zi că n-ai pe nimeni. Ia zi că nu poți să te duci în dormitor și să joci rummy fiin'că ești negru. Cum ți-ar plăcea? Ia zi că ar trebui să stai aciaa singur și să citești cărți. Firește, poți să joci potcoave pân' se întunecă, da' după aia trebuie să citești cărți. Omu' are nevoie de alții lângă el... Omu' se ticăloșește dacă n-are pe nimeni. Fie cum o fi, da' să fie cineva lângă tine. Ți spui io, strigă, Ți spui io, omu' când e prea singur se îmbolnăvește“ (*ibid.*, p. 38). Slim, zilierul, nuantează: „Poți să fii băiat bun și fără să ai minte. Ba mi pare chiar că-i tocmai pe dos. Ia-l pe unu' cu adevărat isteț, să vezi că rareori e și om bun“ (*ibid.*, p. 21).

Visele din fața morții conturează chipul sensului vieții: „George începu: – O să ne cumpărăm un locșor al nostru. Băga mâna în buzunarul hainei și scoase pistolul lui Carlson; îl despiedică și puse mâna și pistolul jos pe pământ, îndărătul spatelui lui Lennie. Se uită la ceafa lui Lennie. Cercetă locul unde șira spinării se îmbină cu craniul“ (*ibid.*, p. 55); „Hai, zi, îl îmbie iar Lennie. Zi cum o să fie. O să ne cumpărăm un locșor al nostru, o să avem ferma noastră. – O s-avem o vacă, spuse George. Și o s-avem poate și un porc, și o s-avem găini... și pe lângă casă o s-avem... un petec de luțernă“ (*ibid.*, p. 56); „Și George ridică arma și o strânse puternic, și-i apropi-

Ion FERCU

Suntem, fiecare în parte, un Ulise al unui altfel de sens

teava de ceafa lui Lennie. Mâna îi tremura tare, dar fața i se înăspri și mâna se întări. Apăsă pe trăgaci. Trăsnetul detunăturii bubui până sus pe coastele munților și hăui iar înapoi. Lennie zvâcni, și apoi se lăsă domol înainte, cu fața pe nisip, și rămase acolo neclintit“ (*ibid.*, p. 57). Gestul lui George Milton are pentru mine și o altă semnificație. Parcă ne-ar fi spus: „Lennie trebuia să plece, ca să nu puteți vedea drama singurătății lui, neputința de a-și găsi rosturile, sensul vieții“. Sfârșitul acesta tragic are ecoul unei retrageri fără torțe, dar cu onoruri. Cei doi prieteni grozavi depun mărturie, împreună, despre calvarul mărșăluirii prin deșertul uman, despre neputința de a-și întâlni Sinele.

M-a fascinat afecțiunea lui Lennie pentru șoareci. Cumva, el nu îmbrățișează sensul spiritual al șoarecelui din *Biblie*, unde acesta este privit ca un animal necurat; Lennie merge împotriva curentului. Mai mult, biblic, șoarecii sunt prezentați ca o ciumă care i-a infectat pe egipteni în timpul lui Moise. Au fost trimiși să distrugă cerealele oamenilor și casele acestora. Chiar și așa, egiptenii au recunoscut aceste creaturi ca fiind un rezultat al creației lui Dumnezeu și le-au respectat. În mitologie, simbolul șoarecelui este centrat pe ideea capacității de a realiza ceva în viață, indiferent de dimensiunea sa. Șoarecele este un spirit care

are diverse semnificații, pozitive și negative. În mitologia greacă, de exemplu, șoarecele este privit ca o ființă sacră datorită puterii sale de a se adapta la orice condiții, dar și ca un reper care avertizează că trebuie să te ferești de boli devastatoare. Înțeleg faptul că în unele dintre interpretările psihanalistilor a visa că ai un șoarece de companie înseamnă că ești înconjurat de oameni răi. În acest caz, mottoul tău este: „Ține prietenii aproape, dar dușmanii și mai aproape“. Știi astfel tot ce fac dușmanii tăi și ai o șansă mai mare să le strici planurile. Nu-mi fac iluzii: Lennie nu a conștientizat toate acestea, dar îmi place să cred că John Steinbeck l-a zămislit pe eroul său cugetând și la asemenea perspective.

Povestea vieții lui Lennie este una despre singurătate și iluzii, despre o ființă aruncată și părăsită în lume. Lennie îmi pare a fi din familia celor în care trăiesc Quasimodo și King Kong, chiar dacă apropierea par nefirești. Tragical personaj al lui Victor Hugo, cu o uriașă forță fizică, dar cu chip de monstru și tulburări de vorbire, este de o rară frumusețe umană. Lennie adora șoarecii, iepurii și câinii, Quasimodo se îndrăgostește de Esmeralda pe care, în situații-limită, o apără. King Kong, personaj ficțional, monstrul gigant din filme, perceput ca un mare pericol public, se urcă pe Empire State Building, pentru a o proteja pe Ann Darrow, o

actriță care-i fusese oferită inițial ca sacrificiu. Risc iar și spun că Don Quijote, Pickwick și Mășkin au în comun ceea ce G.K. Chesterton crede că îl vizează numai pe Pickwick, cel care are „veșnic acea expresie de uimire gravă pe care o găsim numai la prunci; uimirea gravă care-i singura fericire adevărată ce o poate avea omul“ (G.K. Chesterton, „Charles Dickens“, București, Editura Univers, 1970, p. 81). Ei trec prin viață, căutând și găsind minunății, cu acea credulitate divină pe care unii o percep a fi idiotie. Fiecare în parte reprezintă un Ulise al unui altfel de adevăr, al unei altfel de frumuseți, al unui alt sens al vieții. Păstrând proporțiile, desigur, Lennie, cel care chiar are destrămări mentale mari, este robit de uimirea gravă pe care i-o provoacă tot ceea ce este moale și poate fi mângâiat, dar și de fantasma donquijotesca a cumpărării fermei care i-ar asigura și o investiție de admirație și de satisfacție tactilă. Un uriaș mic, rămas copil, încremenit în copil, dotat cu o forță incontrollabilă și cu încetineală în perceperea realității, incapabil să discearnă răul de bine, Lennie se chinuia cu viața fără să știe, făcea rău fără să vrea. Ingenuu de la natură, nu din contrafacere, visa fără să simtă dimensiunea visului, dar avea o însușire care nu numai că-l umaniza complet, dar îl făcea chiar om-înger: avea speranță.

Și ca să completez tabloul exagerărilor mele riscante, Lennie îmi aduce aminte de adorabilul Forrest Gump, omul acela simplu, cu un IQ relativ scăzut, cum ar zice neprietenii lui Karl Popper, dar cu intenții care pot lecui răni mari. Forrest Gump a alergat toată viața după un vis: prietena copilăriei sale, Jenny. După ce a alergat Lennie, tot o viață întreagă, știți... Când Forrest Gump întreabă „Ce înseamnă normal, până la urmă?“, mă gândesc și la Lennie. Atunci când Gump mărturisește ingenuu „Nu sunt un bărbat deștept, dar știu ce este dragostea“, mă gândesc iar la el. Lennie Small îmi spune că, până la urmă, suntem ceea ce iubim, nu ceea ce ne iubește, dar mai ales faptul că unii dintre noi ne naștem cu tragedia în sânge și trebuie să găsim singuri leac pentru asta, dacă vrem să ne jucăm șansa de a ne întâlni Sinele, rosturile, sensul vieții. Rezumând portretul lui Lennie Small, mi-l imaginez cum îmi zâmbește cu inocența sa rămasă în bloc starturi și, conștient de destrămările care-l locuiesc, îmi șoptește cu dragoste o replică din celebrul film *The Imitation Game*: „Chiar și un ceas stricat are dreptate de două ori pe zi“... Dar Lennie Small, pentru mine, numai un ceas stricat nu era. Este unul dintre marii mei prieteni, un căutător de sensuri inocente ale supraviețuirii.

Căutarea sensului vieții are, desigur, vârsta omenirii, dar academicianul Ștefan Afloroaei („Din nou întrebarea cu privire la sensul vieții“, în „Limba română“, Chișinău, XXIX, nr. 1, 2019) argumentează că „expresia «sens al vieții» apare totuși târziu în literatura europeană. Din câte ne spun unii exegeți, ar fi fost folosită prima oară de Nietzsche, într-un fragment din scrierea polemică *Noi, filologii* (1875). Până la acea vreme se foloseau de regulă alte expresii, bunăoară «cale a vieții» sau «finalitate a vieții», viața fiind văzută mai ales ca o călătorie cu o anumită destinație, chiar dacă necunoscută ca atare“. Filosoful ieșean amintește de faptul că „Nietzsche pleacă de la analogia dintre viață și text: așa cum textul are un curs distinct și o semnificație, la fel și viața omului. În scrierea amintită mai sus discută despre atitudinea celui care, ca filolog respectabil, educă generații întregi de oameni: acesta nu ar trebui să se restrângă la comentarii aride, cunoștințe formale sau pur tehnice, dar să refacă un întreg mod de viață (§131), să înțeleagă pentru sine și pentru ceilalți viața însăși („cea mai înaltă profesie de viață a unui popor: a înțelege ce este viața“ (§104). Nu e posibil să regăsești sensul unui text, al unei opere dacă nu intuiești în prealabil sensul de viață al celor pe care îi exprimi. Acest lucru presupune ca interpretul să cultive el însuși un mod propriu de viață (§106), să modeleze în substanța timpului propria viață, încât aceasta să devină operă de artă“.

• Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU •

Leo BUTNARU

De cum mă trezesc

De la o vreme, de cum mă trezesc, întâi și întâi privesc prin geam... Mda, lumea a devenit ceva-ceva mai puțin minunată... Prin unele părți ale ei istoria deja pare cam veștejită, vlăguită, posibil și din cauza unui număr insuficient de poeți la mia de suflete. În genere, fără energia scriitorilor, țările ar părea cam pleoștite.

Pe alocuri lumea ca teatru a degradat până la condiția de circ (și pâine). Tot mai mulți mici și mitici purtând măști de circ(umstanță). Micii fiind maxim de minimi. În ce privește scriitorii, cei mai în vârstă sau foarte în vârstă, ca să nu zic senili, care de mulți ani nu mai frecvențează circul, câte unuia dintre ei i se face favoarea de-a fi invitat la Stockholm la decernarea Premiului Nobel.

Iar peste cupola lumii ca circ în imensitatea orizontului transpare un chip, parcă privind îndelung îngândurat omenirea... După care Dumnezeu își scoate monoculul roz. (Cel mai realist ar fi daltonismul ce vede lumea în gri și niciodată nu vede, vorba cântecului, *la vie en rose*. Nici chiar în povestea în care se spune că Scufița Roșie o fi scăpat cu bine: lupul întâlnit în cale era daltonist.)

„Dar, la o adică, nu e cazul să mă impacienteze prea tare aceste vagi adumbriri, odată ce lumea e încă destul de frumoasă...“, mă surprind că spun asta cu voce destul de răspicată (la finele propoziției ar putea fi plasat și un semn de exclamație), cu toate că nu am de gând să mă fac auzit sau să demonstrez cuiva ceva anume. Important e, cred, să fim calmi și, pe cât posibil, înțelepți, fără a preamări, dar și fără a minimaliza. Pentru că și fără astea lumea e cam deformată. Sau doar înțeleasă oarecât greșit. Însă, *da capo*, lumea nu a fost dată pe... lume desăvârșită. Iar omul nu ar avea vreo vină dacă nu ar face-o oarecum mai nedesăvârșită. Din păcate, oamenii nu pot lăsa lumea măcar așa, cum au găsit-o, fără s-o facă ceva mai cu probleme.

Așa cum e, cu bune și rele, lumea aparține optimiștilor (ceea ce însă nu înseamnă că pesimiștii ar munci cu ziua la aștia). Chiar dacă nu mai cunoaște entuziasmul de altădată. Iar ceea ce cunoaște totuși nu e decât un entuziasm schilav, radiat de Hiroshima și Nagasaki, de Cernobâl. Perturbat, mutilat de imperialismul și fascismul rus. (Ceea ce nu

exclde posibilitatea ca, la entuziasmul, negativismul și energia lor debordantă, unii înși, dacă ar ști ce doresc, ar face minuni de performanțe.)

Deșertăciunea deșertăciunilor e în conștientul și subconștientul lumii. Iar lumea se încapătănează să facă una-alta, să nu-și pară sieși pesimistă, chiar zădărnice. Lumea neapărată de ea însăși, vulnerabilă în fața ei înseși, neputincioasă în lupta cu ea însăși, înfrântă de ea însăși, murind împreună cu ea însăși...

Dar, în continuare, în propria sa dăinuire, lumea mai rămâne a fi totuși organism sensibil, mie unuia uneori părându-mi-se că ea se schimbă până și de la schimbarea ordinii cuvintelor. Astfel că cei cărora poate le va fi dat să revină în lumea din care au plecat – în lumea noastră, când va fi să iasă de acolo, din cealaltă lume, vor trebui să facă același lucru, ca și atunci când au intrat în ea – să lase orice speranță.

(O, speranța lumii cu ochii mai mari chiar decât cei ai spaimei!

Și totuși, să nu pierdem speranța de a găsi, în sfârșit, calea mântuirii pe care omul să păsească din *prohaos* în *pronaos*... În lumea care inspiră speranță. De asemenea expiră speranță care, parcă predestinat, nu cunoaște limita de la care, mai departe, ar fi domeniul imposibilului...)

Miza studiului Valeriu (Bartolomeu) Anania – omul și scriitorul (Institutul European, Iași, 2023), apărut sub semnătura lui Constantin Petrea, rezidă în intenția de a aborda diversitatea fațetelor personalității supuse cercetării, certificate de activitatea acesteia, pe fundalul specificului ideologic, literar și cultural din perioada interbelică și postbelică românească. Incursiunea lui Constantin Petrea vizează atât opera, cât și biografia celui care a scris-o, iar aceasta presupune o privire de ansamblu, din toate direcțiile, și un efort de coroborare a textelor și contextelor. Or, opera lui Valeriu Anania este vastă, întrucât scriitorul și-a exersat condeiul nu numai în domeniul ficțional – care cuprinde nu doar poezie (abordată în diferite forme), text narativ (în variantele lui), și dramaturgie –, ci și în memorialistică, publicistică (eseistică, omiletică, studii de istorie a bisericii, studii teologice etc.)

Studiul acoperă un spațiu larg, reprezentativ pentru tema propusă, având deschideri ambițioase și meritorii. Constantin Petrea nu are în intenție – așa cum era de așteptat și după cum o indică titlul cărții sale – să contureze o schiță biografică a personalității luate în discuție, deși aceasta a avut un parcurs existențial cel puțin la fel de interesant ca și opera pe care a zămislit-o. El nu urmează nici traseul clasic al incursiunilor monografice (și foarte bine face), părți ale biografiei lui Valeriu (Bartolomeu) Anania degajându-se din analizarea diferitelor sectoare ale operei, precum ar fi memorialistica, dar și din comentarea unor pagini ale dosarelor studiate la C.N.S.A.S. În schimb, Constantin Petrea și-a propus să urmărească personalitatea lui Valeriu (Bartolomeu) Anania din aceste două mari perspective: a omului conturat în biografia sa, organizată prin studierea celor mai importante texte privitoare la acest aspect, și a scriitorului, prin analiza cu obiectivitate a operelor literare pe care acesta le-a publicat.

Există încă texte nepublicate, texte teologice care nu au făcut obiectul cercetării, predici și interviuri în variantă audio și, desigur, marea sa lucrare, ivită ca o încununare la senectute, după mai bine de un deceniu de muncă: diortosirea *Sfintei Scripturi*. Aceste ultime lucrări au constituit o tentație căreia nu i-a dat curs, pe de o parte din cauza proporțiilor pe care le-ar fi dobândit o astfel de cercetare, ce nu ar fi permis cuprinderea tuturor informațiilor necesare, iar, pe de altă parte, abordarea *Sfintei Scripturi*, în varianta concepută de Bartolomeu Anania, ar fi presupus o cunoaștere îndesulătoare a limbii *Septuagintei*. Constantin Petrea este conștient de toate acestea, probând o modestie care îi stră

perna cu ace

Vasile SPIRIDON

Proteism controversabil

bine oricărui cercetător ce își cunoaște limitele. Este bunul motiv pentru care nu întâlnim în expunere amănunte parazitare pentru economia întregului, cum ar fi putut să fie acelea legate de perspective teologice-dogmatice, teologice-liturgice, teologice-morale, teologice mistice. O bună parte din textele lui Valeriu (Bartolomeu) Anania nu sunt încă tipărite și cercetate, iar analiza unei opere nu ar putea fi completă fără o încercare de recuperare a biografiei. Or, a vorbi despre biografia lui Valeriu Anania în termeni definitivi este cel puțin un demers riscant.

Atunci când este vorba să se refere la partea de memorialistică a operei în cauză și, în general, la episoadele delicate, presărate cu presupusele demisii morale, ale existenței lui Valeriu (Bartolomeu) Anania, cercetătorul nu devine conștient și tributar atitudinii encomiastice. El nu se lasă cu totul sedus de obiectul studiului său și nu dă curs impulsurilor subiective. Prin analiza corpusului de texte și prin coroborarea informațiilor cu alte documente credibile, Constantin Petrea a scos în evidență, de-a lungul tezei sale, diversitatea, actualitatea și autenticitatea operei unei personalități care și-a pus și biografia sub semnul memorialisticii.

În privința diversității, Constantin Petrea remarcă faptul că, deși poezia îi este mai la îndemână lui Valeriu Anania, adevărata forță de

expresie și o autentică reflecție a lumii se conturează în proză. Dacă, în sectorul poeziei, Valeriu Anania este un reflexiv, încercând să potențeze virtuțile versului, el își articulează, în eruditele scrieri în proză, nu doar componenta meditativă, ci și pe aceea de povestea ceremonios, ironic, grav, rafinat și chiar epigramatic. Poezia și proza pendulează între a contura profilul unui eu ce trădează propensiuni existențialiste, încercat de întrebări majore, și un eu care încearcă să se regăsească în stratul sublinar de înțelegere a lumii, reconsiderând condiția umană nu de la originea ei istorică, ci anistorică, detectabilă prin recursul insistent la mit. Dacă ipostazele de poet și de prozator se ivesc din dorința de a exprima sau de a contura o viziune despre lume, ipostaza de dramaturg este articulată pe o conștiință colectivă a recuperării istoriei ieșite din sfera realului și proiectată pe aceleași dimensiuni ale mitului. Textele dramaturgice hibridizează mitul, în forma sa brută, ancestrală, cu spiritualitatea creștină a poporului nostru.

Referitor la actualitatea operei lui Valeriu Anania, publicistica, eseistica și memorialistica sunt nu numai actuale, ci și profetice uneori. Este, de asemenea, cazul volumului impresionant de predici și studii teologice ale prelatului Bartolomeu Anania (poate că vor fi subiectul unor viitoare investigații științifice, chiar din partea lui Constantin Petrea).

• Marius Crăiță-Mândră

Ele sunt actuale nu doar prin mesajul pe care îl poartă, ci și prin maniera în care sunt rejustate, în contextul unui discurs omiletic ce riscă să devină anchilozat în contemporaneitate. Multe dintre predicile mitropolitului Bartolomeu Anania îl înscriu pe acesta, prin conținutul și eleganța stilistică, în galeria marilor noștri oratori teologici, alături de Nicolae Steinhardt, Rafail Noica și Constantin Galeriu, ale căror discursuri sau predici stau sub semnul reactualizării permanente a retoricii specifice la necesitățile lumii contemporane.

A treia trăsătură, autenticitatea, pusă în evidență este prezentă în întreaga operă, nu doar în memorialistică, acolo unde ne-am fi așteptat cel mai mult să-și facă simțită prezența. Constantin Petrea face o fină disociere între actualitate și autenticitate. Astfel, dacă, pentru a fi actual, nu trebuie decât să posezi capacitatea de a te adapta unui context cultural în care viețuiești și pe care trebuie să-l asimilezi, pentru a fi autentic, este nevoie de un acordaj fin la nivelul propriei persoane, de o identitate între valorile și reperiile interioare și faptele cu care te legitimezi în fața semenilor tăi. Pentru a crea ceva autentic, în speță opera literară, este nevoie ca însuși autorul să fie autentic. La întrebarea dacă Valeriu Anania a fost autentic, discuțiile postdecembriste au încercat să lămurească această problemă punând-o sub masca insidioasei întrebări dacă a colaborat cu Securitatea. Este întrebarea la care încearcă să răspundă și Constantin Petrea, în aceasta conștient și o mare contribuție a sa: a cercetat îndelung și minuțios dosarele de la C.N.S.A.S.

Există diferențe între ceea ce scrie cineva despre sine și ceea ce scriu alții despre el, în cazul în care ambele referințe se referă la aceleași evenimente. În aceste condiții inerente, este greu de stabilit care dintre informații ar fi mai aproape de oglindirea fidelă a realității. Literatura memorialistică a lui Valeriu (Bartolomeu) Anania este pasibilă să intre în aria ficțiunii, în lipsa unor dovezi ferme că evenimentele s-ar fi întâmplat într-un fel, iar nu într-altul, iar filele Dosarului de Urmărire Informativă, deși au calitatea de text-document, pot fi suspectate de abateri de la veridicitatea și obiectivitatea

informațiilor. În atare condiții, o prezentare cât mai fidelă a datelor realității, pentru reconstituirea unor evenimente de viață, devine cu totul necesară. Constantin Petrea întreprinde o relectură a *Memoriilor* prin filele D.U.I. nu doar pentru completarea necesară a unor zone lacunare în informație din cadrul memorialisticii, ci mai ales pentru capacitatea de a dezvălui o istorie secretă. Este vorba despre o istorie secretă la care accesul este adesea limitat atât de caracterul juridic al documentelor, cât și de eterogenitatea acestora. În absența unei sintetizări adecvate, multiplele file al căror sens este disparat riscă să devină, la o primă vedere superficială, redundante și contradictorii.

Corelarea textului memorialistic cu paginile din dosarele existente în arhiva C.N.S.A.S. permite rescrierea unei biografii care nu este diferită de aceea din *Memorii*, însă capătă bogate nuanțe. Chiar dacă nu clarifică îndeajuns anumite circumstanțe ale unor evenimente personale, documentele din dosar aduc măcar un plus de înțelegere sau trimit către o altă sursă de documentare. În acest sens, este demn de remarcat efortul sintetizator al lui Constantin Petrea. De exemplu, sursele din dosar nu precizează în mod clar motivul pentru care proaspătului eliberat din închisoare Valeriu Anania îi este permisă plecarea în Statele Unite. Dar, atât *Memoriile*, cât și documentele din Dosarul de Urmărire Informativă, coroborate cu alte informații, reprezentate de alte cărți de memorii sau studii istorice, mai mult sau mai puțin creditabile, îi permit autorului studiului să avanseze ideea că, deși a fost o hotărâre și o colaborare între instituții (Departamentul Cultelor – implicit Securitatea și Patriarhia), Valeriu (Bartolomeu) Anania nu a fost un colaborator al Securității. Tot Dosarul de Urmărire Informativă este acela care clarifică sau sugerează împrejurările în care arhidiaconul devenit arhimandrit Bartolomeu Anania a fost trimis în Statele Unite, ulterior i s-a retras responsabilitatea respectivă.

Recurgând la diferite metode (comparativă, teoretică, analitică, teologică etc.), precum și la descriere și sinteză, Constantin Petrea face dovada, pe parcursul studiului său *Valeriu (Bartolomeu) Anania – omul și scriitorul*, că este foarte bine informat în legătură cu subiectul abordat, că a consultat riguros și onest o bibliografie vastă (eseuri, studii și articole din diverse domenii), aducând la lumină elemente importante legate în primul rând de opera unei personalități proteice și controversate, așa cum a fost Valeriu (Bartolomeu) Anania.

– Ne întâlnim adesea de-a lungul holurilor Colegiului Național de Artă „George Apostu” Bacău. Nu în puține rânduri am vorbit despre tradiții, folclor, câte ceva despre cântul popular. Vă mărturisesc că nu mă consider un ascultător fidel al acestui gen muzical, însă am câteva preferințe certe. Îi apreciez în mod deosebit pe cei care nu au renunțat la calitate, la legătura directă cu satul autentic pentru a face loc rațiunilor exclusiv comerciale. De aici îndrăznesc să plecăm în dialogul nostru, de la cultura autentică. Nu vă ascund faptul că dintotdeauna v-am perceput a fi un om foarte sincer în raport cu tot ceea ce întreprindeți. Sunteți, fără doar și poate, o personalitate a culturii noastre, deopotrivă locală și națională; aveți așadar mulți oameni în jur. Care sunt acele două-trei calități pe care le apreciați în mod deosebit?

Oana Crețu: – Mă simt onorată că v-ați gândit la mine pentru acest interviu și totodată mă bucur că fac parte dintre acele preferințe certe în materie de muzică populară, mai ales că, așa cum ați menționat, nu sunteți un ascultător fidel al acestui gen muzical. Înseamnă că repertoriul meu v-a atras atenția, din punct de vedere melodic, dar mai ales din cel al versificației. Aș porni de la cuvântul „autentic”, care se pare că în zilele noastre este pronunțat mai rar, pentru a nu fi interpretat greșit. Aceasta se datorează faptului că oamenii nu mai au încredere în forțele proprii, nu se mai consideră creatori. Le este rușine, poate le este frică să fie autentici! Să nu uităm că din cele mai vechi timpuri, creația care a dăinuit peste veacuri a fost cea născută din autenticitatea omului; acesta nu s-a sfârșit să-și pună sufletul (cu bune și rele) în aceasta. Așadar, calitățile pe care eu le apreciez în mod deosebit sunt autenticitatea, franchețea, bunăvoința.

– Tot ceea ce ține de zona folclorului a fost privit de o parte a intelectualității ca fiind ceva secundar, cumva de rangul al doilea. Din postura de ambasador al culturii noastre, ați transmis deja, tocmai prin cântecul popular, dar probabil și prin activitatea de la catedră, un mesaj încărcat de profunde și variate semnificații. Cum explicați o asemenea stare de fapt și care pare să fie destinul folclorului într-o societate contemporană din ce în ce mai puțin dispusă să acorde atenție sporită tradiției?

– După cum se știe, conceptul de „folklore” se traduce prin „înțelepciunea poporului” și conține întreaga creație spirituală a unui popor ce a fost, este și cu siguranță va fi transmisă pe cale orală de-a lungul generațiilor. Nu de puține ori auzim „spune o vorbă din popor”, ceea ce ne duce cu gândul că dintotdeauna s-a plecat de la „înțelepciunea poporului”. În altă ordine de idei, acea parte a intelectualității care

Oana CREȚU:

„Calitățile pe care eu le apreciez în mod deosebit sunt autenticitatea, franchețea, bunăvoința”

privește folclorul ca fiind ceva de rangul al doilea pune pe primul loc rațiunea. Dar dacă gândirea s-ar împleti cu simțirea, nu s-ar mai privi tot ceea ce ține de zona folclorului ca fiind ceva secundar. Contrar acestora, de-a lungul vremii, avem multe exemple de intelectuali din diferite domenii care s-au inspirat din creația folclorică pentru compozițiile lor. V-aș invita să ascultați Suita nr. 3 pentru orchestră (numită și „Sătească”) Op. 27 de George Enescu, precum și „Jocuri/dansuri populare românești” pentru pian de Béla Bartók, în care spiritul țărânului autentic se împletește armonios cu rațiunea intelectualului. E adevărat că societatea contemporană acordă mai puțină atenție creației folclorice, dar important este că o acordă, iar cei care o fac se străduiesc să păstreze cu sfințenie valorile naționale prin conservarea și promovarea creației folclorice românești. Am convingerea că ambasadorii culturii autentice vor avea grijă ca vechiul să nu se uite, ci să fie adaptat la viața contemporană în așa fel încât să nu se modifice esențial – pentru a rămâne fidelă față de bunurile spirituale moștenite –, ci să fie o sursă nepuizabilă de inspirație pentru cei ce vin...

– Cine este de fapt Oana Crețu? Aș vrea să punctați câteva etape ale parcursului dumneavoastră, eventual să rememorați primul concert important. De ce nu, dacă considerați important, ne putem opri asupra unei personalități din arealul cântecului popular care v-a influențat...

– M-am născut în comuna Poduri, județul Bacău, într-o zi de miercuri, 16 noiembrie 1983. Sunt primul copil al familiei

Crețu și am un frate mai mic cu 5 ani. Încă de mică am îndrăgit tot ceea ce înseamnă tradiție românească, ascultând la radio și la TV muzică populară românească (în special pe cea moldovenească). Am absolvit Liceul Pedagogic „Ștefan cel Mare” din Bacău, cu specializarea învățător-educator, apoi Școala Populară de Arte din Bacău, la secția Canto muzică populară, și, ca o încununare a pasiunii, Facultatea de Muzică, cu specializarea Pedagogie muzicală, la Universitatea Națională de Arte din București, precum și un master în Folclor la Universitatea Națională de Arte „George Enescu” din Iași.

La 15 ani, pe când eram elevă, am început colaborarea cu ansamblul „Plaiurile Bistriței” al Casei de Cultură „Vasile Alecsandri” din Bacău, cu care am participat la multe spectacole, timp de 5 ani, cât a durat liceul vocațional. Pentru începuturi, această colaborare a contribuit foarte mult la formarea mea ca artist. De-a lungul anilor am participat și am obținut premii la diferite festivaluri – concurs naționale și internaționale de muzică populară, iar în 2006 am fost aleasă dintre sute de concurenți să reprezint Moldova la cea de-a doua ediție a Concursului „Eu mi-s mândră-n sat”, un concurs bine cunoscut la vremea respectivă și organizat de Televiziunea Antena 1, în cadrul emisiunii „Duminică în familie”. Primul concert important a avut loc chiar la vârsta de 15 ani, la nici o săptămână de la începerea colaborării cu renumita orchestră din Bacău „Plaiurile Bistriței”. Împreună cu o parte dintre instrumentiștii acestei orchestre am susținut un program artistic în cadrul unei recepții organizate de cadrele militare în localitatea Bălțătești, județul Neamț.

O personalitate din arealul cântecului popular care m-a influențat a fost doamna Laura Lavric, cu al cărei stil de interpretare m-am identificat mereu și al cărei repertoriu l-am interpretat în anii când nu aveam cântece personale. Chiar am fost numită în anii aceia și – posibil și acum, cine știe? – de către colegii de breaslă „Laura Lavric a Bacăului”. Anii au trecut, iar doamna Lavric mi-a devenit prietenă și colegă de scenă. Ce-mi pot dori mai mult?

– Începem implicit să vorbim despre omul frumos! Haideti să mai zăbovim asupra frumosului în arta muzicală. Vorbim de

muzica de calitate – aici mă refer fie la muzica clasică, în sensul de muzică simfonică, fie la cea tradițională ori la aceea care este aranjată după canoanele jazzului. Asemenea forme ar putea fi un mod de comunicare cu Absolutul, cu Dumnezeu. Încerc să pătrund într-o zonă intimă, întrebându-vă: când ați simțit pentru prima oară, exclusiv prin cântec, prezența lui Dumnezeu?

– Muzica de calitate are o putere uimitoare pentru că aceasta reprezintă unul dintre mijloacele cele mai eficiente de a impresiona inima omului, făcând-o să vibreze. Atunci când se trăiește cu adevărat muzica, Creatorul este în legătură directă cu creația Sa, luminând-o prin puterea Duhului Sfânt. Astfel, muzica devine cel mai bun balsam pentru tot și toate. Totuși, la acest nivel ajung doar sufletele nobile, pline de credință, dragoste, bucurie, speranță. Vă mărturisesc că prezența lui Dumnezeu, exclusiv prin cântec, am simțit-o dintotdeauna, pentru că în El mi-am pus nădejdea înainte de fiecare eveniment artistic.

– Imaginați-vă că cineva o va asculta pentru prima dată pe Oana Crețu: ați prefera să vă audă cântecele înregistrate sau live, în concert? Lărgesc întrebarea: pentru interpret, mai are publicul de azi un rol activ? Încă mai există acea legătură de-nepus-în-cuvinte între interpret și audiență?

– Dacă mă ascultă pentru prima dată, prefer să mă audă live într-un concert, iar la finalul acestuia îi voi dăruia și un album muzical cu cântece înregistrate. E adevărat că publicul are un rol esențial pentru fiecare interpret. Nimic nu se compară cu momentele trăite pe scenă, live, în fața unui public activ care rezzonează cu actul artistic. Și da, dintotdeauna a fost o legătură de-nepus-în-cuvinte între

interpret și audiență, numai că intensitatea trăirilor sufletești depinde de fiecare interpret în parte, de felul cum acesta știe să capteze atenția publicului pe toată durata actului muzical.

– Cum arată România cea frumoasă astăzi? Ce merită a mai fi privit?

– România a fost, este și va fi frumoasă; nu degeaba i se spune „Grădina Maicii Domnului”. Să nu uităm că ne aflăm pe un pământ apostolic încreștinat de Sf. Apostol Andrei, cel întâi chemat de Hristos. Pe lângă acestea ne putem bucura de cele mai importante forme de relief, de un pământ fertil și de o climă ce ne oferă satisfacția de a trece prin toate cele patru anotimpuri. Frumusețea României este dată totodată de românul autentic, muncitor, empatic, ospitalier, care găsește rezolvare la orice, oricând și oriunde.

– Doamne-ajută! Cred că mai este un domeniu drag dumneavoastră, dar și mie! Grafic vorbind, elementele sacralului sunt prezente în costumele populare. V-aș întreba cumva metaforic: ce povești poartă peste timp acestea?

– Din cele mai vechi timpuri românul a căutat să păstreze legătura cu divinitatea prin diferite mijloace. Astfel, costumele populare românești au devenit o lume plină de înțelesuri și simboluri, un mod de comunicare cu pronia cerească. Cămașa populară românească, ia, se cosea în tihnă, în tăcere, aproape în meditație, iar motivele populare folosite erau simboluri prin care purtătorul își spunea povestea, își țesea visurile, dorurile sau cerea ajutorul divinității. Simboluri precum liniile drepte, crucea au o strânsă legătură cu evoluția și spiritualitatea, pe când cercul în combinație cu o stea înseamnă soarele, reprezentând căldura și energia vieții; simbolurile vege-

taie precum copacul, frunza, floarea, ghinda, conul de brad – acestea reprezintă înțelepciunea și reînvierea, pe când sfoara se leagă de firul vieții.

– Din câte știi, sper să nu mă înșel, ați cules folclor în mod autentic. Povestiți-mi puțin despre postura aceasta, despre cum procedați. Versurile dumneavoastră sunt direct preluate din vatra comunităților sau ele refac experiențe prin succesive transformări?

– De obicei merg în diferite sate ale județului Bacău pentru a culege folclor de la instrumentiștii cunoscuți pentru talentul lor improvizatoric. Mă interesează în special linia melodică și mai puțin versurile. Acestea din urmă le compun după ce definitiviez melodia unui cântec, inspirându-mă din poveștile de viață ale celor din jurul meu, dar și din experiențele mele. Sunt de părere că fiecare cântec, fie el lent, fie într-un tempo mai alert, trebuie să conțină un mesaj puternic pentru a-l îndemna la reflecție pe ascultător. Doar un sincrism autentic între linia melodică și versurile cântecului va face ca acesta să fie apreciat și memorat/cântat de colectivitate.

– Lumea de astăzi presupune topuri, vânzări și alți asemenea indici care, cel puțin pentru cel ce iubește muzica de calitate, nu au întotdeauna relevanță. Pe de altă parte, industria muzicală de aici nu a dus până la capăt un proces de sincronizare cu ceea ce se întâmplă în Vest. Totuși, nu pot să nu dau glas și acestei curiozități: vorbim despre imprimări deja existente, discuri? Ce proiecte se prefigurează în linia orizontului?

– E-adevărat că în vremurile acestea în care tehnologia este foarte avansată și se poate găsi tot ceea ce ține de partea audio – video pe internet, vânzările au scăzut considerabil. Totuși, există fani care țin să aibă în colecția personală un CD audio cu autograful interpretului. De aceea, nu de puține ori, am trimis în diferite colțuri ale țării, prin mijloace de curierat, albumele mele muzicale. Primele înregistrări au loc în anul 2000, pentru ca în anul 2009 să apară pe piață primul album intitulat sugestiv „Mult îmi place a cânta”, înregistrat cu Orchestra Bucovineană. În 2019 apare cel de-al doilea album, numit de data aceasta „Așa joacă neamu' meu” (un fel de... mult îmi place

și-a jucat, nu numai a cânta!), înregistrat cu orchestra „Mugurel” din Chișinău (dirijor, maestrul Ion Dască). Am înregistrat câteva colinde și privesc, precum și un număr impresionant de videoclipuri realizate de profesioniști în domeniu.

Aș dori să punctez faptul că toate cântecele sunt compuse de mine, atât liniile melodice cât și versurile, pentru că, așa cum spun într-un cântec, „Câte văd, toate le cânt / Și te port, lume, în gând, / C-așa mi-a fost dat: / Ca să-ți cânt cu drag”. Desigur, sursa de inspirație este folclorul din județul Bacău, ținut pe care îl reprezint cu mândrie. Ca material audio poate părea puțin, dar pun accent pe calitate și mai puțin pe cantitate. Consider că un cântec necesită o atenție deosebită înainte de a fi înregistrat și adăugat pe un album. Inspirația nu vine forțat, ci ca o urmare a trăirilor sufletești.

Unul dintre cele mai cunoscute cântece ale mele se numește „Nașule, găina-ți dau”, un cântec foarte cerut la nuntă în zona Moldovei, care se regăsește pe primul album muzical. Dar amintesc și alte cântece apreciate: „Corăgheasca”, „Mult îmi place a cânta”, „Așa joacă neamu' meu”, „Ce-am scris azi, nu citesc mâine”, „De-aș avea aripi să zbor”, „Suflet de român”.

– Care sunt instrumentele tradiționale românești care vă sunt cele mai dragi și de ce?

– Dintotdeauna mi-a plăcut să ascult trompeta. Mi se pare un instrument nobil, cu un sunet pe cât de puternic, pe atât de suav. De asemenea, îmi place mult cum sună doina cântată la acest instrument. E o încântare pentru ascultător, dar și o mare provocare pentru acel instrumentist care trebuie să fie neapărat iscusit. Îmi place mult și naiul, pe care l-am achiziționat acum câțiva ani și pe care-l studiez în timpul liber.

– Ce părere aveți despre colaborările dintre interpreții de muzică populară și artiștii din alte genuri muzicale?

– Aceste colaborări sunt benefice, dar în măsura în care se păstrează elementele tradiționalului. Interpreții de muzică populară trebuie să impună niște limite artistice clare pentru a nu se abate de la ceea ce este autentic. E o datorie pe care noi, cei care slujim folclorul românesc, o avem față de înaintașii noștri.

– Lucrați mult cu tinerii. Ce sfaturi le dați celor care doresc să urmeze o carieră în muzica populară? Altfel, ce credeți că i-ar motiva să continue un astfel de drum?

– În primul rând, inima trebuie să rezoneze cu tot ceea ce înseamnă folclor. Dacă aceasta se întâmplă, tânărul respectiv va îndrăgi și muzica populară. Pentru acei tineri care îndeplinesc condițiile menționate mai sus, dar se nasc și cu un

talent vocal deosebit, cariera în muzica populară poate fi una sigură numai dacă vor ține cont de niște factori importanți: studiul individual, perseverență, autenticitate și... multă modestie. Motivația alegerii unui astfel de drum este direct proporțională cu respectul pentru tot ceea ce ține de creația populară, de cât de mult își dorește respectivul tânăr să contribuie la îmbogățirea, înfrumusețarea și transmiterea către generațiile viitoare a valorilor noastre naționale.

– Strict profesional, vedeți rostul mijloacelor moderne de comunicare? Rețelele de socializare, rapiditatea informației etc. conduc în toate cazurile și la o diluare a mesajului?

– Mijloacele moderne sunt benefice, numai că tinerii noștri nu prea știu să le folosească corect. Dacă acestea ar fi utilizate doar în scop educativ și cu mai multă responsabilitate/grijă, nu ar exista atâtea discuții la nivel mondial. De multe ori informațiile pe care aceștia le accesează sunt eronate, ceea ce duce la diluarea lor și implicit la învățarea greșită din start. Cred că familia din care provine copilul are un important rol în dezvoltarea sa, care depinde de modul cum părinții îi însuflă acestuia acele principii morale atât de necesare ulterior. Urmează mediul școlar, care împreună cu familia și comunitatea contribuie semnificativ la formarea viitorului adult responsabil, curajos, dar mai ales „învățat să învețe”.

– Care este sentimentul nobil în virtutea căruia lumea ar merita să fie salvată de sub imperiul răului?

– A vedea binele în oricine și orice. Omul, fiind creația lui Dumnezeu, este lumină din lumină, deci din start acesta nu poate fi întuneric. Întunericul vine de la cel rău, care caută prin orice cale să știrbească din lumina sufletească a omului. Îmi vine în minte un citat pe care l-am găsit cândva într-o carte: „Când începi să te rogi, abia atunci dai de dracul. Dar nu ca rob, ci ca cel care i te împotrivesc”. Și am să continui cu o vorbă pe care adeseori o zice părintele meu duhovnic: „Dacă omul l-ar cunoaște pe Dumnezeu, nu ar fi invidios, clevetitor, rău cu aproapele său”. Prin urmare, salvarea lumii de sub imperiul răului este păstrarea luminii sufletești prin rugăciune, iertare, dar mai ales prin bunățate. Sigur, pentru aceasta fiecare dintre noi are nevoie de acea curățire interioară care se poate obține doar prin Sfintele Taine, prin spovedanie și împărtășanie. Așa că... să dorim ca Dumnezeu să ni se descopere pentru a rămâne fii ai luminii!

Interviu de Marius MANTA

Nimic esențial, și totuși...

M-am folosit și eu de titlul derutant al volumului semnat de A.T. Branca, pentru a scrie o cronică, dar și pentru a semnala că uneori de sub carapacea neesențialului, să-i spun așa, pot să se ivească frumuseți, că aparențele trebuie desfăcute până la ultimele nuanțe semantice.

Nimic esențial este un volum apărut la Editura Eikon, în anul 2021, într-o realizare grafică de excepție, cartea având cincizeci și patru de poeme, între filele sale fiind inserate și câteva imagini color. A.T. Branca nu vine de niciunde; ea s-a remarcat ca publicistă, cu o prezență constantă în reviste culturale, printre care *Bucovina literară*, *Hyperion*, *Olt Art*, fiind totodată autoarea a două romane, bine primite de cititori. Analizând lirica poetei dintr-un alt volum, *Tandem cu umbrele*, criticul Alexandru Cistelean face următoarele aprecieri: „Și la A.T. Branca visările și iluziile se lovesc de limitele dramatice ale condiției umane, cele în care suntem fără scăpare și-n care ești singur. Sunt limitele între care se zbate și poeta, dar fără tapaj lamentos, ci, mai degrabă, în regim confesiv auster”.

Confesiunea, reflexivitatea și o superioară detașare de cotidianul rănced se remarcă în volumul *Nimic esențial*, care, deși se constituie ca primul, din scriitura lirică a autoarei, dezvoltă o conștiință problematică, o strunire a frazării poetice și o bună cunoaștere a versului modern. Îmi este la îndemână să exemplific dimensiunea confesivă a poemelor din volumul citat, cu o secvență revelatoare din poemul *Întoarcere în timp*: „la început viața mea se compunea din mici / momente de bucurie / pe care le făceam căpătâi, cum aduni vreascuri din pădure, / le cari pe umeri o bucată de drum și le ții la / adăpost de ploie vreme / nici nu știi când ai uitat de ele, / nici nu știi când au ars pe foc / și așa lumea mea s-a făcut tot mai mică”.

Firul poveștii despre sine continuă cu etapa anilor de școală, când conștientizarea unui reper se petrece odată cu contemplarea, pe un cer imaginar, a *stelei lui Eminescu*. Sintagma *lumea mea* se repetă în discursul poetic, în ciuda celor două secvențe sonore, una după cealaltă, și anume *mea/mea*. Pesemne că autoarea a dorit să accentueze astfel o trimitere la *Lucașfărușul eminescian*, în care astrul își asumă condiția de geniu, cu tot ceea ce implică aceasta.

Temele predilecte în carte, subsumabile supratemei timpului, sunt copilăria, familia, dragostea, mai puțin ca garant al cuplului adamic și mai mult ca suferință și purificare, urmate de o aparentă vindecare, prin cunoaștere și autocunoaștere. A.T. Branca are predispoziție romantică pentru mister, îi plac și îi vin bine tușele accentuate, antitezele puternice, jocul în oglindă, ca și linia demarcată între *tu și eu*: „am bătut cu discreție la ușa ta / doream să te cuprind în taină, / [...] tu ai rămas cumpănit, absolvit de lucrul tău / și nu te-ai întors să-mi vezi ochii / în care ardea focul neliniștirii, / să-mi vezi șoaptele mușcate de febră, / frământarea din sânge care-mi zgâlțâia umerii” (*discreție*).

Motive poetice recurente pentru tema iubirii sunt *îngerii, inima, ochii, zidurile, molozul, gările* și, bineînțeles, *trenul pierdut*. Lectorul, prins în spectacolul de stări și cadre naturale stilizate, intră în atmosfera lui *trop tard* și rezonază cu melancolia indusă. Nevoia de dialog are propriile cutume, partenerii sunt sau nu sunt materiali, concreți, așa cum se întâmplă în poemul *conversația sufletelor*, în care poeta se ipostaziază într-o păpușă de lut (viu), abandonată pe te miri unde: „o lași pe unde se nimereste / o arunci într-un colț, o ridici iar / o însuflețești cu o mângâiere / îi iei suflarea cu un singur cuvânt / de parcă nici n-aș avea suflet”.

A.T. Branca are o revelație atunci când se întoarce în trecut, afirmând că vedea lumea „doar în alb și negru”, însă mai târziu a putut să-i descifreze multiplele reverberații, începând cu momentul când, mărturisește poeta, „am călcat într-un ghimpe de balaur”. O artă poetică în care relația creator-cuvinte-cititori sugerată metaforic, prin „enuțuri potrivite” – ceea ce-mi amintește de Arghezi, cel din volumul *Cuvinte potrivite*, și nu numai –, este poemul cu titlul anticipator *enuțuri potrivite*: „dar cuvintele și eu suntem ca petalele, suntem ca vântul, suntem ca lumina, / suntem ca niște cai pe câmpia cerului / greu de adunat, greu de potrivit, greu de strunit”.

Volumul are destule elanuri juvenile, poeme incantatorice, decupaje de peisaje în consonanță cu stările poetei, cu fluxul și refluxul iubirii, ca și o doză consistentă de autorevelare, după fiecare experiență parcursă. Versurile care i-au urmat acestei cărți, cuprinse în volumul *Tandem cu umbrele*, păstrează spectrul liric al autoarei, dar aduce un plus de abstractizare și de generalizare în imaginarul poetic, semn evident al unei alte vârste poetice și de captare a minunilor lumii.

A.T. Branca este o poetă de cursă lungă, având o lejeritate în limbajul conotativ de apreciat, o percepție gravă asupra lumii și o putere de penetrare în conștiința lectorului care, toate la un loc, sunt convinsă că îi vor trasa un destin poetic absolut meritoriu.

Gela ENEA

Motto: „Numeroase lucrări și articole mi-au alimentat reflecția și au contribuit în mod direct la scrierea acestei cărți.“

Anne Viguier

A scrie despre istoria Indiei este un act temerar, pentru că această peninsulă uriașă, așezată în sudul Asiei și scaldată de apele Oceanului Indian, a atras de timpuriu tot felul de cercetători, misionari, negustori, cărturari, fascinați de exotismul ei, de diversitatea de etnii, limbi și dialecte, caste și obiceiuri răspândite în toată țara. Apoi, India mai este celebră ca fiind patria fahirilor, a yoghinilor și a lui Buddha și Mahavira. Dispune de o literatură străveche scrisă în limba sanscrită (limbă vorbită de o elită intelectuală), Vedele și epopeile *Mahabharata* și *Ramayana*, ce sunt studiate și astăzi de noi generații de specialiști. Se admite că odată cu secolul al XVIII-lea începe cercetarea istoriei milenare a Indiei. Savanți din diferite țări au fost atrași de istoria ei, iar unul dintre primii europeni care au călătorit în India a fost regele macedonean Alexandru cel Mare (356 î.H. – 323 î.H.), care s-a bătut cu regele Poros, apoi a pătruns în interiorul Indiei până ce armata a refuzat să-l urmeze. În acel loc, Alexandru a ridicat 12 altare de sacrificii pentru zei și o coloană de bronz pe care a scris că până acolo a ajuns el: „Aici s-a oprit Alexandru“.

Dintre numeroasele cărți consacrate istoriei Indiei avem în fața noastră pe aceea scrisă de Anne Viguier*, apărută la Paris în 2023, la Editura Flammarion, segmentată în șapte capitole, precedate de o introducere. Anne Viguier studiază în cartea sa istoria Indiei din timpuri imemorabile, adică vreo 5000 de ani de istorie, până în contemporaneitate. Fiecare capitol este dotat cu o listă de lecturi suplimentare, o cronologie a evenimentelor și o hartă explicativă. Am început, așadar, lectura cărții cu un interes deosebit. În India și-a făcut o parte din studii Mircea Eliade, cu profesorul Surendranath Dasgupta, iar idila cu fiica acestuia, Maitreyi, l-a determinat pe Eliade să scrie un roman cu același titlu. Maitreyi Devi i-a dat o replică tardivă în *Dragostea nu moare*, scriitoarea venind la București pentru a le cunoaște pe mama și sora lui Eliade; lui i-a făcut o vizită la Chicago.

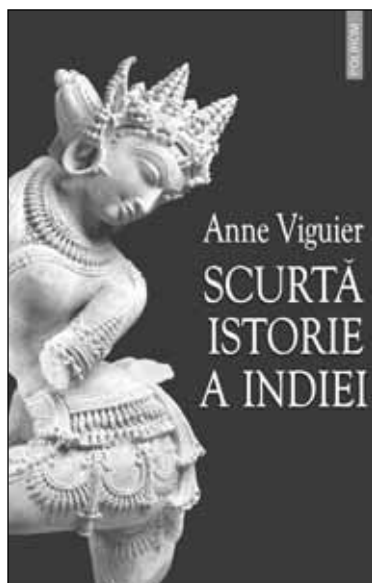
Populată din timpuri străvechi, India a cunoscut mai multe valuri de populații, între care și arieni, veniți prin trecătorile munților Hindukush, populație războinică ce a stat la baza multor popoare europene. Târziu, în secolul VII, în vestul Indiei se stabilesc perșii zoroastrieni, numiți și *parși*, ale căror obiceiuri religioase le-au păstrat până astăzi, fiind descrise de Blasco Vicente Ibanez. Sudul Indiei este dominat de civilizația

Ionel SAVITESCU

O scurtă istorie a Indiei

dravidiană, existând legenda unui continent scufundat – Kumari – care se alătură, astfel, celorlalte două: Mu și Lemuria. La mijlocul secolului XIX, exploratorul englez Alexander Cunningham a vizitat ruinele orașului Harappa, aflat astăzi în Pakistan, apoi Sir John Marshall a anunțat descoperirea unei vechi civilizații, la sud de Harappa, la Mohenjo-daro, datând din mileniul III î.H. În oraș se aflau case spațioase bine întocmite, canalizări, iar anumite obiecte dovedeau o condiție socială superioară Egiptului și Mesopotamiei: „Așadar, o lume prosperă care, probabil, își consacra o parte din resurse confortului locuitorilor. Casele mari cu verandă și curte centrală aveau toate câte un puț, săli de baie și latrine“ (p. 46). La Mohenjo-daro se pare că exista un bazin de înot. Dispariția acestei civilizații rămâne un mister. Despre aceasta se poate consulta Jean-Marie Casal – *Civilizația Indusului și enigmele ei*, 1978.

Textele *Purana* și *Brahmana* oferă câteva indicii despre un rege legendar al Indiei, Manu, autor al *Codului de legi*, tradus de mitropolitul Irineu Mihălcescu. *Vedele* au fost compuse în sanscrită între 1500 și 500 î.H. *Vedele* sunt urmate de *Upanishade* (comentarii filozofice). Societatea brahmană era compusă din preoți, războinici și producători (agricultori). Mai existau servitorii (shudra). În aceste condiții apar doi reformatori Sinddhartha Gautama (Sakia Muni, Buddha) care, după ce descoperă boala, bătrânețea și moartea, își părăsește familia și duce o viață ascetică. A urmat *trezirea* sa și susținerea *căii de mijloc* (Dharma). Mahavira este un alt ascet reformator, care a dat naștere jainismului: „Jainismul, mai auster decât budismul, nu putea să convingă decât un număr mic de adepți“ (p. 54). Dacă budismul s-a răspândit în China, Japonia, Asia de Sud-Est, jainismul nu a trecut de granițele Indiei. Aceste doctrine religioase au fost studiate și de Mircea Eliade. Astăzi, în India se constată o revenire la vechile tradiții vedice susținute de premierul Indiei, Narendra Modi. Dinastiile Maurya și Gupta rămân celebre. Ashoka, rege budist, este al treilea rege al dinastiei Maurya, renumit pentru edictele sale în care își îndemna supușii să renunțe la „invidie, furie, cruzime, pripeală, încăpățănare, lene, oboseală“ (p. 77). Imperiul Gupta este, în genere, puțin cunoscut; inscripțiile și monedele rămân singurele surse de cunoaștere.

Această perioadă a domniei lui Chandragupta II este descrisă de pelerinul chinez Fa-Hsien. Din această perioadă datează budismul tantric, răspândit în Tibet. Cultura tamilă este renumită prin *literatura Sangam* (adunare, academie), ce constă într-o întâlnire anuală de poeți care concuau sub patronajul regelui. Din această perioadă datează și *Arthashastra*, un tratat despre guvernare atribuit lui Kautilya, comparat adesea cu *Principele* lui Machiavelli. În sfârșit, la lecturi suplimentare este citat și Michel Angot cu *India clasică*, tradusă în românește în 2002 (v. „Ateneu“, iulie 2004, p. 17).

• Mihnea Baran

În 1947, Pakistanul se desparte de India. În Pakistan, se vorbește limba urdu, impusă la curtea lui Aurengzeb, scrisă cu caractere arabe, iar în India se folosește limba hindi, scrisă cu caractere devanagari, provenite din sanscrită. În sfârșit, domnia mogulilor se încheie în 1739, când afganul Nadir Sah jefuiește Delhi, ia Tronul Păunilor și comorile fabuloase ale marilor moguli, dar existența imperiului a mai durat mai mult de un secol. Dacă Cristofor Columb nu a reușit să ajungă în India, acest lucru va fi realizat în 1498 de Vasco da Gama; apoi în India sosesc spaniolii, portughezii, englezii, francezii.

În 1876, regina Victoria devine împărăteasa Indiei, engleza înlocuind persana în administrația publică încă din 1835. În 1829, Rummohun Roy a cerut ca ritualul *seti*, prin care soția văduvă era arsă pe rugul funerar al soțului de vie, să fie abolit. Secolul XIX este favorabil naționalismului indian: Mahatma Gandhi (1869-1948) se impune drept conducător al luptei de eliberare națională. Teritoriul uriaș al Indiei se desparte în Pakistanul de Vest (devenit independent la 14 august 1947) și de Est (devenit Bangladesh) și India, devenită independentă la 15 august 1947. Nehru și fiica sa, Indira Gandhi (asasinată în 1984), au fost premieri remarcabili care au încercat să modernizeze India. Sloganul Indirei Gandhi era *eliminarea sărăciei*, iar actualul premier, Narendra Modi, susține o *Indie curată*.

În politica externă, India a oscilat între Uniunea Sovietică și SUA. A avut conflicte militare cu Pakistanul și China. Din 1959, când China a ocupat Tibetul, actualul Dalai-Lama s-a refugiat în India. Diaspora indiană este mai numeroasă decât cea mexicană și chineză. Fiind cea mai populată țară din lume (1,4 miliarde de locuitori), India visează să devină o superputere, astfel că în 2018 era considerată ca a cincea putere mondială, întrecând Franța. Din punct de vedere cultural, India este renumită pentru cultura ei străveche, iar în secolul XX, Rabindranath Tagore a primit Premiul Nobel în 1913. Mulți scriitori indieni, între care Salman Rushdie, scriu în engleză. Pentru a-și hrăni populația numeroasă, India este preocupată de o agricultură performantă.

Anne Viguier parcurge 5000 de ani de istorie a Indiei într-o carte de aproximativ 300 de pagini, o adevărată performanță intelectuală. O recomandăm cu căldură.

*Anne Viguier, *Scurtă istorie a Indiei. De la țara celor o mie de zei, la putere mondială*, traducere de Nicolae Constantinescu; Iași, Editura Polirom, 2024, 273 p.

Personalități băcăuane

Ovidiu Lazăr

N. 7 februarie 1960, în Bacău. Conferențiar universitar, regizor, poet, eseist. Fiu de ofițer infanterist, a avut o „copilărie mai specială”, fiind mereu pus în situația să-și urmeze tatăl ori de câte ori era mutat într-o altă unitate. Greu de gestionat la vârsta aceea, stresul generat de multele schimbări a avut uneori efecte nedorite, ce l-au pus în dificultate. Și-a început studiile primare la Dorohoi, le-a continuat pe cele gimnaziale la Roman, apoi la Iași, unde a absolvit Liceul „Mihai Eminescu” și a fost pe punctul de deveni student la Facultatea de Litere. Fascinat de filme și de reprezentațiile Teatrului Tineretului din Piatra-Neamț, a decis instant să-și retragă dosarul și să plece în Capitală, după ce a „descoperit într-un ziar un anunț precum că la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică din București au rămas trei locuri la Regie”. A trecut de proba eliminatorie, dar o informație greșită primită de la „o secretară” l-a privat de cea de-a doua, așa că a ratat admiterea. Nu a renunțat însă, iar între „prima admitere și a doua a(m) fost profesor suplinitor într-un sat de lângă Iași, la granița cu Rusia, și a fost o experiență fabuloasă”, mărturisește el.

În noua confruntare cu profesorii examinatori a „căzut primul sub linie”, așa că a trebuit să efectueze stagiul de „armată lungă” și să revină în bănci pentru a treia și ultima tentativă. Admis de data aceasta la Facultatea de Regie-Teatru (1982-1987), a fost repartizat la clasa profesorilor Cătălina Buzoianu și Gheorghe Vitanidis și a trăit câteva experiențe interesante ce l-au făcut să vadă „cum se leagă lucrurile în timp” și să înțeleagă mai bine cum se „rezolvă totul în destinul unui om”. Uluitoare au fost, bunăoară, vizita la Ambasada Japoniei, unde a urmărit „casete cu spectacole cu forme tradiționale de teatru japonez” și intrarea sa „val-vârtej în lumea teatrului ieșean în anul 1986”, când încă student fiind, a beneficiat de „o complicitate stranie” între profesoara Cătălina Buzoianu, actorul Teofil Vâlcu și dramaturgul Mircea Radu Iacoban, directorul Teatrului Național „Vasile Alecsandri” pe atunci, care l-au „luat pe sus”, l-au „băgat în mașină”, i-au „luat bagajele” și l-au „adus la Iași”. Așa se face că a susținut examenul de licență cu spectacolul „O noapte furtunoasă”, de I.L. Caragiale, pe scena Naționalului moldav, în premiera din 3 octombrie 1986 evoluând, între alții, actorii Emil Coșeru, Violeta Popescu, Carmen Tănase, Sergiu Tudose, Teofil Vâlcu, Dionisie Vitcu și Doru Zaharia.

Încadrat la 1 noiembrie 1987 ca regizor artistic al „acestei instituții fără seamăn ca enti-

tate culturală și istorică”, i-a rămas fidel până în ziua de azi, montând pe scena sa peste 70 de spectacole, bine primite de public și de critica de specialitate, nominalizate și premiate la diverse competiții teatrale, itinerate în țară și străinătate, preluate de studiourile de radio și de televiziune. Între acestea amintim premierele cu piesele *Ivanov* (1988) și *Oameni de nimic*, de A.P. Cehov (2009), *Ultima dragoste (Elegie)*, de A. Pavlovski (1988), *Jocul dragostei și al întâmplării* (1989, 2020, 2024), *Serpentina*, de Tankred Dorst (1990), *O casă de păpuși (Nora)*, de Henrik Ibsen (1991), *Norii*, de Aristofan (1992), *Rosenkrantz și Guidelstern sunt morți*, de Tom Stoppard (1993), *Woyzeck*, de George Buchner (1995), *Holstomer*, după Lev Tolstoi (1997), *Ultima bandă*, de Samuel Beckett (1998), *Strigoii*, de Henrik Ibsen (1999), *Cele patru picioare ale mesei*, de Iacovos Kambanelis (1999), *Agenda*, de Jean-Claude Carriere (2001), *Viață furată*, de Kostas Asimakopoulos (2004), *Ivona, principesa Burgundiei*, de Witold Gombrowicz (2005), *Baia*, de Vladimir Maiakovski (2007), *Cum se zice*, de Roberto Mazzucco (2011), *Vis cu statui*, de Carlos Fuentes (2012), *A murit Tarelkin!*, de A.V. Suhovo-Kobălin (2014), *Astăseară se improvizează*, de Luigi Pirandello (2018), *Trădări. Hamlet* (un studiu Shakespeare, 2018), *Moliere. Improvizatia de la Versailles* (2023).

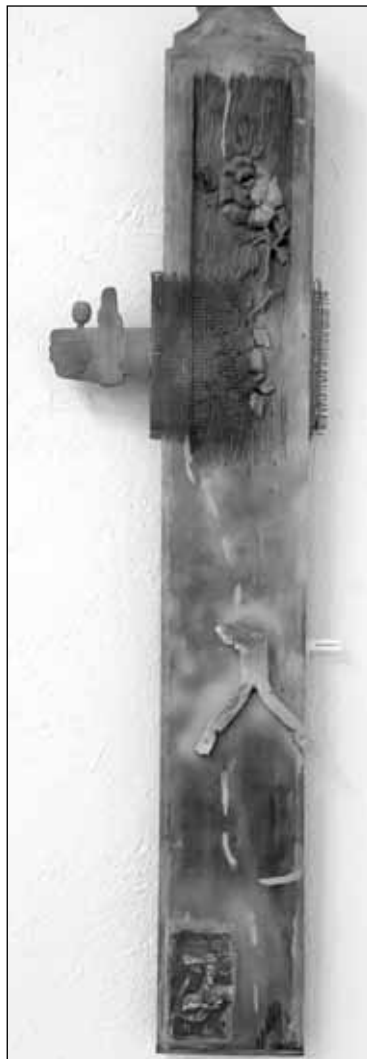
De reprezentații cu totul aparte s-au bucurat *Viața și pătimirile lui Publius Ovidius Naso*, de Paul Miron (premiera oficială la Freiburg, Germania, 1994), *Robespierre și regele sau Îmblânzirea dreptății*, de D.R. Popescu (idem, la Paris, Franța, 1995), *Stop pe autostradă*, de Aldo Nicolaj (preluat de Postul de Radio Iași, 1989), *Pofta de cireșe*, de Agnieszka Osiecka (idem, 1989), aceasta, împreună cu *Scadența*, de Elias Canetti (1989), și *Proștii sub clar de lună*, de Teodor Mazilu (1992, 2013) bucurându-se și de audiența maximă oferită de Televiziunea Națională din Republica Moldova, care le-a difuzat.

Din repertoriul oferit publicului nu au lipsit creațiile dramaturgilor români, începând cu Vasile Alecsandri (*Chirița – 1990*, *Chirița&Ceilalți – 2007*, *Alecsandri's Garden*, scenariu teatral după *Cânticele* – 2021), Nicolae Breban (*Culoarul cu șoareci*, 1993), George Astalos

(*O rugăciune de prisos*, 1996), Viorel Savin (*Funia sau comedia supunerii*, 2002), Matei Vișniec (*Negustorul de timp – 2009* și *Cabaretul cuvintelor – 2015*), Alexandru Kirîțescu (*Gaițele*, 2020), continuând cu texte dramatice de Anca Visdei, Cristina Tamaș, Cătălin Mihuleac, Paul Miron, Pașcu Balaci, Călin Ciobotari, Constantin Popa și încheind cu lectura celor semnate de Vlad Zografii, Radu Herjeu și Teo Spătaru.

La inima iubitorilor Thaliei și ai poeziei au rămas totodată recitalul dramatic *După melci*, de Ion Barbu (1991), spectacolul lectură cu *Talanga*, de Ioanid Romanescu (premieră absolută ca omagiu post-mortem adus autorului, 2000), spectacolul experiment *lași un tramvai* (bazat pe texte de Vasile Alecsandri, poeme ale scriitorilor ieșeni și reprezentat în tramvaiul de epocă la „Sărbătorile Iașului”, 2006),

• Ioan Burlacu

precum și spectacolele puse în scenă în alte orașe: *Proștii sub clar de lună*, de Teodor Mazilu (Secția Suceava a Teatrului Național „V. Alecsandri”, 1992), *Ușa*, de Matei Vișniec (Teatrul „Mihai Eminescu” din Botoșani, 1993), *Unchiul Vanea*, de A.P. Cehov (Teatrul Național „Radu Stanca” din Sibiu, 1995), *Transplant*, de Cristina Tamaș (Teatrul „Ovidius” din Constanța, 2003) și *Dragostea celor trei Portocale* (Basm teatral după Carlo Gozzi, repovestit de Ovidiu Lazăr, Teatrul Municipal „Bacovia” din Bacău, 2017).

La acestea se adaugă spectacolele prezentate în cadrul Festivalul Internațional de Teatru Contemporan (Brașov, 1992), Festivalul Internațional de Teatru „Don Juan” (Iași, 1997), Festivalul Național de Teatru Clasic (Arad, 2001), Festivalul Dramaturgiei Franceze Contemporane „Face-a-Face” (Târgu Mureș, 2001), Festivalul de Teatru Scurt (Oradea, 2001), Colocviul Național de Dramaturgie Contemporană (Sinaia, 2002, 2003, 2004) și Festivalul Internațional de Teatru (Piatra-Neamț, 2005) sau peste hotare, unde montările sale au primit aplauzele publicului prezent la Festivalul Internațional de Teatru de la Casablanca (Maroc, 1997) și în sălile unor instituții culturale din Bratislava (Slovacia), Freiburg (Germania), Paris (Franța), Bilbao (Spania) și Chișinău (Republica Moldova). Ca regizor a fost invitat, de asemenea, la cea de-a 340-a sesiune a Seminarului de la Salzburg (Austria, 1996), cu tema „Puterea teatrului”, unde a schimbat opinii despre teatru, între alții, cu Arthur Miller, Ariel Dorfman, Andre Brink și Benedict Nightingale, iar în 2001, la Congresul Internațional de Teatru de la Salonic (Grecia), unde a prezentat dizertația „Teatrul, între frică și speranță”.

Pentru a ajunge la performanțele pe care le-a atins, a continuat să se perfecționeze, urmând cursul postuniversitar de profesionalizare didactică al Facultății de Psihologie și

Științe ale Educației din cadrul Universității „Al.I. Cuza” (2002-2003) și pe cele doctorale ale Universității de Arte „George Enescu” din Iași, soldate în 2008 cu obținerea titlului de doctor în Artele spectacolului teatral – regie artistică și cooperarea sa în rândul personalului didactic al acesteia. Teza sa, *Cehov, Doctorul*, coordonată de teatrologul Constantin Paiu, a fost precedată de mai multe articole și eseuri inserate atât în presa ieșeană, cât și în revistele *Dacia literară*, *Drama*, *Cronica*, *Revista română* și *Teatrul azi*, de studiul *Doctorii doctorului Cehov* (Iași, Editura Princeps Edit, 2005) și urmată, în 2020, de consistentul tom *Cehov, Doctorul* (Prefață de Sorina Bălănescu, Iași, Editura Junimea), care valorifică la alt nivel cercetările dedicate celebrului medic, prozator și dramaturg rus. Acestea le-a adăugat prefețe și postfețe la cărți semnate de Liviu Suhar și Aurel Andrei, iar spre surprinderea multora, volumul *Am o pasăre mare înăuntru care mă rănește până la sânge pentru că îi tot cresc aripile...* (Iași, Editura Sedcom Libris, 2022), „o carte cu poeme albe pe versuri albe tocmită, cu pagini adunate între anii 2016 și 2019, scrise cu tocul, creionul sau în văz-duh-ul internetului, pentru oameni, furnici, pietre și alte făpturi asemenea mie”.

Membru fondator al UNITER (1990), inițiator al Proiectului Artschool (1992-1993) și coordonator al Proiectului „Dramaturgi români de azi” al Teatrului Național din Iași, a fost distins cu Premiul pentru regie al Editurii Dab-Canova pentru spectacolul *Serpentina* de Tankred Dorst (1990), cu Diploma de excelență pentru spectacolul *Ivona, principesa Burgundiei* de Witold Gombrowicz la Festivalul Internațional de Teatru de la Piatra-Neamț, cu premii de interpretare acordate actorilor Violeta Popescu, Adrian Tuca și Ion Sapdaru, distribuiți în spectacolele sale, și cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2004), însă distincții similare au obținut și studenții săi, azi nume importante în teatrul românesc. Fără a face neapărat un bilanț al roadelor trudei sale, se declară mulțumit că după aproape patru decenii dedicate scenei ieșene nu a făcut altceva decât să urmeze sfatul profesoarei Cătălina Buzoianu, „acela de a fi o «cărămidă» solidă în această unică și perenă construcție care este cultura română”. Adevăr validat și de oficialitățile ieșene, care l-au premiat pentru implicarea culturală cu devotament în domeniul teatrului în cadrul celei de a VI-a ediții a Galei „Valorile Iașului – Valorile României” (2024).

Cornel Simion GALBEN

Anglia

Kathryn Daszkievicz

Născută în Gosforth, Anglia, Kathryn Daszkievicz este o poetă pasionată de artă. În creațiile sale lirice introduce, în mod explicit sau nu, elemente din sfera florei și a faunei, având o afinitate pentru ornitologie. A studiat engleza

la Universitatea din Leeds, Marea Britanie. În prezent locuiește în Lincolnshire, unde are o carieră în învățământ.

Traducere și prezentare,
de **Cristina-Andreea DOBRE**
Masterandă la MTTLC – Universitatea București

Tigru la pândă

După mine, feng shuiul
ar putea să meargă destul de bine cu tăiteii.
Dormitorul nostru era cu fața către nord. Nu puteam
vedea ușa. Noaptea, perdele groase
mă protejau de pâlăitul luminilor de afară. Stingeau
Carul Mare. Eram apă pentru focul tău.
Ziua, un stâlp de telegraf din apropierea casei
împușca chi veninos pe fereastră.

M-am mutat în sud – dincolo de unde ateriza. Acum,
în nopțile cu vânt, în timp ce privesc cum mestecenii
își leapădă puful strălucitor, energia
circula liber. Se poate ca pe dealurile din depărtare
să doarmă un dragon, în timp ce obloanele

deschise invită
stele prevestitoare de bine să scrie un viitor în care
singur nu înseamnă singurătate. Un sturz cântă
din cenușă.

Păsările singuratice sunt cele mai cântătoare.

Metempsihoză

Motto: „Conform tradiției marinărești,
sufletele marinarilor bătrâni, după moarte,
intră în trupurile albatroșilor...”
E.H. Shackleton

Știau că va veni furtuna
în ziua în care pisica și-a lins blana
în răspăr.
Clopotul navei clincănea
de unul singur.
Frânghia lui se legăna în voie
ca un ștreang.

Nepregătit, pași cu piciorul stâng,
înaintând pe scânduri
în acea vineri când au pornit,
când țărnul devenise
o fărâma
și apoi dispăru.

Cadavrul său

cusut în pânză
fu coborât
cu pietre, să se scufunde în adâncuri.

Sufletul său,

în forma vălului
cu care nu s-a născut,
alunecă printre cusături.

Întinzându-se în obscuritate,
ieși ușor la suprafață;
înfășurat în spumă,
trecu din val în val.

Pene
de stropi îl dezmiardau.
Răcoarea fu o îmbrățișare stranie,
iar când vânturile aprige învolburau apele,
din spuma lor sculptau aripi.

Se întindeau din ce în ce
și vijelia ce urma le lansă către cer

cu avânt.

Prima zăpadă

Odată ce verdele îi făcea loc auriului, și lumina
devenea și mai slabă, dăduseră peste ceea ce fusese
grădina. Era atât de schimbată încât
nu o recunoscuseră. În timp ce răcoarea nopții
se lăsa ușor și frunzele cădeau, copacii
nu mai erau un adăpost. Așa că au găsit o peșteră.

Sub nebuloasa crabului,
el jupui până la piele blana ursului
cu gheara sa. Îl găsi fără suflare.
(Înainte de fuga lor, unele animale deveniseră
fioase și amurgul adusesse strigăte stranii.)

Nicio pasăre nu se atingea de fructele
unui copac cunoscut. Mărul ce refuza să se aprindă
scotea un fum înecăcios. Frigul își dezveli ghearele.
Se treziră cu o lumină orbitoare. Totul
era alb. Și mai multe pene spre sol.

Râul era tăcut. El alunecă pe mal
și își întinse larg brațele. Când se ridică,
privirea lor se așinti asupra formei imprimate
în zăpadă.

Și se holbară, până ce un vânt tăios îi treziră
din visare.

Cum începu sfârșitul

Și după, propria ei casă
nu mai era la fel. Trase zăvorul

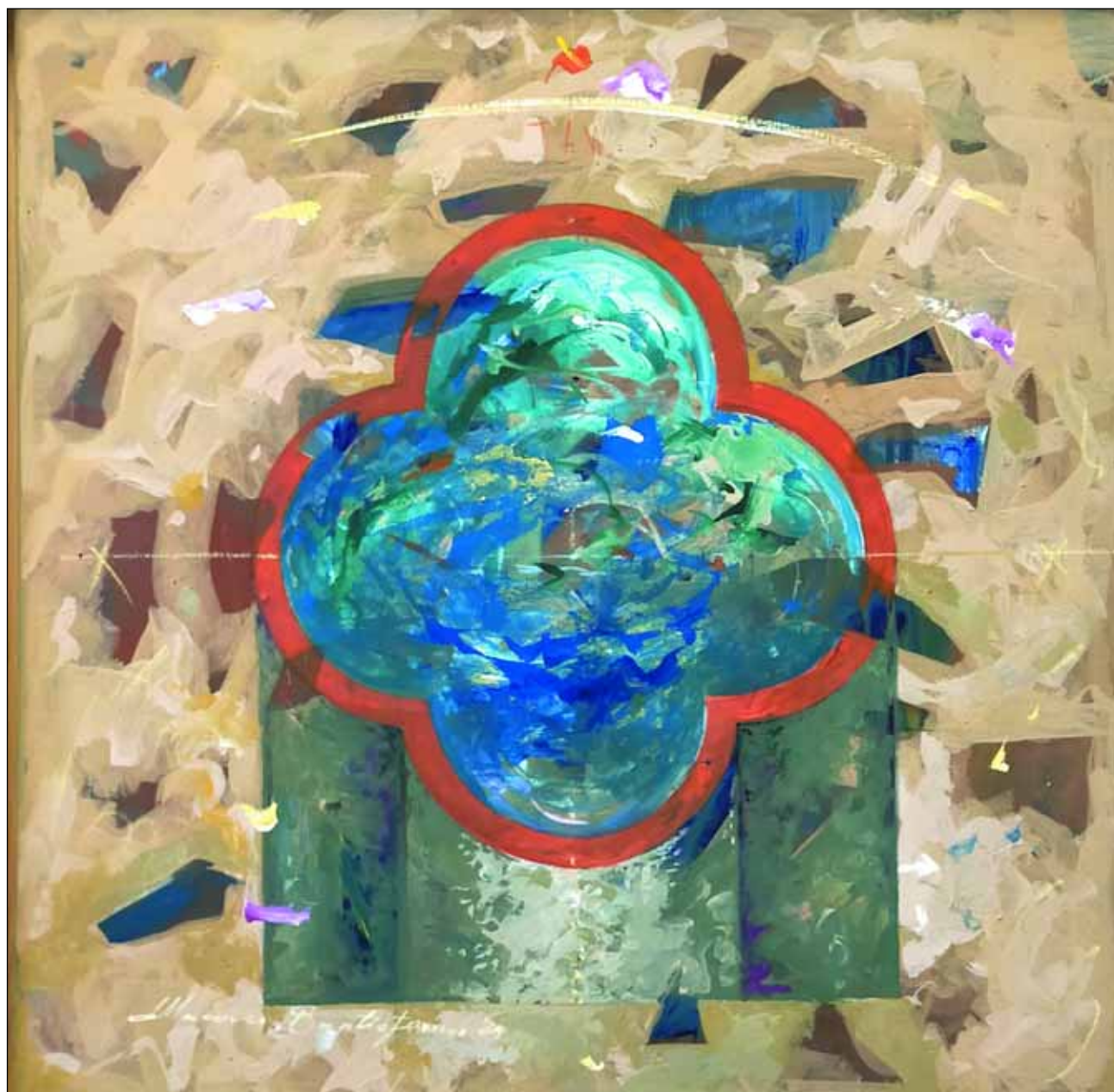
și ieși. Copacii
nu mai erau ei înșiși. Era atât de frig,

nicio urmă de dezgheț în acea zi. Totul
rima și nimic nu avea sens

într-o lume în repaus. Iar urmele de pași
ce duceau înapoi către un fost-acasă

și cele pe care el le făcu
și dincolo

deveniră o pojghiță de gheață.

• Dorin Macovei